

‘De sterkste wint, dat is voetbal’

Een kwalitatief onderzoek naar de normalisering van het gebruik van agressie onder jongeren op de Nederlandse voetbalvelden

Kriste Homan | Utrecht | Augustus 2015

‘De sterkste wint, dat is voetbal’

Een kwalitatief onderzoek naar de normalisering van het gebruik van agressie onder jongeren
op de Nederlandse voetbalvelden

Utrecht, augustus 2015

Opleiding: Universiteit Utrecht
Utrechtse School voor Bestuurs- en Organisationswetenschap
Master Sportbeleid en Sportmanagement

Eerste begeleider: dr. I.E.C. Claringbould
Tweede begeleider: drs. M.G. van Slobbe

Kriste Homan
K.Homan@uu.nl
Studentnummer: 3252558

Universiteit Utrecht

VOORWOORD

Met het schrijven van het voorwoord komt er - eindelijk - een einde aan de lange maar mooie weg die ik afgelopen 2 jaar bewandeld heb. Bijna twee jaar geleden startte ik met de master Sportbeleid en sportmanagement aan de USBO. Mijn levenlang ben ik al een groot sportliefhebber en nam het zowel actief- als passief een groot deel van m'n vrije tijd in. Jarenlang heb ik vroeger atletiek beoefend; een stage bij de Atletiekunie leek dan ook een logische keuze. Gedurende de master heb ik met plezier op de afdeling loopsport bij de Atletiekunie veel mogen leren over de recreatieve loopsport – maar ook over mezelf. Met zowel positieve als ook moeilijke momenten in mijn herinnering, kijk ik tevreden terug op een leuke en leerzame tijd bij de bond.

Sport betekent veel voor me. De geestelijke ontspanning die het me geeft bij het beoefenen ervan, maar ook de emoties die de vele mooie sportmomenten bij me oproepen. Elke keer als het schrijven van deze scriptie me letterlijk even teveel werd, bekeek ik op internet de samenvatting van de wedstrijd Nederland-Spanje op het WK 2014. Het liefst mét commentaar van Jack van Gelder. Op die momenten kon ik weer heel even relativeren dat er belangrijkere dingen waren dan die scriptie. Voetbal. Na jarenlang klassiek te hebben gedanst en sprintjes te hebben getrokken op de atletiekbaan, konden m'n spitzen en spikes de kast in. Op m'n 16de mocht ik eindelijk op voetbal. M'n oud-teamgenoten zullen me zonder twijfel omschrijven als een gepassioneerde voetbalster die vaak slecht haar emoties onder controle kon houden. Regelmatig moest ik van de scheidsrechter 'even afkoelen' langs de lijn. Voetbal is voor mij een sport die in alle opzichten veel emoties oproept.

Hoewel het een logische keuze was om mijn afstudeeronderzoek binnen de Atletiekunie te schrijven, kreeg ik via de Universiteit de kans om mijn scriptie te schrijven over agressie in het amateurvoetbal. Een thema dat me ontzettend interesseerde. Voor een breder onderzoek verzamelde ik als student-assistent data door het afnemen van interviews- en het uitvoeren van observaties van jeugdwedstrijden. Ik heb er uiteindelijk voor gekozen om met deze data mijn eigen onderzoek te schrijven.

Het schrijfproces was niet gemakkelijk en heeft me veel tijd en energie gekost. Er zijn momenten geweest dat ik het even niet meer zag zitten. In deze periode zijn er zo ontzettend veel lieve mensen om mij geweest die mij gemotiveerd en geholpen hebben. Lotte, Patty, Lies, Rogier, Trix en Ezra. Duizendmaal dank voor jullie lieve berichten, kaartjes en alle andere vormen van (mentale)steun. Papa en mama, vanaf nu zal ik me nooit meer op m'n kamer opsluiten als ik in Groningen ben. En natuurlijk de COOLKIDS! Kel, Bob, Hes en Phi, hoewel het whats-appen met jullie me waarschijnlijk meer tijd gekost heeft dan het schrijven van m'n scriptie, jullie hebben me er echt doorheen gesleept. Dankjewel. Ik ben ook super trots op jullie!

Tenslotte Inge Claringbould, mijn scriptiebegeleidster. Bedankt voor de tijd die je altijd voor me wilde maken en de hulp die je geboden hebt met het inhoudelijk proces de afgelopen maanden.

Kriste Homan - Utrecht, augustus 2015

SAMENVATTING

De laatste jaren is er een verschuiving zichtbaar richting een steeds meer functionalistische benadering van sport (Collard, 2013). De positieve effecten van sport worden zodoende in toenemende mate een belangrijke rol toegedicht in het aanpakken van maatschappelijke problemen. Zo stelt Coakley (2009) dat sport een bijdrage kan leveren aan het verminderen van agressie in een samenleving. Een belangrijke voorwaarde is echter dat de sport zelf niet belast wordt met agressie. Uit de cijfers blijkt echter dat voornamelijk jonge mannelijke teamsporters regelmatig te maken hebben met verschillende vormen van ongewenst gedrag. Dit cijfer ligt het hoogst binnen het amateurvoetbal. De overheid, NOC*NSF en de KNVB zetten samen met de verenigingen door middel van diverse programma's in op het creëren van een veilig sportklimaat. Voetbal is volgens Veldboer et al. (2003) een sport die door haar fysieke contact uitnodigt tot grensoverschrijdend gedrag. Tegelijkertijd lijkt er een proces van normalisatie zichtbaar waarbinnen het gebruik van agressie steeds meer onderdeel van het spel lijkt te worden. Huidig onderzoek richt zich vaak op de professionele tak van sport en op de aanpak en afhandeling van incidenten binnen de amateurvoetbalsport. Aan cijfers geen gebrek. Er is echter nauwelijks kwalitatief onderzoek op verenigingsniveau bekend naar de totstandkoming van agressief gedrag.

Dit onderzoek richt zich door middel van etnografisch onderzoek op de vraag welke vormen van agressie zichtbaar zijn op de velden en hoe deze te begrijpen zijn vanuit de specifieke context waarbinnen het zich afspeelt. Hierbij ligt de focus op de rol van de belangrijkste betrokken actoren binnen de sociale omgeving van de vereniging: de ouders, coaches en arbitrage. De centrale onderzoeksvraag luidt als volgt:

Welke situaties van agressief gedrag doen zich voor op- en rondom de voetbalvelden, en hoe is dit te begrijpen vanuit de context van de sportvereniging?

In het onderzoek is gebruikt gemaakt van zowel observaties als interviews om tot een antwoord op de onderzoeksvraag te komen. De resultaten zijn aan de hand van drie verschillende deelvragen gepresenteerd. De resultaten zijn geanalyseerd aan de hand van drie concepten van Bourdieu: *veld, position-taking en habitus*. De drie concepten maken het mogelijk om het verschijnsel agressie te bestuderen binnen het specifieke veld –de vereniging- waarbinnen het plaatsvindt.

Uit het onderzoek zal blijken hoe sterk de beoordeling van agressie op de velden afhangt van de gehanteerde normen waarmee er betekenis aan het gedrag wordt gegeven. Het onderzoek laat zien hoe deze betekenissen op paradoxale wijze tot stand komen. Zowel spelers als coaches blijken zowel verbaal als fysiek agressief gedrag – dat zich buiten de formele regels van het spel om afspeelt – veelvuldig te legitimeren vanuit het belang van de winst. Er zal blijken hoe de sociale omgeving - binnen de voetbalvereniging- een grote rol vervult bij de totstandkoming van normalisering van het gebruik van agressie als legitiem middel binnen de lijnen van het speelveld.

Voorwoord	3
Samenvatting	4
1. Inleiding	8
1.1 Aanleiding	8
1.1.1 Jeugd en sport: de positieve opbrengsten.....	8
1.1.2 De sportvereniging	8
1.1.3 De keerzijde van sport?	9
1.1.4 Agressie in het amateurvoetbal.....	9
1.2 Probleemstelling	10
1.2.1 De cijfers.....	10
1.2.2 Normalisering van gewelddadig gedrag	10
1.3 Doelstelling en onderzoeksvraag	11
1.3.1 Centrale onderzoeksvraag.....	11
1.3.2 Deelvragen	11
1.4 De context	11
1.4.1 De interne organisatiecontext.....	12
1.4.2 De externe bestuurlijke context	12
1.4.3 De maatschappelijke context.....	12
1.5 Relevantie	13
1.5.1 Maatschappelijke relevantie	13
1.5.2 Wetenschappelijke relevantie.....	13
1.6 Leeswijzer	13
2. Literatuurstudie	15
2.1 Agressief (sport-) gedrag, naar een definitie?	15
2.1.1 Verschillende definities	15
2.1.2 Afhankelijk van gehanteerde normen en waarden	16
2.2 Op zoek naar verklaringen voor agressief (sport-)gedrag	17

2.2.1 Maatschappelijke trends: Individualisering, informalisering en intensivering	17
2.2.2 Algemene theorieën	18
2.2.3 Sportspecifieke verklaringen	20
2.3 Conclusie.....	23
3. Conceptueel kader	24
3.1 Onderzoeksbenadering en onderzoeksperspectief.....	24
3.1.1 Twee benaderingen bij het bestuderen van wangedrag.....	24
3.2 Analyse kader	25
3.2.1. Betekenisgeving: Een vereniging als sociaal construct	25
3.2.2 Bourdieu: Veld, position-taking en habitus	26
3.3 Conclusie.....	28
4. Methode	29
4.1 Etnografisch onderzoek	29
4.2 Methoden van dataverzameling en analyse	29
4.2.1 Directe observaties.....	30
4.2.2 Interviews.....	30
4.3 Data-analyse.....	30
4.4 De onderzoeksgroep	31
4.4.1 De vereniging	31
4.4.2 De elftallen	31
4.4.3 De respondenten	31
4.5 Validiteit en betrouwbaarheid	31
5. Resultaten	33
5.1 Betekenissen aan agressief gedrag.....	33
5.1.1 Op het veld	33
5.1.2 Langs de lijn.....	37
5.2 Situaties van agressief gedrag en de betrokken actoren	40
5.3 Invloed van de belangrijkste actoren binnen het veld	46
5.3.1 De coach	46

5.3.2 Ouders.....	49
5.3.3 De arbitrage.....	52
5.3.4 Perspectief van een KNVB-opgeleide clubscheidsrechter.....	55
6. Analyse.....	58
6.1 Veld.....	58
6.1.1 Het speelveld.....	58
6.1.2 Langs de lijn.....	60
6.2 Position-taking.....	60
6.2.1 Arbitrage.....	60
6.2.2 Coaches.....	61
6.2.3 Ouders.....	62
6.3 Habitus.....	63
6.3.1 Impliciete verwachtingen van partijdigheid.....	64
6.3.2 Het belang van de winst.....	64
6.3.3 De strijd tussen formele- en sociale normen.....	65
7. Conclusie.....	66
7.1 Deelconclusies.....	66
7.2 Centrale onderzoeksvraag.....	68
8. Discussie en aanbevelingen.....	69
9. Literatuurlijst.....	72
Bijlagen.....	76
Bijlage 1: Interview- en observatietopics.....	76
Bijlage 2: Overzicht respondenten en observaties.....	82

1. INLEIDING

Oud profvoetballer Ruud Gullit stelde recentelijk dat er ‘mannelijker’ gevoetbald moet worden op de Nederlandse voetbalvelden (SBS 6, augustus 2015). De ex-voetballer is van mening dat er te makkelijk gefloten wordt voor overtredingen. Een indirecte oproep aan scheidsrechters en spelers om de grenzen van geaccepteerd gedrag binnen de lijnen te verleggen. Maar welke regels hanteren we bij de beoordeling van geaccepteerd-/grensoverschrijdend gedrag? Dit onderzoek zal ingaan op de mate waarin het gebruik van agressie onder jongeren op het veld geaccepteerd wordt, en bijdragen aan het begrijpen ervan.

1.1 AANLEIDING

1.1.1 JEUGD EN SPORT: DE POSITIEVE OPBRENGSTEN

Aan sportbeoefening worden veel positieve waarden toegekend. Zowel op het niveau van het individu als voor de samenleving in z'n geheel. Individuen kennen belangrijke persoonlijke betekenissen toe aan sportdeelname zoals spanning, presteren, vrijheid en persoonlijke groei (Collard, 2013; Elling, 2004). Op het niveau van de samenleving moeten we vooral denken aan maatschappelijke waarden in termen van binding, integratie en sociale cohesie. De afgelopen jaren hebben beleidsmakers sport meer en meer ontdekt als middel voor het bereiken van maatschappelijke en sociale doelen. Er is een verschuiving zichtbaar richting een steeds meer functionalistische benadering van sport (Collard, 2013). De positieve effecten van sport worden zodoende een belangrijke rol toegedicht in het aanpakken van maatschappelijke problemen. In de afgelopen decennia is het belang van sport en bewegen door de jeugd toegenomen. Begin jaren negentig werd er gesignaleerd dat het sport en beweeggedrag van de jeugd (o.a. vanuit het perspectief van sociale integratie) nog te wensen overliet. De raad voor jeugdbeleid stelde in 1995 dan ook al dat sport meer zou kunnen bijdragen aan de aanpak van maatschappelijke problemen onder jongeren (Lucassen, Van Mossel & Wisse, 2010). Sport is in potentie, onder gunstige voorwaarden, een middel om bij te dragen aan morele vorming en kan zodoende van grote maatschappelijke betekenis zijn (Schipper-van Veldhoven & Steenbergen, 2014).

1.1.2 DE SPORTVERENIGING

Met name sportbeoefening in georganiseerd verband zou volgens onderzoek bijdragen aan bovenstaande genoemde positieve effecten (Boessenkool, Lucassen & Waardenburg, 2011). De sportvereniging speelt een belangrijke rol in ons Nederlands sportlandschap. Bijna 5 miljoen sporters zijn in Nederland actief binnen sportverenigingen. Boessenkool et al. (2011) stelt dan ook dat een sportvereniging een maatschappelijke organisatie is met een grote waarde voor de samenleving. Belangrijke kenmerken van de sportvereniging, zoals passie, emotie, participatie, solidariteit en democratische besluitvorming, zijn cruciale krachten voor het opbouwen van sociaal en cultureel kapitaal (Boessenkool et al., 2011). Ook Verweel en Vermeulen (2009) stellen dat sporten in verenigingscontext kan bijdragen aan *bonding en bridging sociaal kapitaal*. Sociaal kapitaal verwijst daarbij naar sociale contacten en netwerken die van belang zijn voor het goed functioneren van personen en de samenleving als geheel (Putnam, 2000). Hierin zit voor jongeren een grote meerwaarde van sporten binnen verenigingscontext. De

sportvereniging kan gezien worden als een plek waar zij stoom kunnen afblazen en om kunnen leren gaan met stressvolle en emotionele situaties. Wacquant (1995) stelt bovendien dat sport bij kan dragen aan het leren controleren van agressief gedrag.

1.1.3 DE KEERZIJDE VAN SPORT?

Vanuit bovenstaand perspectief zou sport kunnen bijdragen aan het verminderen van agressie en gewelddadig gedrag in een samenleving (Coakley, 1994). Coakley (2009) stelt dat er vanaf de jaren zeventig echter steeds meer bekend wordt over de negatieve kanten van sport. Tegenover de visie dat sport de samenleving van agressie zou kunnen ontlasten, zou daarom ook een andere opvatting kunnen worden geplaatst. Namelijk dat de sport zelf steeds meer wordt belast door agressie (Veldboer et al., 2003). Zo is er onderzoek bekend dat aantoont dat mannelijke sporters in competitieve sporten eerder geneigd zijn ook buiten het veld geweld te gebruiken (Bloom & Smith, 1996). In het rapport 'Een gele kaart voor de sport' (Tiessen-Raaphorst & Breedveld, 2007) wordt vastgesteld dat er verschillende vormen van onwenselijk gedrag in de sport plaatsvinden. Dit cijfer ligt het hoogst onder jonge, mannelijke teamsporters. Vooral voetballers ondervinden vaker dit soort gedrag of zijn er getuige van (Tiessen-Raaphorst et al., 2014).

1.1.4 AGRESSIE IN HET AMATEURVOETBAL

Voetbal is nog altijd de grootste (team-)sport in Nederland. Voetbal is volgens Veldboer et al. (2003) een sport die door haar fysieke contact uitnodigt tot grensoverschrijdend gedrag. Gewelddadig gedrag op en rond de voetbalvelden is niets nieuws in het (amateur)voetbal. Sterker nog, voetbal is de sport waar de meeste geweldsincidenten plaatsvinden (Mulier, 2012; Duivesteijn et al., 2013). Uit onderzoek van Lucassen, van Den Dool & van Kalmthout (2008) blijkt dat bijna de helft van de Nederlandse bevolking van mening is dat agressiviteit voornamelijk een probleem is bij het amateurvoetbal. Vooral mannen en jongeren tussen de 15 en 20 jaar geven aan te maken hebben te hebben met opzettelijke overtredingen.

Al langere tijd werkt de KNVB samen met voetbalverenigingen aan verschillende programma's en activiteiten met als doel sportiviteit en respect op en rond de velden te bevorderen (KNVB, 2014). De dood van grensrechter Richard Nieuwenhuizen in december 2012 laat ons zien dat (excessief) geweld nog altijd tot de realiteit behoort. Tijdens een amateurwedstrijd werd de grensrechter door spelers zodanig lichamelijk mishandeld dat hij een dag later in het ziekenhuis overleed (NRC, 2012). De maatschappelijke discussie over geweld op de sportvelden laaide weer op en de urgentie om iets aan het geweld te doen werd destijds duidelijker dan ooit. Sinds 2012 zijn er dan ook veel nieuwe maatregelen genomen door de KNVB en is er een intensivering zichtbaar van een aantal bestaande activiteiten. De KNVB heeft begin 2013 het actieplan '*Tegen geweld, voor sportiviteit*' gepresenteerd. Dit is een voetbalbreed actieplan ter bevordering van respect op en rond de voetbalvelden. Het plan is onderdeel van het actieplan '*Naar een veiliger sportklimaat*'¹ (VSK). Zo zijn voor veel voetbalverenigingen gedragsregels inmiddels een vast onderdeel van de huisregels geworden, is er een hulplijn ingesteld voor noodgevallen, worden er

¹ Het actieplan wordt uitgevoerd door NOC*NSF in samenwerking met de KNVB, de KNHB en de overige sportbonden, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en de ministeries van VWS en Veiligheid en Justitie.

extra waarnemers ingezet en is vanaf het seizoen 2014/'15 het spelregelbewijs voor jeugdspelers ingevoerd. Ondanks alle aandacht en maatregelen vormt agressie op- en rond de amateurvoetbalvelden nog altijd een probleem. Recent onderzoek onder (club-)scheidsrechters en aanvoerders in het amateurvoetbal toont aan dat een ruime meerderheid van mening is dat er niet sportiever gevoetbald wordt sinds de dood van Nieuwenhuizen (BN DeStem, 2014).

1.2 PROBLEEMSTELLING

1.2.1 DE CIJFERS

Uit onderzoek blijkt dat het aantal gevallen van extreem voetbalgeweld in Nederland geschat wordt op circa 1.000 op jaarbasis. Bij excessief geweld moeten we denken aan buitensporig fysiek geweld (meestal met letsel tot gevolg) en ernstige bedreigingen (Duijvestijn et al., 2013). Afgezet tegen het totaal aantal wedstrijden per jaar wordt er geconcludeerd dat excessen slechts bij hoge uitzondering voorkomen. In tegenstelling tot licht fysiek en verbaal geweld dat wel veelvuldig voorkomt. Hierbij kunnen we denken aan een opstootje, discriminatie, duwen, schelden en cynische opmerkingen (Duijvestijn et al., 2013). Deze vormen volgens het onderzoek echter een voedingsbodem voor excessief geweld. Bovendien komen geweld en agressie vooral voor in de amateursport onder jongens en mannen (Collard, 2013). Hoewel de KNVB stelt dat het aantal incidenten licht afneemt, concluderen onderzoekers dat een groot deel van de incidenten nog altijd niet gemeld wordt bij de bond, voornamelijk uit angst voor boetes (Duijvestijn et al., 2013).

1.2.2 NORMALISERING VAN GEWELDDADIG GEDRAG

Anderson (2010) beschrijft op basis van verschillende onderzoeken (o.a. Hymann, 2009; Rudd & Stoll, 2004; Krause & Priest, 1993): 'Sport, it would seem, is a violent place'. De socioloog is van mening dat sport een sleutelrol heeft in de socialisatie van jeugd (vooral mannen) om problemen op te lossen en respect te verdienen door het gebruik van geweld. Onderzoek van Shields et al. (1995) toont aan dat vooral mannelijke sporters geweld als 'part of the game' beschouwen. Sport leert ze van jongs af aan om geweld te accepteren als onderdeel van het spelletje. Anderson (2010) stelt dat zelfs buitensporig geweld in sport vaak gedoogd en soms zelf gestimuleerd wordt door het 'ethos van de sport.' Sport normaliseert gewelddadig gedrag als een logische uitkomst van het spel.

Incidenten als met de grensrechter in Almere vormen excessen in de sport. Deze excessen hangen sterk samen met de tak van sport. De cijfers tonen aan dat met name binnen het voetbal agressie een structureel probleem vormt (Tiessen-Raaphorst, 2014). Ook Janssens (2014) stelt op basis van empirisch onderzoek dat het lijkt alsof er een proces van normalisatie van gewelddadig gedrag opgetreden is in het Nederlands amateurvoetbal. Janssens (2014) deed onderzoek naar de mate van effectiviteit van diverse maatregelen die sinds 2012 binnen het Nederlandse amateurvoetbal genomen zijn. Voorzichtige conclusies lijken er op te wijzen dat de implementatie van de maatregelen tamelijk moeizaam verloopt. De urgentie van de maatregelen lijkt bij voetbalverenigingen steeds minder gevoeld te worden. Er wordt door de clubs vooral ad hoc gereageerd op incidenten: naar eigen inzicht, zonder duidelijke verantwoordelijkheidsverdeling en strategie (Duijvestijn et al., 2013). Agressie blijft een zeer belangrijk aandachtspunt op de Nederlandse voetbalvelden. Dit staat haaks op de verwachtingen

die o.a. beleidsmakers creëren, waarbij sport juist als middel zou kunnen dienen voor het aanpakken van maatschappelijke problemen onder jongeren en waarmee gewelddadig gedrag in toom zou kunnen worden gehouden. Coakley (2009) stelt dat wangedrag in de sport slechts te begrijpen is vanuit de specifieke context waarbinnen het plaatsvindt. Zeker bij jeugdvoetballers maken er veel verschillende actoren onderdeel uit van deze context. Medesporters, arbitrage, bestuurders, coaches en ouders hebben allen, in meer of mindere mate, invloed op de omgeving waarbinnen agressie plaatsvindt.

1.3 DOELSTELLING EN ONDERZOEKSVRAAG

Het onderzoek heeft als doel om door middel van etnografisch onderzoek kennis te verwerven over hoe agressief gedrag binnen een specifieke verenigingscontext te begrijpen valt. Hierbij zal enerzijds gekeken worden naar het concrete gedrag op- en rondom de velden en hoe hier door de respondenten betekenis aan wordt gegeven. Anderzijds wordt er gekeken naar de invloed van de (sociale)context, waarbij de focus zal liggen op de belangrijkste actoren: ouders, coaches en de arbitrage.

1.3.1 CENTRALE ONDERZOEKSVRAAG

- *Welke situaties van agressief gedrag doen zich voor op- en rondom de voetbalvelden, en hoe is dit te begrijpen vanuit de context van de sportvereniging?*

1.3.2 DEELVRAGEN

Aan de hand van een drietal deelvragen zal de onderzoeksvraag beantwoord worden.

- I. *Welke betekenissen worden er door de verschillende actoren gegeven aan agressief gedrag op- en rondom het voetbalveld? (Interviews)*
- II. *Wat doet er zich voor aan agressief gedrag op- en rondom de voetbalvelden en wie zijn hierbij betrokken? (Observaties/interviews)*
- III. *Op welke manier zijn de belangrijkste betrokken actoren binnen de sociale omgeving van de vereniging (ouders, coaches & arbitrage) van invloed op het gedrag op het voetbalveld? (Interviews)*

1.4 DE CONTEXT

De context waarbinnen het probleem zich afspeelt is belangrijk. Agressie binnen een voetbalvereniging is als verschijnsel niet op zichzelf te bestuderen. Sportverenigingen vormen een belangrijk onderdeel van onze samenleving en bevinden zich in een complexe en dynamische omgeving. De context kan gezien worden als de totale omgeving van de vereniging waarbinnen iets *betekenis* krijgt. De context is geen vaststaand gegeven, maar onderhevig aan verandering door de actoren die zich hierin bevinden en die elkaar door interactie wederzijds beïnvloeden (Antonissen & Boessenkool, 1998). Betekenissen van agressief gedrag op- en rondom de velden wordt vanuit dit perspectief altijd beïnvloed door de context waarbinnen de actor zich bevindt.

1.4.1 DE INTERNE ORGANISATIECONTEXT

Vanuit organisatorisch perspectief zijn er verschillende contextelementen te onderscheiden die allen met elkaar verbonden zijn en invloed hebben op gedrag binnen organisaties (Koot, 1995). Bij het begrip organisatiecontext kunnen we volgens Koot (1995) onderscheid maken tussen de interne- en de externe organisatiecontext. De interne (organisatie-) context gaat over organisatiecultuur en organisatiestructuur. Cultuur ('de *informele organisatiewerkelijkheid*') binnen organisaties wordt door onderzoekers verschillend gedefinieerd. Bolman en Deal (2003) omschrijven cultuur als: 'The interwoven patterns of believes, values, practices and artifacts that defines for members who they are and how they are to do things' (p.269). Vanuit dit perspectief gaat cultuur vooral over gedeelde waarden en overtuigingen en ontstaat en bestaat organisatiecultuur in de informele werkelijkheid (Van der Krogt en Vroom, 1995). Cultuur kan gezien worden als een proces van ongeschreven gedragsafspraken over hoe mensen binnen organisatieverband met elkaar omgaan. Wanneer Janssens (2014) spreekt van *normalisatie* van gewelddadig gedrag, stelt hij dat het als onderdeel van de cultuur verworden is. Organisatiestructuur kan binnen dit onderzoek gezien worden als een gecreëerd afsprakenconstruct, en daarmee als '*de formele organisatiewerkelijkheid*', met als doel een zekere beheersbaarheid en voorspelbaarheid van gedrag. Toegepast op de voetbalvereniging kunnen we hierbij denken aan de formele (spel-)regels binnen het voetbalveld die leidend dienen te zijn voor het gedrag binnen de lijnen. Buiten de lijnen gelden vaak de wat informele omgangsvormen die al dan niet door verenigingen vastgelegd zijn in officiële documenten. De Vaan (2012) stelt dat wanneer een persoon langer in een organisatieverband functioneert, invloeden van cultuur en structuur een steeds grotere rol spelen bij de beïnvloeding van zijn gedrag.² De focus van dit onderzoek zal liggen op de interne context van de sportvereniging.

1.4.2 DE EXTERNE BESTUURLIJKE CONTEXT

De externe context van dit onderzoek gaat over de invloeden van buiten de vereniging en raakt aan de bestuurlijke context. Sport wordt door de overheid steeds meer ingezet als middel voor het bereiken van maatschappelijke doelen (o.a. Collard, 2013; Breedveld, van der Poel & Elling, 2012). De overheid erkent de positieve waarden van de sport en heeft daarom het afgelopen decennium ingezet op verbetering van het sociale klimaat in en rond de sport (Romein, Kalmthout & Breedveld, 2014). Zo hebben de Rijksoverheid, de sportsector en gemeenten in 2011 samen het actieplan 'Naar een veiliger sportklimaat' gelanceerd (VSK). Het actieplan wordt uitgevoerd door NOC*NSF in samenwerking met de KNVB, de KNHB en de overige sportbonden, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en de ministeries van VWS en Veiligheid en Justitie. Er wordt binnen VSK ingezet op het voorkomen van ongewenst gedrag en het stimuleren van gewenst gedrag.

1.4.3 DE MAATSCHAPPELIJKE CONTEXT

² Binnen dit onderzoek is ervoor gekozen om cultuur en structuur als twee afzonderlijke grootheden te scheiden, om onderscheid te maken tussen de informele en de formele organisatiecontext. Er bestaan echter andere visies op cultuur zoals die van o.a. Martin et al., (2004) die de formele gebruiken zoals geschreven organisatieregels ook als onderdeel van de cultuur beschouwen.

Het is omwille van die maatschappelijke betekenis van de sport dat de overheid investeert in sport. Voetbal kan een belangrijke rol spelen bij maatschappelijke thema's als welzijn, gezondheid en veiligheid. De KVNb erkent gewelddadig gedrag op de voetbalvelden dan ook als een maatschappelijk probleem. Voetbal is verreweg de grootste sport onder jongeren in Nederland. De KNVB telde in 2012 ruim 1.2 miljoen leden waarvan meer dan een half miljoen (526.207) bestaat uit mannelijke jeugdleden (NOC*NSF, 2012). Dit komt neer op de helft van het totaal aantal sportende jongeren verdeeld over alle georganiseerde takken van sport. Voetbal heeft zodoende een zeer groot bereik onder jongens. Het beoefenen van voetbal in verenigingsverband kan bijdragen aan positieve waarden van jongeren. De kracht van sport als middel verliest echter aan waarde zolang agressie en gewelddadig gedrag onderdeel van de sport zijn.

1.5 RELEVANTIE

1.5.1 MAATSCHAPPELIJKE RELEVANTIE

Sportbeoefening binnen een sportvereniging heeft de potentie om jongeren belangrijke normen en waarden bij te brengen. Zo schrijft Coakley (1994) dat sportdeelname jongeren o.a. kan leren om agressief gedrag onder controle te houden en om te leren gaan met verlies. Een veilig sportklimaat is hiervan echter wel een voorwaarde. Om sport succesvol in te kunnen zetten als middel om maatschappelijke problemen aan te pakken, moet de sport zelf niet belast worden met problemen als gewelddadig gedrag. Dit onderzoek wil bijdragen aan de bewustwording van de totstandkoming van gewelddadig gedrag en de voetbalvereniging zodoende handvatten bieden om hier actief op in te kunnen spelen en een veilige omgeving te zijn voor de jeugd.

1.5.2 WETENSCHAPPELIJKE RELEVANTIE

Naar sport en agressie is veel onderzoek gedaan. Veel van de huidige literatuur focust zich echter op de professionele tak van het voetbal en niet op de breedtesport (o.a. Collins, 2008; Coakley, 2009). Er is binnen de breedtesport van het voetbal voornamelijk kwantitatief onderzoek gedaan naar de ernst en omvang van agressie (o.a. Duijvestijn et al., 2013). De focus hierin ligt vooral op de aanpak en afhandeling van incidenten en bovendien vaak op de grotere excessen. Er doen zich echter veel meer situaties van onveilig gedrag voor die in potentie aanstootgevend kunnen zijn voor grotere excessen. Er is daarentegen weinig kwalitatief onderzoek bekend over processen binnen een specifieke verenigingscontext die bij kunnen dragen aan agressief gedrag op- en rondom de amateurvoetbalvelden. Bovendien is er nauwelijks onderzoek specifiek gericht op de jeugd. Dit onderzoek tracht bij te dragen aan de wetenschappelijke inzichten over het begrijpen van agressief gedrag binnen de sociale context van de voetbalvereniging.

1.6 LEESWIJZER

Het onderzoek is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 zal er aan de hand van de bestaande literatuur besproken worden wat er bekend is over het onderwerp agressie in de sport. In hoofdstuk 3 zal het theoretische kader geschetst worden die gebruikt zal worden om de resultaten van het onderzoek te analyseren. In hoofdstuk 4 wordt de aanpak van het onderzoek

besproken. Hierin zullen de methodologische keuzes toegelicht worden. In hoofdstuk 5 worden de resultaten van het onderzoek besproken aan de hand van de deelvragen uit §1.3.2. In hoofdstuk 6 zullen de resultaten gestructureerd en geanalyseerd worden aan de hand van de theoretische concepten zoals besproken in hoofdstuk 3. In hoofdstuk 7 zal er vervolgens tot een antwoord op de deelvragen en de centrale onderzoeksvraag worden gekomen. Hoofdstuk 8 zal tenslotte afsluiten met een discussie en enkele aanbevelingen.

2. LITERATUURSTUDIE

In dit hoofdstuk zal beschreven worden wat er in de literatuur bekend is over het onderwerp agressie in de sport. Allereerst zal er ingegaan worden op wat agressie precies is. Vervolgens zal er gekeken worden naar hoe we agressie als verschijnsel kunnen begrijpen en hierbij ingaan op de verschillende verklaringen voor agressie. Hierbij zullen zowel de algemene als de meer sportspecifieke verklaringen belicht worden. De resultaten van het empirisch onderzoek zullen in de analyse (zie hoofdstuk 6) gekoppeld worden aan de literatuurstudie.

2.1 AGRESSIEF (SPORT-) GEDRAG, NAAR EEN DEFINITIE?

Agressie is geen nieuw verschijnsel in de sport. Al sinds de oude Grieken en Romeinen zijn gewelddadige uitingen onderdeel van fysieke activiteiten en rituelen die door het volk werden uitgevoerd. Deze volksspelen werden echter nauwelijks gereguleerd door regelgeving. Pas toen de Westerse beschaving zich ontwikkelde werd ook de sport steeds meer gereguleerd. Sport werd formeel georganiseerd volgens regels die het gebruik van bepaalde typen geweld verboden. De focus kwam steeds meer te liggen op zelfcontrole om fysiek contact te beperken. Coakley (2009) stelt op basis van historisch onderzoek dat het gebruik van geweld in de sport niet automatisch afnam door de jaren heen. Emotionele uitingen werd gereguleerd en gecontroleerd, maar dit 'gecontroleerde sportgeweld' werd door spelers en toeschouwers juist als 'spannend' ervaren. Historisch onderzoek laat volgens Coakley (2009) zien dat er door de tijd heen verschillende betekenissen aan sport worden gegeven, en dat we agressie binnen de sport alleen kunnen begrijpen wanneer we het analyseren binnen de sociale, historische en culturele context waarbinnen het plaatsvindt.³

2.1.1 VERSCHILLENDE DEFINITIES

Toch wordt er in de literatuur een poging gedaan om grensoverschrijdend gedrag te definiëren. Er worden verschillende termen en definities gebruikt om gewelddadig gedrag in onze huidige (sport-)maatschappij te omschrijven. De meest gehanteerde typologie van sportgeweld binnen de wetenschappelijke sportliteratuur komt van Smith (in o.a. Coakley, 2009; Overman, 2014). Hij deelt sportgeweld in vier categorieën in:

1. *Brutal body contact*: Hierbij gaat het over fysieke gebruiken die gebruikelijk zijn in bepaalde sporten en geaccepteerd door de sporters als onderdeel van de sport. Dit zijn binnen het voetbal bijvoorbeeld 'correcte' tackles op de bal, die wel als extreem gezien zouden worden in de samenleving, maar niet gestraft worden door de regels van het spel, en zich dus binnen de formele regels van het spel afspelen.

³ In de literatuurstudie zullen de gehanteerde definities van de betreffende auteurs gevolgd worden. In de methode zal dit geoperationaliseerd worden naar de term *agressie*, waaronder de verschillende vormen zullen vallen.

2. *Borderline violence*: Deze vorm van sportgeweld is in strijd met de formele regels van een specifieke sport, maar wordt door de meeste spelers en coaches geaccepteerd als consistent met de normen van de sportethiek.
3. *Quasi-criminal-violence*: Deze vorm van geweld is eveneens in strijd met de formele regels van het spel, publieke waarden (openbare wetten) en zelfs met de informele normen onder spelers. Dit type geweld wordt door de meeste spelers veroordeeld.
4. *Criminal violence*: Deze vorm van sportgeweld is overduidelijk buiten elke regel om. Alle sporters veroordelen deze vorm van geweld. Dit soort geweld komt dan ook relatief zelden voor.

Binnen bovenstaande typologieën wordt een belangrijk onderscheid gemaakt tussen 'legaal' en 'niet legaal' geweld. Ook Anderson (2010) maakt dit onderscheid. Legaal geweld is volgens het onderscheid toegestaan binnen de regels van een specifieke sport en blijven hierdoor ongestraft. Alleen *brutal body contact* valt dus binnen de legale vorm van geweld. Onder niet-legaal geweld kunnen we doelgerichte acties tegen tegenstanders verstaan die verboden zijn door de regels van het spel.

In tegenstelling tot Anderson (2010) en Smith (1983) stelt Collins (2008) dat de term sportgeweld (*sportviolence*) alleen voorbehouden is aan acties die zich afspelen buiten de regels van het spel om en daarmee per definitie dus als niet-legaal kunnen worden gezien. Evenals Collins (2008) stelt ook Coakley (2009) dat gewelddadig gedrag altijd plaatsvindt buiten de regels van het spel om. Coakley (2009) onderscheidt drie verschillende gradaties met betrekking tot gewelddadig gedrag in de sport. Allereerst definieert hij de term *geweld*. *Geweld* beschrijft hij als het gebruik van overmatig fysieke kracht die schade aanbrengt of duidelijke intentie heeft om dit te doen. *Agressie* vervolgens, kan volgens Coakley (2009) gezien worden als verbale of fysieke acties met als doel om te domineren, controleren of kwaad te doen tegen anderen. Tenslotte *intimidatie*. Bij intimidatie gaat het om woorden, gebaren en acties die agressie en geweld uitlokken. Wat de drie definities van Coakley (2009) gemeen hebben is dat de *intentie* van de persoon die overgaat tot de actie een belangrijke rol speelt. Ditzelfde onderscheid maken ook Veldboer et al. (2003) wanneer het gaat om gewelddadig gedrag in de sport. Volgens de auteurs moet er verschil gemaakt worden tussen bewust (vooropgezet) en onbewust (roekeloos) gedrag. Cashmore (2010) definieert ditzelfde onderscheid als vijandige agressie, met de intentie iemand pijn te doen, en instrumentele agressie, waarbij de uiting van agressie een doel heeft. In beide gevallen kan het gedrag echter schade toebrengen.

Veldboer et al. (2003) stellen evenals Collins (2008) en Coakley (2009) dat er in de sport wordt gesproken van agressie wanneer volgens de sportprincipes sprake is van afwijkend destructief handelen. Daarnaast maken Veldboer et al. (2003) nog het onderscheid tussen fysieke of verbale schade. Bij fysieke agressie gaat het om het toebrengen van lichamelijk letsel. Verbale agressie staat voor het veroorzaken van psychische schade door belediging, bedreiging of intimidatie. Een derde categorie die Veldboer et al. (2003) onderscheiden is non-verbale of symbolische agressie, zoals beledigende gebaren en tekens.

2.1.2 AFHANKELIJK VAN GEHANTEERDE NORMEN EN WAARDEN

Bovenstaande definities laten ons zien dat er geen eenduidig antwoord te geven is op de vraag hoe gewelddadig gedrag in de sport exact te definiëren valt. Wat er formeel gesteld kan worden is dat het in juridische zin geaccepteerd is dat sportspelen een eigen maatschappelijk domein

vormen waarbij de spelregels richtinggevend zijn voor wat passend gedrag is (Tiessen-Raaphorst et al., 2008). Dit zijn officiële verwachtingen die vorm aannemen in geschreven regels en/of wetten. Zo kent het voetbal eigen spelregels en bestaat er een speciaal tuchtrechtspraak dat door onafhankelijke experts toegepast wordt. Op verenigingsniveau kunnen we denken aan gedragsregels die het de club zelf formuleert en waar de leden en andere betrokkenen zich ook buiten de lijnen aan dienen te houden. Naast deze formele (juridische) norm zijn er echter ook sociale normen (in termen van gepast en ongepast gedrag) en morele normen (beoordeling van gedrag in termen van goed en kwaad) te onderscheiden. Bij sociale en morele normen gaat het vaak om ongeschreven maar gedeelde verwachtingen over hoe een persoon verwacht wordt te denken, gedragen en handelen in een sociale wereld (Coakley, 2009). Bij de beoordeling van wangedrag speelt volgens Tiessen-Raaphorst et al. (2008) dan ook altijd een aanname dat een bepaalde norm wordt overschreden. Tussen de drie normen zit vaak veel overlap, maar verschillen in de formaliteit en sanctionering wanneer ze niet nageleefd worden. Bij overtreding van vastgestelde juridische normen wordt er tot sancties over gegaan, terwijl dit bij overtreding van sociale of morele normen niet per definitie het geval is.

De beoordeling van agressief gedrag zal dus altijd samenhangen met de gehanteerde waarden en normen binnen de context waar(binnen) het zich afspeelt. Coakley (2009) omschrijft een norm als een gedeelde verwachting die mensen gebruiken bij het beoordelen van wat acceptabel is en wat niet binnen een specifieke sociale ruimte. Normen bestaan in alle sociale ruimten en dienen als morele standaard om wangedrag te beoordelen. Deze waarden en normen zullen verschillen tussen groepen in de samenleving, daarbij tijd- en plaatsgebonden zijn en bovendien verschillen per sport. Bovendien blijkt de acceptatiegrens over wat geaccepteerd en wat onsportief gedrag is, sterk te verschillen tussen mannen en vrouwen. Vooral jonge mannelijke teamsporters zijn van mening dat er meer toelaatbaar is in de sport (Tiessen-Raaphorst et al., 2008). Morele en sociale normen zijn dus veel meer persoonsgebonden. Hetzelfde (agressieve) gedrag kan per individu anders geclassificeerd worden.

2.2 OP ZOEK NAAR VERKLARINGEN VOOR AGRESSIEF (SPORT-)GEDRAG

In de volgende paragrafen zal er in worden gegaan op verschillende verklaringen voor het ontstaan van agressief gedrag. Allereerst zal er naar een aantal maatschappelijke ontwikkelingen en algemene theorieën gekeken worden die het ontstaan van geweld en agressief gedrag van de mens probeert te verklaren. Dit zal gecombineerd worden met literatuur over sportagressie om het direct toe te kunnen passen op dit onderzoek. Vervolgens zal er ingegaan worden op meer sport- en voetbalspecifieke verklaringen.

2.2.1 MAATSCHAPPELIJKE TRENDS: INDIVIDUALISERING, INFORMALISERING EN INTENSIVERING

Bij een poging om het verschijnsel agressie in de sport te definiëren, is duidelijk geworden dat we bij het begrijpen ervan altijd rekening moeten houden met de context waarbinnen het zich afspeelt. Hoewel sport juridisch gezien beschouwd kan worden als een eigen maatschappelijke domein, kunnen we dit domein niet los zien van de bredere maatschappelijke realiteit. De afgelopen decennia hebben diverse maatschappelijke veranderingen ertoe geleid dat onze normen en waarden in de samenleving aan verandering onderhevig zijn. Verschillende auteurs wijzen er dan ook op dat sportagressie geplaatst moet worden binnen deze bredere

maatschappelijke context (o.a. Tiessen-Raaphorst et al., 2008; Coakley, 2009). Sport staat in verhouding tot de samenleving. Er zal daarom allereerst ingegaan worden op een aantal (recente) maatschappelijke ontwikkelingen die van toegevoegde waarde kan zijn voor het begrijpen van agressie en het ontstaan ervan. Er zal direct een koppeling gemaakt worden met hoe de ontwikkelingen van toepassing kunnen zijn op de sportpraktijk.

In het rapport van het Sociaal Cultureel Planbureau wordt een aantal trends beschreven die al langere tijd zichtbaar zijn in onze maatschappij (Schnabel, 2004). Een eerste trend is *individualisering*. Individualisering zou leiden tot onthiërarchisering van de samenleving en tot een grotere gelijkheid in de menselijke verhoudingen. Tegelijkertijd hechten mensen steeds meer waarde aan de eigen vrijheid en moeten die van anderen op de koop toe nemen (van Noije, 2010). Die grotere gelijkheid zou binnen de sport tot gevolg kunnen hebben dat mensen minder respect krijgen voor leidinggevend. Spelers en ouders zouden bijvoorbeeld gemakkelijker hun onvrede kunnen uiten ten aanzien van de scheidrechters of coaches. Duijvestijn et al. (2013) concluderen inderdaad dat dit gevoel leeft op basis van onderzoek binnen verschillende voetbalverenigingen. In het onderzoek wordt verminderde autoriteit van gezagsdragers en discriminatie als verklaring gegeven voor geweld op de amateurvoetbalvelden. Individualisering zou ook kunnen leiden tot minder begrip en hierdoor een hogere intolerantie voor het gedrag van anderen (van Noije, 2010). Een tweede maatschappelijke trend is *informalisering*. Informalisering duidt onder andere op de verschillen tussen mensen die kleiner en persoonlijker zijn geworden. Wanneer respect verdiend moet worden kan dit strijd opleveren. Dit zou net als bij individualisering tot gezagsproblemen binnen de georganiseerde sport in verenigingsverband kunnen leiden. Zowel individualisering als informalisering gaan bovendien vaak samen met een verlaging van de frustratietolerantie (Tiessen-Raaphorst et al., 2010). Hoe lager deze frustratietolerantie, hoe sneller een persoon over zal gaan op het vertonen van agressief gedrag. Een derde ontwikkeling is *intensivering*. Intensivering verwijst naar de toenemende betekenis van het belevingscomponent in ons moderne leven. Zo zou onder andere ook de beleving van sport steeds sterker in het teken staan van het verlangen naar een intense en intensieve beleving en ervaring (Verbeek & Tiessen-Raaphorst, 2010). Bij intensivering van beleving en ervaringen hoort ook een sterkere oriëntatie op het eigen gevoel. Dat leidt enerzijds tot een verhoogde vorm van gevoeligheid voor krenkingen en anderzijds tot een versnelde geneigdheid om daar ook in gedrag uiting aan te geven. Binnen de sport zou dit zich kunnen uiten in de vorm van fysiek of verbaal geweld.

Bij het beoordelen van sportagressie is het daarom zaak de maatschappelijke context niet uit het oog te verliezen. Onderzoek van Tiessen-Raaphorst et al. (2008) laat zien dat dit sterk de huidige beeldvorming in de maatschappij weergeeft; tweederde van de bevolking uit het onderzoek denkt dat de toenemende agressie in de sport verband houdt met de toename agressie in de maatschappij. Als we specifiek naar de voetbalsport kijken, blijkt uit onderzoek dat 'verruwing van de maatschappij' door een derde van de voetbalclubs genoemd wordt als verklaring voor het sportgeweld dat zij ervaren binnen de verenigingen (Duijvestijn et al., 2013).

2.2.2 ALGEMENE THEORIEËN

In de literatuur bestaat een grote verscheidenheid aan theorieën die proberen agressie beter te kunnen begrijpen. In de onderstaande paragrafen zal een aantal relevante algemene theorieën

over het ontstaan van agressie uitgewerkt worden. Er zal hierbij direct een koppeling gemaakt worden voor de mogelijk implicaties ervan op agressie binnen de sport.

AANGEBOREN EN AANGELEERD GEDRAG: GENDER ALS VERKLARING VOOR AGRESSIE

Volgens deze verklaring wordt de mens niet enkel gevormd en gestuurd door de sociale omgeving waarbinnen de persoon zich bevindt, maar ook door biologische en genetische kenmerken (Veldboer et al., 2003) Zo zouden mannen bijvoorbeeld meer genetische aanleg hebben om te streven naar status en macht, wat kan leiden tot agressief gedrag. Overman (2014) schrijft dat gewelddadig gedrag niet inherent is aan jonge sporters, het is volgens hem aangeleerd gedrag. Gedrag en de normalisatie ervan wordt weer versterkt door het heersende gedrag. Agressie, zowel in de bredere samenleving als binnen de sport is voornamelijk een probleem onder mannen (Veldboer et al., 2003). Coakley (2009) stelt over het kunnen begrijpen van sportagressie het volgende:

'If we want to understand violence in sports, we must understand gender ideology and issues of masculinity in culture' (Coakley, 2009, p.196.)

Ook Collins (2008) stelt dat mannelijkheid vaak als verklaring wordt gegeven voor sportagressie. Verschillende auteurs gaan in op dit discourse over gender in de sport, waarbij geïnstitutionaliseerde mannelijke en vrouwelijke rollen een kader vormen voor de sportbeoefening (Messner & Sabo, 1994). Vrouwelijke sporters worden vaak gelijk gesteld met kenmerken als eerlijkheid en vriendelijkheid. Kracht, extreme competitie, dominantie en snelheid zijn daarentegen belangrijke waarden die aan mannelijke sporters worden toegekend (Schissel, 2000). Agressiviteit wordt in deze context vaak expliciet genoemd als het 'natuurlijke domein' van mannen (Collins, 2008; Schissel, 2000, Coakley, 1994;2004). Coakley (2009) stelt dat sport gebruikt wordt om mannelijkheden sociaal te construeren en mannelijkheid te definiëren. De sportcultuur fungeert voor velen als een sociale kracht die bijdraagt aan de constructie van gewelddadige mannelijkheid als een culturele norm (Flood, 2002). Vanuit dit perspectief kan sport gezien worden als een plek om mannen en jongens belangrijke waarden bij te brengen die geassocieerd worden met deze dominante constructies van mannelijkheid. Adam, Anderson en McCormack (2010) beschrijven hoe dit proces geweld normaliseert tot onproblematisch als 'the way we do sport'. Mc Dowel en Schaffner (2011) typeren voetbal als een 'mannelijke' sport. Voetbal zou dus gezien kunnen worden als een sport waarbij mannen moeten voldoen aan bepaalde stereotype verwachtingen, en gerelateerd gedrag zullen vertonen.

GELEGENHEIDSTHEORIE

Volgens de gelegenheidstheorie is agressie vooral het resultaat van gebrekkige veiligheidsmaatregelen (Veldboer et al., 2003). Er wordt hierbij verwezen naar de afname van directe controle van het georganiseerde toezicht. De controle die uitgeoefend wordt op mensen neemt af waardoor de kans dat negatief gedrag ongestraft blijft groter wordt. Binnen de sport zou je kunnen denken aan het al dan niet handhaven van huis- en gedragsregels. Uit onderzoek blijkt dat steeds meer verenigingen na het incident in Almere de gedragsregels als vast onderdeel van het verenigingsbeleid hebben. In hoeverre ze binnen clubs gehandhaafd worden is niet bekend. Tegelijkertijd stelt Janssens (2014) op basis van onderzoek dat de urgentie ervan bij veel clubs weer lijkt af te nemen.

SOCIALE BINDINGEN

Deze theorie van Hirschi (1969) stelt dat elk mens ertoe geneigd is zich afwijkend te gedragen tenzij daarvan weerhouden door zijn sociale omgeving. Veldboer et al. (2003) stellen daarentegen dat het tegenovergestelde ook aannemelijk is. Dat te sterke bindingen agressie bevorderend kunnen werken. Een te hoge mate van loyaliteit richting het team, waarbij er ook nog een bepaalde status aan agressie wordt toegekend, kan grensoverschrijdend gedrag in de hand werken. Vooral onder jongeren, die verder nog weinig maatschappelijk banden hebben, kan dit in de sport opgaan en is de 'peer-binding' sterker. De Jong en Gemert (2010) omschrijven dit als impliciete groepsdruk; het zonder openlijk gedwongen te worden als individu in staat te zijn gedrag te vertonen dat men anders niet zou doen. Dit wordt verklaard door het feit dat het individu een inschatting maakt van onuitgesproken gedragsregels en eventuele consequenties hiervan.

CULTUREN EN INTERCULTURELE VERKLARINGEN

Voetbal is bij uitstek een gemengde sport, die door zowel allochtonen als autochtonen beoefend wordt. Onderzoek van Janssens (1999) toont aan dat allochtone voetbalverenigingen vier tot vijf keer zo vaak betrokken zijn bij gestaakte wedstrijden dan autochtone clubs. Uit onderzoek blijkt dat 6% van de verenigingen jaarlijks klachten ontvangt over discriminatie vanwege geslacht, huidskleur, cultuur of homoseksualiteit (Schipper- van Veldhoven & Steenbergen, 2014). Voetbalverenigingen nemen hierbinnen de grootste plek in. Als verklaring voor de frequentere betrokkenheid bij agressie van etnische groepen wordt vaak gekeken naar de sociale achterstand, maar ook steeds meer naar andere culturele opvattingen waarbij een link gelegd wordt met een de plaats die agressie inneemt in het land van herkomst van de jongeren. Eer en mannelijkheid spelen vaak een grotere rol in mediterrane culturen. Bovendien zou de aansturing van ouders minder zijn dan binnen onze Nederlandse cultuur (Veldboer et al., 2003).

2.2.3 SPORTSPECIFIEKE VERKLARINGEN

Cashmore (2010) is echter van mening dat hoewel we vaak stellen dat sport een afspiegeling is van de cultuur van de bredere maatschappij, dit ook misleidend kan zijn. Sport is een integraal element van de samenleving en bestaat uit cultuur. Het moet volgens haar niet simpelweg als weerspiegeling van de samenleving worden beschouwd. We kunnen dus niet zonder mee stellen dat agressie in de sport een afspiegeling is van agressieniveau in de bredere samenleving. Ook Veldboer et al. (2003) stellen dat de sport niet enkel trends vanuit de samenleving volgt. Volgens Cashmore (2010) voorziet sport in een context waarbinnen een gesanctioneerde (legale) vorm van geweld tot uiting kan komen. Anderzijds voorziet diezelfde context tegelijkertijd in het stimuleren van niet-toegestane vormen van geweld. De grens hiertussen kan soms vaag zijn. Er zal in onderstaande paragrafen in worden gegaan op sportspecifieke verklaringen voor grensoverschrijdend gedrag. Hierbij zal de focus liggen op de voetbalsport.

AGRESSIE-FRUSTRATIE THEORIE

De agressie-frustratie theorie gaat in op het idee van een aangeboren agressiedrift van mensen. Hierbij kan sport fungeren als uitlaatklep voor het afreageren van frustraties uit dagelijks leven. De kern van deze verklaring ligt in de opvatting dat mensen een uitweg moeten hebben voor hun

driften en spanningen (Veldboer et al., 2003). Sporten met enige ruimte voor agressie, zoals voetbal, bieden daarvoor een 'goede' mogelijkheid. Cashmore (2010) stelt dat er vaak geen sociaal geaccepteerde mogelijkheden zijn voor het uiten van agressie, waardoor we het verplaatsen naar meer geaccepteerde terreinen zoals sport. Agressie komt vanuit dit perspectief voort uit innerlijke frustratie, die naar boven komt wanneer in de sport het bereiken van een doel bijvoorbeeld geblokkeerd wordt. Daarnaast kunnen de frustraties door de sport zelf opgewekt worden. Dan spreken we over sportfrustraties (Veldboer et al., 2003). Vanuit deze verklaring worden de spanningen en frustraties vanuit de sport zelf opgeroepen. Bepaalde sporten, zoals voetbal, bieden door hun fysieke karakter hiertoe meer aanleiding. Ook Tiessen-Raaphorst et al. (2008) stellen dat als we agressie in de sport willen beoordelen het belangrijk is om rekening te houden met de eigenheid van de sportactiviteiten, die vaak een fysiek karakter hebben. Sommige sporten bieden dan ook meer ruimte voor agressie. Sporten waarbij lichamelijk contact een onderdeel is dan wel geoorloofd is, zoals bij voetbal, bieden de meeste gelegenheid voor fysieke agressie tussen deelnemers. Voetbal is volgens Veldboer et al. (2003) dan ook een sport die door haar fysieke contact uitnodigt tot grensoverschrijdend gedrag. Collins (2008) gaat hier dieper op in door drie vormen van sport te onderscheiden. Allereerst de '*staged combat*' variant. Dit type kenmerkt zich door een strijd tussen twee partijen waarbij zowel verdedigd als aangevallen moet worden. Deze structuur maakt het volgens Collins (2008) logischer om emotionele keerpunten te veroorzaken. Daarnaast onderscheidt hij '*parallel contests*' en '*skill exhibitions*'. Bij deze beide varianten is er geen sprake van fysiek contact tussen de deelnemers. Voetbal is een vorm van een '*staged combat*' sport, waardoor agressie dus logischerwijs makkelijker plaats zal vinden. Spelersgeweld komt het meest voor bij dergelijke vormen van sport, die georganiseerd worden tussen teams (meer dan bij individuele sporten). Het feit dat de incidenten zelf juist meestal tussen twee spelers plaatsvinden, past volgens Collins (2008) binnen het eerder beschreven patroon dat het gebruik van agressie kan leunen op groepssteun (zie §2.2.2).

AGRESSIE ALS GEACCEPTEERD MIDDEL

Vanuit bovenstaande theorie zal agressie voornamelijk impulsief plaatsvinden en vanuit emotioneel handelen. Agressief gedrag kan volgens Smith (1983) echter ook een geaccepteerd middel zijn. De wil om te winnen kan ertoe leiden dat agressie een vorm van wedstrijd tactiek wordt. Dit is een meer reactieve vorm van geweld waarbij het instrumenteel toegepast wordt (Cashmore, 2010). Ook Coakley (2009) stelt dat sporters in contactsporten intimidatie, agressie en geweld aangeleerd krijgen als strategieën om succes te behalen op het veld. Hoe ze dit aanleren wordt door de auteur echter niet besproken. Wel stelt Coakley (2009) dat succes in de sport zodoende kan afhangen van het gebruik van *brutal body contact* en *bordeline violence*, de twee vaak geaccepteerde vormen van geweld (zie § 2.1.1.). Naarmate het niveau van het spel stijgt, stelt Smith (1983) bovendien dat er meer overtredingen gemaakt worden om de winst te legitimeren. Onderzoek bevestigt volgens Veldboer et al. (2003) in ieder geval het beeld dat hoe hoger de prestatie-eisen, hoe makkelijker spelers instemmen met het gebruik van onfaire middelen.

DE SOCIALE OMGEVING

Ook de sociale omgeving heeft invloed op het gedrag van de spelers. Dit kan zowel positief als negatief zijn. Messner (1990) stelt dat een combinatie van agressieve ouders als rolmodellen en

steun van coaches een omgeving kunnen creëren waarin agressief gedrag genormaliseerd wordt. In de volgende paragrafen worden kort de posities van coaches, ouders en de arbitrage beschreven.

COACHES

Zowel bij het ontstaan als het tegengaan van agressief gedrag, wordt er vaak een grote rol aan de coach toegedicht. Jongeren geven aan dat de trainer belangrijk is voor het leren omgaan met verlies en dat zij goed gedrag moeten voorleven. Coaches zouden (nog) vaker het goede voorbeeld moeten laten zien en onsportief gedrag moeten corrigeren. Op basis van onderzoek stellen Lucassen et al. (2012) dat hier volgens verenigingsbestuurders nog veel winst valt te boeken. Wanneer coaches geen respect voor de scheidsrechter tonen, kunnen spelers dit overnemen en zodoende het gezag van de scheidsrechter minder accepteren. Op basis van interviews stellen Tiessen-Raaphorst en Breedveld (2007) voorzichtig dat het gedrag van coaches bij teamsporten assertiever lijkt te zijn geworden. Een groot deel (50%) van de coaches geeft zelf aan dat ze hun collega coaches wel eens verbaal agressief gedrag zien vertonen (Tiessen-Raaphorst & Breedveld, 2007). De invloed van coaches op het gedrag van de spelers kan zowel positief als negatief dus erg groot zijn. Binnen de sport wordt de laatste jaren dan ook steeds meer materiaal ontwikkeld voor coaches binnen sportverenigingen, om een veilig(er) en socialer sportklimaat te creëren (Schipper- van Veldhoven & Steenbergen, 2014).

OUDERS

Ook ouders hebben, zeker bij de jeugd, een grote rol in het gedrag van hun sportende kinderen. De sportbetrokkenheid van ouders is het grootst tot het achttiende jaar van het kind, daarna neemt de interesse vaak af (Verbeek & Tiessen-Raaphorst, 2010). We mogen dus aannemen dat het aantal betrokken ouders bij de doelgroep uit het onderzoek hoog zal liggen. Zowel in interventies als in de media wordt regelmatig aandacht geschonken aan 'te fanatieke' ouders langs de lijn. Recentelijk verscheen er in de media een artikel over de toenemende veeleisendheid van ouders (RTL nieuws, 2015). Een ontwikkeling waarbij ouders zich steeds meer als een consument gaan gedragen langs de velden en hoge eisen stellen aan de trainers. Dit werd gepresenteerd als een negatieve ontwikkeling. Uit het onderzoek blijkt dat kinderen ouders het liefst als ondersteunende ouders willen zien, die niet te fanatiek of negatief zijn. Ouders kunnen verschillende rollen aannemen langs de lijn en moeten zich hier bewust van zijn (Omli & LaVoi, 2012). Ook Holt et al. (2008) concluderen uit onderzoek dat jeugdige voetballers van mening zijn dat ouders positief en bemoedigend moeten coachen. Gedragingen van ouders komen vaak voort uit emoties. Ouders zelf gaven aan voornamelijk gefrustreerd te raken van oneerlijke beslissingen van de scheidsrechter of van de coach, zoals het voortrekken van bepaalde spelers. Verder ergeren ouders zich aan coaches die onsportief gedrag vertonen richting scheidsrechters of spelers aanzetten tot grensoverschrijdend gedrag op het veld. Bovendien noemen ouders andere ouders ook als bron voor ergernis, wanneer deze schreeuwen richting coaches of scheidsrechters of ander onsportief gedrag vertonen (Omli & laVoi, 2012). Negatief gedrag van ouders kan een negatieve invloed hebben op het gedrag van hun kinderen. Positief gedrag, als het stimuleren van de kinderen door het benadrukken van succes en plezier, heeft daarentegen in potentie een positieve invloed op de gedragingen van de speler.

SCHEIDSRECHTERS

De scheidsrechter is een belangrijke actor binnen het veld; het niveau van de sport en de mate van fair play is voor een belangrijke deel afhankelijk van zijn of haar kwaliteit (Schipper- van Veldhoven & Steenbergen, 2014). Lucassen et al. (2012) stellen dat scheidsrechters bij het uitoefenen van hun functie steeds meer last ervaren van maatschappelijke ontwikkelingen als verruwing en verharding. Het aantal bondscheidsrechters is dalende in het amateurvoetbal. De meeste (recreatieve) wedstrijden worden daarom gefloten door clubscheidsrechters, waarvan de gezagspositie op voorhand minder groot is (Veldboer et al. 2003). Tegelijkertijd worden scheidsrechters vaak niet bekwaam genoeg geacht. Uit onderzoek blijkt dat 60% van de scheidsrechters aangeeft met agressie te worden geconfronteerd (Tiessen-Raaphorst & Breedveld, 2007). De positie van de scheidsrechter op het veld is lastig omdat binnen het voetbal relatief veel is toegestaan en een scheidsrechter lang niet alles kan zien. Indien de arbitrage niet tijdig en consequent optreedt tegen 'kleine' ontsporingen, groeit de kans op ernstigere vormen van agressie (Veldboer et al., 2003). Over de rol van grensrechters in relatie tot het gedrag op de velden is weinig bekend.

2.3 CONCLUSIE

De literatuurstudie laat zien dat er geen eenduidige definitie aan agressie kan worden gegeven, en het verschijnsel altijd begrepen moet worden vanuit de context waarbinnen het zich afspeelt. Hoewel er vaak gesteld wordt dat agressie binnen de sport een afspiegeling is van het agressieniveau in de maatschappij, moeten we dit niet zomaar aannemen. Hiervoor zijn de verklaringen over het ontstaan van agressie te divers. In dit onderzoek zullen de beschreven maatschappelijke trends en algemene theorieën meegenomen worden, maar zal de focus liggen op de interne (sociale)context van de vereniging waarbinnen het plaatsvindt. Hierbij is de rol van de coaches, ouders en de arbitrage van belang. De resultaten van het empirisch onderzoek zullen in de analyse (zie hoofdstuk 6) gekoppeld worden aan de theorie uit de literatuurstudie.

3. CONCEPTUEEL KADER

In onderstaand hoofdstuk worden de onderzoeksbenadering en het onderzoeksperspectief besproken waarbinnen het onderzoek plaatsvindt. Vervolgens wordt het theoretisch kader geschetst aan de hand waarvan de resultaten van het onderzoek in hoofdstuk 6 geanalyseerd zullen worden.

3.1 ONDERZOEKSBENADERING EN ONDERZOEKSPERSPECTIEF

Binnen wetenschappelijk onderzoek worden er verschillende onderzoeksparadigma's onderscheiden. Een paradigma is een gedeelde set van aannames die bepalend zijn voor hoe wij naar de wereld kijken en die ten grondslag ligt aan de theorie of methodologie van de onderzoeker. In dit onderzoek wordt een (constructivistisch) interpretatief onderzoeksparadigma gehanteerd om gedrag en betekenissen te begrijpen. Binnen het interpretatieve paradigma wordt er door de onderzoeker vanuit gegaan dat er geen objectieve werkelijkheid bestaat. Dit perspectief maakt het mogelijk te achterhalen hoe verschillen in opvattingen ge(re)produceerd worden. Het gaat hierbij om de ervaring van het individu. Werkelijkheid wordt gecreëerd door de betekenissen die mensen ergens aan geven (Edwards & Skinner, 2009). In dit onderzoek zal de onderzoeker dan ook een sociaal constructivistische visie op gedrag hebben. Hierbij wordt er vanuit gegaan dat gedragingen van mensen gebaseerd zijn op sociale constructies van betekenisgeving en dus niet zozeer biologisch bepaald of enkel het product van intrapsychische processen (Averill, 1983). Vanuit dit perspectief is grensoverschrijdend gewelddadig gedrag op te vatten als een sociaal geconstrueerd fenomeen. De voetbalvereniging wordt in het onderzoek gezien als een sociale orde waarbinnen gedrag betekenis krijgt door de interactie tussen mensen. Het interpretatief onderzoekparadigma sluit (vaak) aan bij kwalitatief onderzoek. Ook in dit onderzoek is daarom gekozen voor het doen van kwalitatief (etnografisch) onderzoek.

3.1.1 TWEE BENADERINGEN BIJ HET BESTUDEREN VAN WANGEDRAG

Coakley (2009) onderscheidt twee benaderingen voor het bestuderen van gewelddadig gedrag in de sport. Ten eerste de *absolutistische benadering*. Binnen deze benadering worden sociale normen gezien als onveranderbare, absolute waarheden over wat goed en fout is. Alle normen belichamen bepaalde idealen. Wangedrag kan vanuit dit perspectief gezien worden als alles wat afwijkt van deze idealen. De oorzaak van gewelddadig gedrag moeten we zoeken in een 'zwak of slecht' karakter van het individu, dat alleen door meer regels of het verhogen van straffen aangepakt kan worden. Volgens Coakley (2009) zal deze benadering niet bijgedragen aan het sociologisch begrijpen van agressie in de sport. Niettemin is de benadering belangrijk, omdat ze ons inzicht geeft in het begrijpen waarom mensen op een bepaalde manier omgaan met wangedrag in de sport. Een tweede benadering is de *constructionistische benadering*; een op interactie gebaseerde benadering om met agressie om te gaan. De benadering sluit aan bij het gehanteerde sociaal constructivistische onderzoeksperspectief. Volgens deze benadering komt agressie voor op het moment dat ideeën, kenmerken en handelingen buiten de sociaal vastgestelde grenzen [die mensen in een sociale wereld doorgaans gebruiken om te bepalen wat acceptabel is en wat niet] vallen. In dit onderzoek wordt deze benadering gehanteerd om naar

agressie op- en rondom de velden te kijken. Hierbij wordt uitgegaan van de volgende vier kenmerken van de benadering:

1. Normen zijn sociaal geconstrueerd door sociale interactie, waarbij mensen hun eigen waarden gebruiken om een ruimte te creëren van acceptabele ideeën, kenmerken en handelingen.
2. Agressie is sociaal geconstrueerd waarbij mensen continu hun eigen acceptatiegrenzen bediscussiëren. [waardoor de grenzen kunnen veranderen]
3. De machtsdynamiek/verhoudingen binnen een sociale wereld is/zijn van belang. Het proces van het bediscussiëren van de normatieve grenzen wordt hierdoor beïnvloed. Mensen met macht en autoriteit hebben over het algemeen de meeste macht in/bij het beïnvloeden en vaststellen van normatieve grenzen.
4. De meeste ideeën, kenmerken en handelingen in een sociale wereld vallen binnen de grenzen van geaccepteerd gedrag. Wat hierbuiten valt wordt omschreven als *underconformity*, het gemakkelijk verwerpen van de normen, of *overconformity*, het kritiekloos accepteren van de normen.

3.2 ANALYSE KADER

In de volgende paragrafen wordt een analysekader geschetst met de belangrijkste theoretische concepten voor dit onderzoek. Deze theoretische perspectieven zullen fungeren als onderzoeksperspectief waarmee er kritisch naar de data gekeken zal worden. Er wordt hierbij eerst ingegaan op het concept van betekenisgeving, dat het mogelijk maakt te begrijpen hoe de organisatie werkelijkheid sociaal geconstrueerd wordt door de leden. Vervolgens zal er een kader geschetst worden aan de hand van drie concepten van Bourdieu, die het mogelijk maken om –agressief- gedrag binnen de sociale context van de vereniging te analyseren.

3.2.1. BETEKENISGEVING: EEN VERENIGING ALS SOCIAAL CONSTRUCT

De sportvereniging kan vanuit eerder beschreven sociaal constructivistisch perspectief gezien worden als een sociale orde die betekenis krijgt door de interactie van individuen. Goffman (z.d.) stelt dat alle interacties, hoe betekenisloos ze ook lijken, belangrijk zijn voor het construeren van een sociale orde (in Anderson, 2010). Ook Weick (1995) beschouwt vanuit ditzelfde perspectief, een organisatie als een sociaal construct van mensen, waarbij het gaat om wat de leden als realiteit hanteren. In *Sensemaking in Organizations* (1995) beschrijft Weick een organisatie als een uitkomst van gedragingen en interacties van mensen. Volgens Weick (1995) zijn we binnen organisaties continu bezig met het creëren van betekenissen. Hij ziet organisaties dan ook niet als een vaststaand gegeven maar meer als tijdelijke uitkomsten van samenwerking. Volgens Weick (1995) moet men bij het begrijpen van een organisatie beginnen bij het handelen van de individuen. Weick (1995) stelt dat betekenisgeving de basis is voor dit menselijk handelen. Om grensoverschrijdend en agressief gedrag binnen de specifieke verenigingscontext te kunnen begrijpen, is het allereerst belangrijk om na te gaan op welke manieren betrokkenen hier betekenis aan geven. Het geheel van betekenissen van de verschillende actoren kan gezien worden als een constructie van de (organisatie-)werkelijkheid. Op basis van deze geconstrueerde werkelijkheid wordt vervolgens weer gehandeld en daarmee de geconstrueerde werkelijkheid bevestigd.

3.2.2 BOURDIEU: VELD, POSITION-TAKING EN HABITUS

Vanuit bovenstaand perspectief kan de voetbalvereniging opgevat worden als een geconstrueerde werkelijkheid waar door de voetballers en andere betrokken actoren betekenis aan wordt gegeven. In onderstaande paragrafen zullen drie concepten van Bourdieu behandeld worden die zullen fungeren als kader voor het analyseren van de betekenissen; *veld*, *position-taking* en *habitus*. De concepten maken het mogelijk de betekenissen te analyseren en gedragingen binnen de vereniging te begrijpen vanuit de specifieke kenmerken van het veld en de posities die de verschillende actoren hierbinnen innemen.

VELD

Een eerste belangrijk concept voor dit onderzoek is het concept *veld*. Bourdieu omschrijft een veld als een domein in het sociale leven met haar eigen organisatieregels, waarbinnen de deelnemers verschillende posities innemen en hieraan gerelateerd gedrag vertonen (Calhoun, 2007). De club waarbinnen het onderzoek zich afspeelt kan zodoende als een veld worden gezien. Binnen een veld wordt er door de verschillende actoren betekenis gegeven en zo een werkelijkheid gecreëerd. De samenleving bestaat uit meerdere velden die elkaar overlappen maar tegelijkertijd autonoom van elkaar werken. Het is hierom belangrijk om ons er van bewust te zijn dat het specifieke *veld* van een sport altijd in relatie staat tot andere velden in de samenleving. Volgens Bourdieu is het belangrijk om de sportpraktijken te plaatsen binnen een bredere maatschappelijke context. Bourdieu stelt: 'The second point is that the space of sports is not a self-contained universe (...) to understand a sport, whatever it may be, one must locate its position in the space of sports' (p.153-156). Een veld krijgt pas betekenis in relatie tot andere velden. De voetbalvereniging als veld heeft volgens Bourdieu dan ook slechts een relatieve autonomie. Als we naar de sportwereld kijken is slaan binnen het boksen bijvoorbeeld toegestaan terwijl dit in het voetbal niet geaccepteerd wordt (Laberge & Kay, 2002). Elk veld kent een eigen logica, structuur, vorm, omgangsvormen, opbrengsten en (spel-)regels. Binnen het (amateur)voetbal kunnen we bijvoorbeeld denken aan spelregels die leidend zijn voor het gedrag op het voetbalveld. Bovendien zie je op verenigingsniveau vaak gedragscodes en regels voor hoe de spelers (en andere betrokkenen binnen de vereniging) met elkaar om dienen te gaan. Voetbal zou daarom pas betekenis krijgen in relatie tot andere sporten, gerelateerd aan sociale posities die mensen innemen. In een veld worden bepaalde machtsstructuren en hiermee een sociale orde geproduceerd en in stand gehouden door de personen die zich binnen het veld bevinden (Laberge & Kay, 2002). In een veld is daarom altijd strijd om macht en invloed. Bourdieu maakt dan ook de metafoor met een voetbalveld: 'A social field is simply the terrain upon which the game is played' (Calhoun, 2007, p 330).

POSITION-TAKING

Net als de spelers in een wedstrijd bezitten actoren in een sociaal veld verschillende posities (Calhoun, 2007). Deze posities kunnen bepaald zijn door bijvoorbeeld beroep, opleiding, of de toegang tot macht. Bourdieu stelt dat het niet interessant is hoe de posities gemeten worden, maar wat er toe doet is dat mensen hun sociale status eraan ontleen en voor een individu dus nuttig zijn voor het begrijpen van hun plek binnen de vereniging. Bourdieu ziet gedragingen binnen een veld niet simpelweg als een uiting van gevestigde posities binnen het veld, maar eerder als het resultaat van strijd en het innemen van die posities. Het proces van handhaven

van posities en het waarnemen ervan door anderen noemt Bourdieu *position-taking*. Het draait bij position-taking om concreet gedrag dat zichtbaar is binnen het veld. Binnen een veld is zowel consensus als strijd waar te nemen. De positie van een individu in het veld bepaalt de mogelijkheden om (nieuwe) betekenissen te (re)construeren of bij te dragen aan verandering van dominante discoursen in een veld. Er is binnen iedere context sprake van verschillende verhoudingen tussen de betrokkenen door de wisselwerking met elkaar. De hoeveelheid macht en onderhandelingscapaciteiten die een individu of een groep individuen bezit bepaalt welke betekenissen dominant of niet dominant zijn in een organisatie. In dit onderzoek zal het concept *position-taking* gebruikt worden om te kijken hoe de verschillende actoren positie in nemen in het veld en wat de invloed hiervan is op datgene wat er op (en om) het veld plaatsvindt. Om de relatie tussen posities in het veld en gedrag te begrijpen introduceert Bourdieu het begrip *habitus*.

HABITUS

Tegenover de objectieve structuur van het sociale veld staat de belichaamde structuur van wat Bourdieu de *habitus* noemt. De *habitus* is volgens Bourdieu 'de plek' van interactie tussen structuur en gedrag (Calhoun, 2007). Bourdieu omschrijft het begrip *habitus* als een geïnternaliseerde manier van waarnemen, denken en handelen. Iemands *habitus* is onderhevig aan invloeden uit de samenleving (Laberge en Kay, 2002). Op basis van de *habitus* kunnen we volgens Bourdieu sociale groepen (inclusief sociale klassen) definiëren, waarbij hij stelt dat mensen die vergelijkbare posities innemen binnen een sociale structuur (een veld) eenzelfde *habitus* zullen hebben. De *habitus* bepaalt dus de positie waarin actoren zich bevinden in het veld.

Volgens Bourdieu wordt het handelen van mensen gedetermineerd door een combinatie van (de objectieve structuren van het) *veld* en (de belichaamde structuren van de) *habitus* (Laberge & Kay, 2002). Het veld als gestructureerde ruimte structureert de *habitus*, terwijl de *habitus* de waarneming van het veld structureert. Iemands *habitus* wordt dus ook gevormd door de structuur van de voetbalvereniging waarbinnen ze zich bevinden, en geven op basis hiervan ook weer betekenis aan wat zich binnen de vereniging afspeelt. Bourdieu (1990) stelt dat mensen zich op basis van hun *habitus* op een bepaalde manier gedragen binnen een specifiek veld. De *habitus* stuurt niet alleen het individuele gedrag en ervaringen in een specifiek veld, maar draagt ook bij aan de vormgeving van structuren en gebruiken binnen dit veld (Calhoun, 2007). Toegepast op dit onderzoek zouden we dus kunnen zeggen dat de manier waarop mensen binnen de voetbalvereniging met elkaar omgaan en hier betekenis aan geven dus voortkomt uit iemands *habitus*. De *habitus* stuurt volgens Bourdieu niet alleen het handelen van mensen, maar ook de waarneming en de beoordeling van andermans handelen. De betekenissen en interpretaties die de respondenten geven aan zowel het eigen als aan andermans gedrag wordt daarom gestuurd vanuit de *habitus*. Omdat bij sportverenigingen sprake is van vrijwillige toe- en uittreding stelt Stokvis (2010) dat voor het voortbestaan van een vereniging er aan gedeelde normen en waarden grote waarde moet worden toegekend (cultureel systeemvereiste). Dit kan enerzijds doordat iemands *habitus* al overeenkomt met die van de bestaande leden van de club. Anderzijds doordat nieuwe leden zodanig gesocialiseerd worden binnen de vereniging dat zij zich de waarden en normen die binnen de club centraal staan geheel eigen maken. Ook Koot (1995) stelt dat organisatieleden zich via socialisatie aanpassen aan de formele en informele

spelregels die in een sociaal verband gelden. De habitus van de betrokken personen zal zich dus naar verwachting vormen naar de informele- en formele regels binnen de voetbalvereniging.

3.3 CONCLUSIE

De voetbalvereniging kan opgevat worden als een veld met haar eigen specifieke spel- en gedragsregels en objectieve structurele kenmerken [veldlogica]. Binnen de vereniging heersen bepaalde normen en waarden en de vereniging kent daarom een eigen cultuur. De voetbalvereniging als sociale omgeving geeft vorm aan de habitus. Tegelijkertijd geven de betrokkenen uit het onderzoek op basis van hun habitus betekenis aan de sociale structuren binnen het veld en bepalen zo de waarneming van datgene wat er zich binnen de voetbalvereniging aan agressief gedrag afspeelt. De waargenomen handelingspraktijk op- en rondom het voetbalveld is daarom steeds het resultaat van de interactie tussen enerzijds de (sociaal geconstrueerde) habitus en anderzijds de sociale 'dwang' die hun positie binnen de vereniging oplegt. De drie behandelde concepten van Bourdieu zullen in de analyse (zie hoofdstuk 6) toegepast worden om de resultaten uit hoofdstuk 5 te analyseren om zo het gebruik van agressie binnen de verenigingscontext beter te kunnen begrijpen.

4. METHODE

Het onderzoek is kwalitatief van aard. Deze vorm van onderzoek sluit aan bij het eerder beschreven interpretatieve onderzoeksparadigma (zie §3.1). Bij (interpretatief) kwalitatief onderzoek vormt het specifieke karakter van de sociale werkelijkheid het uitgangspunt (Boeije, 2010). De werkelijkheid wordt gevormd door de interactie tussen de verschillende actoren binnen het onderzoeksobject: de voetbalvereniging. Onderstaande paragrafen zullen ingaan op de gehanteerde methode waarmee het onderzoek tot stand is gekomen.

4.1 ETNOGRAFISCH ONDERZOEK

Het onderzoek is uitgevoerd door middel van (kritisch) etnografisch onderzoek. Bij etnografisch onderzoek gaat het om het bestuderen van menselijk gedrag in de dagelijkse context en praktijk waarbinnen het zich afspeelt. In dit onderzoek is dat agressief gedrag onder jongeren binnen het amateurvoetbal. De focus van etnografisch onderzoek is dan ook vaak gericht op een specifieke casus of groep mensen en kleinschalig van opzet (Edwards & Skinner, 2009). Een bekende vorm van etnografisch onderzoek is de casestudy. In dit onderzoek is er gebruik gemaakt van een single-casestudy voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag. Een casestudy kenmerkt zich doordat het onderzoeksonderwerp in de natuurlijke situatie -het veld- onderzocht wordt. Daardoor spreken casestudies over de dagelijkse realiteit, die op een gedetailleerde wijze wordt beschreven, waardoor meer de diepte van het onderzoeksobject centraal staat dan de breedte (Van Thiel, 2007). Woolthuis et al. (2005) zeggen over de casestudy: *'Case research is very suitable for exploratory research where understanding is the primary objective and the phenomenon to be investigated is difficult to quantify, not well understood and needs to be studied within its natural setting'* (p.819). Het onderzoek zal plaatsvinden binnen één voetbalvereniging, om diepgaand inzicht te kunnen krijgen in hoe agressie te begrijpen valt vanuit de specifieke organisatiecontext. Yin stelt over het gebruik van een casestudy in relatie tot de context van het te onderzoeken fenomeen: *'A casestudy investigates a contemporary phenomenon within its real-life context, especially when the boundaries between phenomenon and context are not clearly evident'* (in Edwards en Skinner, 2009, p.202). De context van de casus houdt het situeren van het verschijnsel agressie in z'n omgeving in (zie § 1.4). De focus van het onderzoek ligt op de interne (sociale) context van de vereniging waarbinnen het gedrag zich voordoet.

4.2 METHODEN VAN DATAVERZAMELING EN ANALYSE

In het onderzoek is gebruikt gemaakt van directe observaties en interviews. Het gebruik van meerdere onderzoeksmethoden in aanvulling op elkaar wordt ook wel triangulatie genoemd. (Edward & Skinner, 2009). Door het gebruik van meerdere onderzoeksmethoden kon de interne en externe betrouwbaarheid en hiermee de kwaliteit van het onderzoek vergoot worden (Van Staa & Evers, 2010). De verschillende methoden hebben als doel elkaar aan te vullen, maar beantwoorden tegelijkertijd ook andere delen van de onderzoeksvraag. Er is door de onderzoeker rekening gehouden met het feit dat er mogelijk verschil kan zitten tussen de betekenissen die respondenten geven aan agressie (en geaccepteerd gedrag), en het gedrag dat ze daadwerkelijk laten zien op het voetbalveld.

4.2.1 DIRECTE OBSERVATIES

Collins (2008): 'We need direct observation of violent interaction to capture the process of violence as it is actually performed' (p.3).

Binnen het onderzoek is gebruik gemaakt van directe observaties. Dit zijn observaties op het moment dat het gedrag zich voordoet. Gedurende 5 maanden zijn er 10 voetbalwedstrijden van 4 verschillende juniorenteams binnen de voetbalvereniging geobserveerd (zie bijlage 2 – tabel 2). De observaties zijn uitgevoerd met toestemming van de jeugdvoorzitter en de betreffende coaches van de elftallen. Er is voor gekozen de spelers niet direct op de hoogte te stellen van het feit dat de wedstrijden geobserveerd werden, zodat het geen invloed kon hebben op het gedrag op de velden. Ook de tegenstander was niet op de hoogte van de observaties. Aan de trainers is anonimiteit van de observaties toegezegd. Er is uit het onderzoek niet te herleiden welke situaties tijdens welke wedstrijden plaatsgevonden hebben. De observaties hebben semigestructureerd plaatsgevonden aan de hand van een topiclijst met situaties waarop gelet ging worden. Hier is tussentijds regelmatig op gereflecteerd door de onderzoeker met behulp van de scriptiebegeleider. Aan de hand hiervan is uiteindelijk vanaf verschillende posities langs de lijn geobserveerd zodat de verschillende betrokken actoren allemaal goed in kaart gebracht konden worden. Tijdens de observaties van de wedstrijden zijn er af en toe informele gesprekken met betrokkenen gehouden. Deze gesprekken zijn meegenomen in de observatieverslagen en zichtbaar in de resultaten. De observaties zijn gebruikt voor het beantwoorden van deelvraag 2 en deels voor deelvraag 3.

4.2.2 INTERVIEWS

Naast de observaties is er gebruikt gemaakt van semigestructureerde interviews. Hierbij zijn thema's die uit literatuur naar voren kwamen leidend geweest (zie bijlage 1). De interviews dienen om motieven en gedachten over geobserveerd gedrag bloot te leggen. Tegelijkertijd is er met de interviews getracht om betekenissen te achterhalen die de respondenten aan hun handelingsperspectieven geven. Een belangrijke voorwaarde voor de interviews was dat de jongeren zelf wilden meewerken. Dit is een belangrijke voorwaarde voor het verkrijgen van betrouwbare data. De jongeren zijn geselecteerd door de trainers. De interviews zijn met toestemming van de ouders afgenomen. Voorafgaand aan de interviews heeft de onderzoeker nogmaals aan de jongeren gevraagd of zij vrijwillig meewerkten aan het onderzoek. Om zoveel sociaal wenselijke antwoorden te voorkomen is aan de geïnterviewden aangegeven anonimiteit te garanderen, zo heeft de onderzoeker getracht vertrouwen te creëren (Boeije, 2010). Bovendien hebben de interviews plaatsgevonden op de vereniging, wat bekend en vertrouwd terrein is voor alle respondenten. De interviews duurden tussen de 30 en 60 minuten. Eénmaal is een interview eerder afgebroken omdat de betreffende speler aangaf er geen zin meer te hebben. Het grootste deel van de topics was echter al doorlopen. De interviews zijn leidend geweest voor het beantwoorden van deelvraag 1 en 3 van het onderzoek. De interviewdata is daarnaast deels meegenomen in het beschrijven van de resultaten van deelvraag 2.

4.3 DATA-ANALYSE

De interviews zijn opgenomen met een i-phone en volledig getranscribeerd. Ook de observatieverslagen zijn letterlijk uitgeschreven aan de hand van de geobserveerde gedragingen op- en langs het veld. De kwalitatieve data van de interviews en observaties zijn geanalyseerd

aan de hand van open, axiaal en ten slotte selectieve codering (Edwards & Skinner, 2009). Er is begonnen met het open coderen van een aantal interviews en observaties. Relevante onderzoeksfragmenten zijn hierbij gelabeld. Na het open coderen zijn de codes ingevoerd in het kwalitatieve data analyseprogramma MAXQDA. Met behulp van dit programma zijn de interviews en observaties axiaal en ten slotte selectief gecodeerd. Hiermee is het aantal codes gereduceerd door hoofd- en subcodes te formuleren. De codes zijn ondergebracht onder de drie deelvragen van het onderzoek (zie §1.3.2.) die in het programma de titels: *betekenissen, ervaringen en context* kregen. De codes die niet direct aansloten bij de betreffende deelvragen maar eventueel wel interessant konden zijn, zijn gecodeerd onder het kopje 'overig'. Met behulp van de verschillende codes met bijbehorende fragmenten zijn de resultaten aan de hand van de drie deelvragen beschreven (zie hoofdstuk 5). De resultaten zijn in hoofdstuk 6 vervolgens geanalyseerd aan de hand van het analysekader. Dit maakt het mogelijk de onderlinge relaties van de beschreven resultaten te duiden en antwoord te geven op de onderzoeksvraag.

4.4 DE ONDERZOEKSGROEP

4.4.1 DE VERENIGING

Onderzoek is uitgevoerd binnen één voetbalvereniging onder vier selectieteams. De vereniging is geselecteerd op grond van de verleende medewerking die nodig was vanuit het bestuur. Bovendien moesten er voldoende jeugdteams zijn waarbinnen de observaties en interviews plaats konden vinden. Met oog op de mogelijke gevoeligheid van het thema en de toezegging van anonimiteit, zullen er verder geen kenmerken van de vereniging worden gegeven. De vereniging zal in het onderzoek aangeduid worden als club X.

4.4.2 DE ELFTALLEN

De focus van het onderzoek betreft twee A-elftallen en twee C-elftallen van club X. De keuze voor deze teams is gemaakt om een zo groot mogelijke spreiding aan leeftijden onder jongeren te hebben. Daarnaast was het belangrijk dat de coaches van de betreffende elftallen toestemming wilden verlenen om mee te werken aan het onderzoek.

4.4.3 DE RESPONDENTEN

In totaal zijn er 14 interviews afgenomen onder de spelers, coaches en ouders van de betrokken elftallen. De spelers zijn in overleg met de trainers willekeurig geselecteerd. Een belangrijke voorwaarde was dat de spelers vrijwillig meewerkten. Daarnaast zijn de jeugdvoorzitter en een (club-)scheidsrechter geïnterviewd. De keuze voor de diversiteit aan respondenten is gemaakt om de sociale omgeving zo goed mogelijk in kaart te kunnen brengen. In de bijlage (zie bijlage 2 – tabel 1) is een kort overzicht te vinden van de respondenten. Er is enkel onderscheid gemaakt tussen spelers, coaches, ouders, scheidsrechter en jeugdvoorzitter. Vanwege de anonimiteit zijn er verder geen kenmerken van de respondenten vermeld. In het onderzoek zijn de citaten van de betreffende respondenten aangeduid met een nummer.

4.5 VALIDITEIT EN BETROUWBAARHEID

Binnen kwalitatief onderzoek neemt de rol van de onderzoeker een grote plaats in (Edwards & Skinner, 2009). Twee belangrijke aspecten van kwalitatief onderzoek zijn dan ook de betrouwbaarheid en validiteit van het uitgevoerde onderzoek (Boeije, 2010). Door de rol van de onderzoeker zo zichtbaar mogelijk te maken in het proces is geprobeerd vertekening van onderzoeksresultaten zoveel mogelijk tegen te gaan. De onderzoeker is zich bewust geweest van haar eigen interactie met de vereniging en de invloed ervan op datgene wat waargenomen is. Doordat de onderzoeker langere tijd binnen de vereniging rondgelopen heeft, bestond de kans dat bepaalde aspecten als normaal beschouwd zouden worden en hierdoor minder opvielen. Door regelmatig met de scriptiebegeleider te reflecteren op het proces van de dataverzameling heeft de onderzoeker een open en neutrale blik geprobeerd te houden. Door het gebruik van zowel observaties als interviews, om het verschijnsel agressie op verschillende manieren in kaart te brengen, is daarnaast geprobeerd de interne en externe betrouwbaarheid en hiermee de kwaliteit van het onderzoek te vergoten (Van Staa & Evers, 2010). Daarnaast is de betrouwbaarheid geprobeerd te waarborgen door bij verschillende waarnemingen zoveel mogelijk op dezelfde manier te werk te gaan. Aan de hand van dezelfde semi-gestructureerde topiclijsten zijn de interviews afgenomen en de vragen op dezelfde manieren aan de respondenten voorgelegd. Regelmatig weken de interviews af van de vooraf bepaalde structuur, maar is de onderzoeker verder in het interviews teruggekomen op de onderwerpen. Het thema agressie kan een gevoelig onderwerp zijn voor de respondenten waardoor ze niet vrijuit durven te spreken. De onderzoeker heeft daarom nadrukkelijk anonimiteit gewaarborgd waardoor dit zo veel mogelijk geprobeerd is te voorkomen. Op basis van de genoemde informatie is niet te achterhalen wie de geïnterviewde respondenten zijn. De onderzoeker heeft het gevoel dat alle respondenten het gevoel hadden vrijuit te kunnen spreken. Ook bestaat er kans dat er een discrepantie bestaat tussen datgene wat de respondenten aangeven tijdens interviews en het daadwerkelijk vertoonde gedrag tijdens de wedstrijden. De onderzoeker heeft regelmatig tijdens de interviews bewust naar geobserveerde wedstrijd momenten gevraagd, en eventuele tegenstrijdigheden aangehaald.

Validiteit in kwalitatief onderzoek kan worden gezien als de mate waarin de methoden en de structuur van onderzoek ervoor zorgen dat de resultaten en onderzoeksconclusies ook werkelijk het beoogde verschijnsel betreffen (Boeije, 2010). Er is een duidelijke onderzoeksopzet gevolgd. Door te voorkomen dat er selectief geobserveerd is, zijn er gedurende 5 maanden observaties gedaan. Bovendien is er tussentijds regelmatig gereflecteerd met de begeleider op de geobserveerde wedstrijden. Ook de begeleider heeft opvallende momenten uit de observaties gehaald en deze zijn samen besproken. Halverwege het onderzoek is ervoor gekozen de onderzoeksgroep te beperken tot enkel een selectie-elftal, zodat er een homogener onderzoeksgroep zou zijn met specifiekere kenmerken. Ook over de mate van generaliseerbaarheid van een single-casestudy bestaan verschillende discoursen waar de onderzoeker zich bewust van is. Het doel van het onderzoek is dan ook niet om te generaliseren wat door de specifieke tijd- en omgevingsafhankelijke context onmogelijk is, maar is gericht op het begrijpen en interpreteren van processen die leiden tot het gebruik van agressie.

5. RESULTATEN

In dit hoofdstuk zullen aan de hand van de drie deelvragen (zie § 1.3) de resultaten gepresenteerd worden. Hierbij zal achtereenvolgens ingegaan worden op betekenissen aan agressief gedrag, op datgene wat zichtbaar is op de velden en tenslotte op de vraag hoe de sociale omgeving van invloed is op agressie op de velden. In het hoofdstuk 6 zullen de resultaten uit het hoofdstuk vervolgens geanalyseerd worden aan de hand van het theoretisch kader om de relatie tussen de verschillende thema's zichtbaar te maken.

5.1 BETEKENISSEN AAN AGRESSIEF GEDRAG

Uit de literatuur blijkt dat de grenzen van geaccepteerd gedrag niet vastliggen. Agressief gedrag op en rondom de voetbalvelden kunnen we daarom ook niet van een vaste definitie voorzien. Bij de beoordeling van grensoverschrijdend gedrag speelt altijd een aanname dat een bepaalde norm wordt overschreden (Coakley, 1994). In de volgende paragrafen wordt vanuit de empirische data ingegaan op deelvraag 1 (zie § 1.3). Er zal uiteengezet worden welke betekenissen de respondenten geven aan agressief gedrag. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen betekenissen aan gedrag op het speelveld, waar de spelers en arbitrage onderdeel van zijn. Vervolgens wordt er gekeken naar de ruimte buiten het speelveld waarbinnen de coaches en ouders de belangrijkste actoren zijn.

5.1.1 OP HET VELD

VERBALE GRENSOVERSCHRIJDING VAN SPELERS

Uit de resultaten blijkt dat er veel verschillende betekenissen aan gedragingen binnen de lijnen toegekend worden. Waar de meningen over grensoverschrijdend gedrag het dichtst bij elkaar liggen, is op het vlak van verbale uitingen. Alle respondenten kunnen goed benoemen tot op welke hoogte zij verbale uitingen op het veld geaccepteerd vinden. Zo dragen scheldwoorden volgens de verschillende respondenten nooit bij aan een beter verloop van het spel en worden zodoende dan ook afgekeurd. Spelers zeggen over het gebruik van scheldwoorden binnen de lijnen:

'Als je [als speler] echt scheldwoorden gaat gebruiken, ja dat slaat natuurlijk nergens op'. [Speler 2]

'Het ene moment zou je iets kunnen roepen, maar wat mij betreft moet daar geen scheldwoord tussen zitten.' [Speler 1]

Ook ouders geven aan dat ze van hun kinderen geen scheldwoorden verwachten op het veld. Een vader geeft aan dat *'het schelden met k-woorden'* voor hem een duidelijke grensoverschrijding is, die hij niet accepteert van zijn zoon. Een moeder vertelt dat het overgaan van die grens, voor haar persoonlijk zelfs aanleiding vormt tot boosheid.

'Als ik ergens een hekel aan heb, je kunt fel zijn, maar als je echt kanker roept, dan word ik echt zó boos!' [Moeder 1]

Ook de verschillende coaches van de jeugdelftallen zijn hier duidelijk in.

'Verbaal is, kijk ik vind niet dat jij klootzak ofzo zegt, dat heeft geen zin, als je dat doet, dan ben je geen voetballer.' [Coach 2]

De coach geeft hiermee duidelijk aan dat hij vindt dat verbale agressie, in de vorm van scheldwoorden, niet hoort bij de identiteit van een voetballer. De verschillende respondenten verklaren hun afkeuring voor het gebruik van scheldwoorden voornamelijk vanwege het feit dat het gebruik ervan in geen enkel opzicht positieve effecten oplevert.

ACCEPTATIE VAN VERBALE UITINGEN

Toch betekent dit niet dat een speler altijd z'n mond moet houden in het veld. Sterker nog, wanneer taal als middel gebruikt wordt om iets te bewerkstelligen op het veld, kan het juist heel erg zinvol zijn. Dezelfde trainer zegt hierover:

'Als jij respect afdwingt [...] door iets zinnigs te zeggen van: 'Hé doe ff normaal! Vind je het normaal wat je aan het doen bent?' Gewoon op die manier. Niet gelijk van: 'Wat moet je nou?', dat heeft geen zin, of van 'ik pak jou nog'. [Coach 2]

De coach geeft aan dat het belangrijk is om als voetballer verbaal dominant te zijn met als doel om respect af te dwingen in het veld. Hij ziet dit als geheel legitiem en zelfs heel bruikbaar gedrag tijdens de wedstrijd. Volgens de coach is het *'de sterkste die wint'* in het voetbal. Hiervoor is het verbale aspect een belangrijk onderdeel om grenzen te stellen als voetballer. Wanneer een tegenstander niet wil horen, moet hij maar voelen stelt de coach.

De ruimte om verbaal tegen een scheidsrechter in te gaan is beperkter. De betreffende scheidsrechter uit het onderzoek geeft aan dat spelers zich nooit met zijn beslissingen mogen bemoeien. Ook speler en coaches zijn van mening dat dit in principe niet zou mogen. Tegelijkertijd weten ze het opvallend genoeg toch te legitimeren. Eén van de coaches zegt hierover:

'Nou kijk, laat ik het zo zeggen, ik vind eigenlijk dat het niet moet kunnen. Ik bedoel, ik geef die jongens ook altijd mee, dat de beslissing van een scheidsrechter, dat je die maar behoort te accepteren. Maar ik kan het wel begrijpen dat ze in een emotie iets daarvan willen zeggen, als zij onrecht aangedaan voelen.' [Coach 3]

Uit bovenstaand citaat blijkt een zeker spanningsveld tussen de afkeuring van specifiek gedrag en de legitimering (of op z'n minst begrip) ervan vanuit de emoties die het spel veroorzaakt. Hiermee lijkt de trainer het gedrag te aanvaarden van zijn spelers, simpelweg omdat hij 'het begrijpt'. Ook onder spelers lijkt er een informele acceptatie zichtbaar. Een speler zegt hierover:

'Je bent emotioneel en wilt winnen, dan roep je wel eens wat.' [Speler 1]

Verschillende spelers geven aan dat kreten als *'heb je het wel goed gezien?'* een beetje bij het spelletje horen. Van de mogelijke consequenties ervan, in de vorm van een kaart, lijken ze zich bewust. Hiermee wordt het reageren zelfs een tactische overweging.

'Nou we laten het [ingaan tegen de scheidsrechter] juist meestal de coach zelf doen natuurlijk, wij kunnen ons geen kaarten permitteren' [Speler 5]

Het citaat laat duidelijk zien dat de speler zich bewust is van het feit dat hij hiermee een regel overtreedt, maar zolang het in dienst van het spel staat hij het accepteert. Verbale agressie

wordt veelal gelegitimeerd door een gevoel van onrecht dat rechtgezet moet worden. Wanneer het als middel dient om je gelijk te halen bij een scheidsrechter of respect af te dwingen bij een tegenstander lijkt het daarom een legitiem middel. Tegelijkertijd lijken de mogelijke consequenties die er aan verbonden zijn, het gebruik ervan te beperken.

INSTRUMENTELE FYSIEKE AGRESSIE OP HET VELD

'Alle kaarten die ik heb gepakt, waren om te voorkomen dat we zouden verliezen.' [Speler 1]

Alle spelers geven aan heel regelmatig 'bewust' gebruik te maken van overtredingen om invloed op het spel uit te oefenen. Dit wordt ook wel instrumentele agressie genoemd (Cashmore, 2010). Hoewel de voetballers zich realiseren dat het buiten de regels van het spel om is, geven ze aan dat de overtredingen vaak bewuste keuzes zijn. Een keuze die echter zo vanzelfsprekend is, dat het onbewust gedrag lijkt te zijn geworden. Het volgende citaat geeft goed aan hoezeer het voor de voetballers 'onderdeel van het spelletje' is, en hiermee volledig geaccepteerd.

'Er gaat gewoon een knop bij je om als je speelt. Als je hem op je af ziet komen en je kunt hem niet makkelijk buitenspel zetten. Dan moet je de regels wel overtreden, daar twijfel je niet eens aan. (...) Dat hoort bij het voetbal, kaarten pakken is onderdeel van het spel.' [Speler 1]

Hoever de spelers gaan in het bewust overtreden van de spelregels, als tactische keuze om het spel te beïnvloeden, verschilt echter:

'Ik zou niet vol op iemands hakken gaan trappen, maar gewoon een licht tikkie, uit balans brengen, dan valt 'ie wel.' [Speler 2]

Het gebruik van instrumenteel geweld moet volgens het citaat van bovenstaande speler wel proportioneel zijn. Een andere speler zegt echter:

'Bij mij gaat niks te ver [...] Het moet gewoon, je moet hem stoppen, kost wat het kost' [...] Soms ga ik echt gewoon bewust op z'n enkels' [Speler 3]

Toch blijken spelers ook bij het gebruik van fysiek geweld zich bewust te zijn van de consequenties in de vorm van kaarten. De overtredingen worden bij voorkeur niet te vroeg in de wedstrijd gemaakt. Hoewel de spelers aangeven het incasseren van kaarten als onderdeel van het spel te beschouwen, vinden ze het lastig om aan te geven wanneer een overtreding precies de gele kaart impliceert. Met gele kaarten zijn ze het vaak per definitie oneens. Dit leidt ertoe dat er een ruimte gecreëerd wordt waarbinnen gele kaarten veelvuldig bediscussieerd worden. Hieruit blijkt dat de beoordeling van een scheidsrechter vaak niet overeenkomt met die van een speler als het gaat over de bestraffing van een fysieke overtreding. Een rode kaart is daarentegen in de meeste gevallen minder makkelijk aan interpretatie onderhevig, maar zelfs hiervoor wordt bewust gekozen mits ze in dienst staan van het spel:

'De rode kaarten die ik heb gehad, waren wel echt rode kaarten. Bijvoorbeeld een doorgebroken speler neertrappen van achter, omdat hij op de goal af gaat en het is de laatste minuut. Dat is dan gewoon een keuze die je maakt. Zo van, het is niet anders, dan scoort hij niet. Ja, dat is absoluut grensoverschrijdend, maar toch zou ik het een tweede keer doen.' [Speler 1]

Niet alleen spelers, maar ook coaches lijken 'agressie als middel' te accepteren als onderdeel van het spel. Een coach zegt over z'n elftal:

'Nee, ik vind ze zo lief, dat schort gewoon aan dit team [...] volgens mij hebben ze pas 1 keer een rode kaart gehad'. [Coach 1]

Het citaat duidt erop dat hij [in z'n rol als coach] niet verwacht dat spelers lief gedrag vertonen, lief gedrag krijgt een negatieve lading op het veld. Om te kunnen winnen heb je een winnaarsmentaliteit nodig, wat gelijk staat aan bepaalde uitingen van fysieke en verbale dominantie. Een andere coach geeft zelfs aan spelers te wisselen op het moment dat ze *'te weinig terug doen'* in het veld. De trainer impliceert hiermee dat hij een bepaalde mate van agressief gedrag juist zou waarderen van zijn spelers. Fysiek gedrag wordt geaccepteerd door de coach op het moment dat het verbaal niet op te lossen is. Dezelfde coach zegt:

'Maar gebeurt het nog een keer, dan vind ik, dan moet je het niet meer vragen. Dan moet je hem maar even laten voelen.'[Coach 1]

Coaches accepteren kaarten van hun spelers als onderdeel van het spelletje. Zolang de intentie niet is om iemand te blesseren, hoeft dit niet onsportief gedrag te betekenen en kunnen kaarten erg waardevol zijn volgens de verschillende coaches.

Er lijkt een spanning te bestaan tussen enerzijds het volledig accepteren van verbale en fysieke agressie met als doel respect afdwingen, de wedstrijd beïnvloeden, doelpunten voorkomen etc. Anderzijds laten spelers wel zien dat ze zich bewust zijn van het feit dat het, volgens de regels van het spel, grensoverschrijdend is. Coaches laten reageren of geen erge overtredingen aan het begin van de wedstrijd, zijn voorbeelden waaruit blijkt dat spelers wel degelijk bewust afwegingen maken voor het gebruik ervan. Tegelijkertijd blijkt ditzelfde gedrag van de tegenstander minder geaccepteerd te worden.

DE GRENZEN AAN FYSIEK GEDRAG

De beschreven instrumentele overtredingen zijn vrijwel altijd in de vorm van slidings of het neerhalen of het blokkeren van de tegenstander. Er worden echter grenzen aan fysiek gedrag beschreven. Het uitdelen van klappen en hiermee het überhaupt gebruiken van de armen wordt daarentegen door niemand geaccepteerd en zal in geen enkele vorm bijdragen aan een beter wedstrijd verloop. Hoewel het wel voorkomt, wordt het sterker afgekeurd.

'Er zijn jongens uit mijn team die iemand wel eens een klap hebben gegeven. Dat heeft niets meer met het spelletje te maken.'[Speler 2]

Een coach geeft aan dat de intentie van de overtreding een grote rol speelt bij de beoordeling van grensoverschrijdend gedrag.

'Nou die grens ligt, als die tegenstander jou gewoon een breuk wil aansmeren. Of hij wil jou de wedstrijd uitspelen. Daar ligt de grens. De grens is, waar slidings worden gemaakt, die gewoon niet normaal zijn.'[Coach 4]

De intentie van een overtreding is echter lastig te achterhalen. Zowel geaccepteerd als grensoverschrijdend gedrag kunnen door de respondenten goed worden benoemd, de scheidslijn ertussen blijft echter vaag. Hoewel er duidelijke spelregels zijn over toegestaan gedrag, blijkt voor de coach bovendien ook de context van de wedstrijd mee te spelen in zijn beoordeling van grensoverschrijdend gedrag.

'Nou ja, er is geen boekje waarin precies staat, dit en dat is boven de grens (...) Soms kan het ook zijn dat bijvoorbeeld die tackle waar ik het net over had, in een andere wedstrijd waar het spelbeeld heel anders is, dan had ik die tackle misschien niet grensoverschrijdend gevonden. Dat zijn altijd van die grijze gebieden vind ik.' [Coach 3]

5.1.2 LANGS DE LIJN

De belangrijkste actoren rondom het voetbalveld die indirect betrokken zijn bij het spel en de spelers zijn de ouders en de coaches. In onderstaande paragrafen zullen de betekenissen aan grensoverschrijdend dan wel geaccepteerd gedrag van deze actoren in kaarten worden gebracht. Er zal hierbij enkel ingegaan worden op verbale uitingen. Fysieke agressie door ouders en coaches wordt door alle respondenten afgekeurd. In de paragrafen 5.2 en 5.3 zal hier verder over uitgeweid worden.

VERBALE UITINGEN VAN COACHES

De coaches zien het allemaal primair als hun taak om de spelers op het veld tactisch te coachen. Verbale uitingen moeten hierbij altijd constructief zijn. Toch geeft een coach aan dat hij vindt dat hij de ruimte moet hebben om ook verbaal kritiek op het spel van de jongens te mogen geven.

'Dat betekent niet dat je continu scheldt tegen ze, maar je geeft wel dingen aan als ze het niet goed doen. Dat moet wel kunnen vind ik' [Coach 3]

Een andere trainer geeft aan dat zijn rol tijdens een wedstrijd ideaal gezien zeer beperkt zou moeten zijn. Wanneer hij moet gaan schreeuwen tegen zijn spelers op het veld, in welke vorm dan ook, heeft hij eigenlijk al *'teveel gezegd'*. Hier zijn de trainingen voor. De scheidsrechter geeft aan van mening te zijn dat de coaches *'af en toe wat mogen zeggen'* tegen de spelers tijdens de wedstrijd. Bij voorkeur echter voor of na een wedstrijd of in de rust. De ruimte die hij hiervoor biedt blijkt dus kleiner dan de coaches zichzelf toe-eigenen. Ouders lijken verdeeld over de manier waarop de coaches de jongens mogen coachen. Een moeder zegt:

'Je moet een kind niet afzagen. Daar is een trainer voor.' [Moeder 1]

Een trainer is er volgens de moeder om de jongeren discipline bij te brengen en mag hieraan gekoppeld, behoorlijk hard zijn. Zowel op trainingen als tijdens de wedstrijden. Een andere vader vindt dat coaches al snel te ver gaan met verbale uitingen richting het veld.

'Nou, veel schreeuwen vooral, dat is niet de manier vind ik. Je bent op een leeftijd dat je nog veel moet leren.(...) Niet je eigen frustraties op die kinderen afreageren.' [Vader 1]

REAGEREN OP DE SCHEIDSRECHTER

De betreffende scheidsrechter uit het onderzoek stelt dat coaches in geen enkel geval mogen reageren op zijn beslissingen. Dit zijn de regels die door het spel bepaald zijn. Verschillende respondenten hebben hier echter een andere mening over. Over het reageren op scheidsrechters zijn de coaches verdeeld. Een coach geeft aan dat hij het geaccepteerd vindt om te reageren op een beslissing van een scheidsrechter wanneer hij meerdere malen [in zijn ogen] een fout maakt. Hierbij moeten geen scheldwoorden gebruikt worden, maar het wijzen van de scheidsrechter op een verkeerde waarneming is geoorloofd. Gedrag dat door de regels van het spel niet toegestaan is, wordt door de coaches gelegitimeerd vanuit het feit dat scheidsrechters verkeerde keuzes

maken. Ook de spelers geven aan dat hun coaches deze ruimte hebben. Slechts één coach geeft aan van mening te zijn dat een coach nooit moet reageren op een scheidsrechter. Dit gebeurt in zijn ogen dan ook veel te vaak. Hij vindt dat zowel z'n spelers als hij nooit moeten reageren.

'Nou ja, dan houd ik mijn spelers dus voor van dat ze het moeten accepteren, maar ik zei er zelf wel wat van naar de scheidsrechter toe, ik had dat gewoon absoluut niet moeten zeggen. Als ik mijn spelers voorhoud dat ze niet op moeten reageren dan moet ik dat zelf ook niet doen.' [Coach 3]

Uit bovenstaand citaat blijkt een duidelijk paradox. Hoewel de coach het gedrag afkeurt, gaat hij toch regelmatig in tegen scheidsrechters. Door herhaaldelijk gedrag te vertonen dat niet geaccepteerd wordt, zullen de grenzen van geaccepteerd opgerekt worden.

VERBALE UITINGEN VAN OUDERS

Spelers hebben een duidelijk beeld als het gaat om onprettig gedrag van ouders. Het aanmoedigen van ouders moet bij het positief coachen van de spelers blijven. Ouders horen nooit persoonlijk te worden naar de jongeren in het veld. Wanneer verbale uitingen losgekoppeld zijn van het spel, wordt het voor de jongeren al snel grensoverschrijdend. Twee allochtone spelers geven aan dat er met het persoonlijk worden tegen spelers of uitingen over familieleden een duidelijke grens voor ze over wordt gegaan. Opvallend is dat ouders zelf het strengst lijken te zijn over het gedrag van andere ouders. Een moeder bevestigt wat de spelers zeggen:

'Kijk, kinderen zijn kinderen en je moet nooit wat tegen kinderen zeggen. (...) Ook niet over een kind van de tegenpartij. Van wat een rotkind weet je wel, persoonlijk worden over dat kind. Zeker niet direct tegen dat kind. Nooit, wat flik jij nou tegen dat kind. Nooit en te nimmer.' [Moeder 1]

Een vader geeft aan dat ouders ook nooit scheldwoorden zouden moeten gebruiken langs de lijn. Een speler beschrijft een situatie waarin het gedrag van een ouder in zijn ogen te ver gaat:

'Nou persoon X, hij is dan geen familie van ons ofzo, maar toen we bijvoorbeeld tegen Ajax moesten, toen ging hij een beetje te ver. Toen zei hij kut joden enzo.' [Speler 4]

Dezelfde speler geeft vervolgens aan het te begrijpen dat de tegenpartij het niet leuk vindt, maar noemt het tegelijkertijd 'wel grappig'. Hij vertelt hoe de jongens in zijn team altijd moeten lachen om het gedrag van deze vader. Hier zit een enorme tegenstrijdigheid in, waarbij het binnen de context van het team zodanig geaccepteerd is dat er om gelachen wordt, maar waarbij de speler tegelijkertijd laat weten het andersom niet te accepteren.

R: 'Ik vind het wel leuk, maar de tegenstander niet'

I: Snap je dat ze dat niet leuk vinden?

R: Ja, als het mij zou gebeuren zou ik 'm uitschelden hoor!' [Speler 4]

Deze tegenstrijdigheid kwam vaker naar voren. Spelers lijken hetzelfde gedrag van ouders en publiek van de tegenpartij anders te beoordelen dan van hun eigen ouders. De betreffende jeugdvoorzitter heeft een duidelijker standpunt ten opzichte van het gedrag van ouders. Scheldwoorden worden niet geaccepteerd en moeten direct gecorrigeerd worden. Hij probeert hier zelf ook gelijk actie op te ondernemen.

'Nou dan roep ik ze na de wedstrijd wel bij me. Als ik hoor dat ze echt met scheldwoorden lopen te schreeuwen, dan haal ik ze na de wedstrijd bij me en zeg ik joh dat moet je echt niet meer doen want de volgende keer stuur ik je gewoon weg, en dan mag je je zoon meenemen. Daar zijn we ook heel duidelijk in' [Jeugdvoorzitter]

De positie van de voorzitter zal meespelen bij zijn beoordeling van gedrag. Hij geeft aan in zijn rol als voorzitter verantwoordelijkheid te zijn voor de veiligheid van de mensen binnen de vereniging, en zal hieraan gerelateerd elke vorm van grensoverschrijdend gedrag van ouders streng af te keuren. De focus van de coaches ligt evenals die van de ouders op het spel. Zij geven aan dan ook te begrijpen en hiermee in zekere zin te accepteren, dat ouders in emotie wel eens wat roepen. Herhaaldelijk blijven schreeuwen of fysiek worden is hierbij echter volgens de coaches over de grens.

REAGEREN OP DE SCHEIDSRECHTER

Waar de spelers en coaches voor zichzelf een ruimte weten te creëren waarbinnen het reageren op een beslissing van een scheidsrechter geoorloofd gedrag is, moeten ouders zich nooit met de keuze van een scheidsrechter bemoeien.

'Die [de ouders] zijn er voor ons (...), die moeten zich niet met de beslissingen van de scheidsrechter bemoeien'. [Speler 5]

Ook de scheidsrechter geeft aan dat een ouder zich nooit met zijn beslissing mag bemoeien. Zeker niet met gele of rode kaarten. Coaches en spelers ondersteunen de mening van de scheidsrechter hierin. Ouders lijken zodoende een zeer beperkte ruimte te hebben waarbinnen zij zich op enige manier met het spel 'mogen' bemoeien. Gedrag wordt al zeer snel als ongewenst ervaren. Ouders zelf lijken de meningen van zowel spelers als coaches hierin te ondersteunen. In de volgende paragrafen zal aan de hand van de observaties blijken dat dit gedrag echter veelvuldig voorkomt en hieruit een sterke discrepantie lijkt te bestaan tussen de betekenissen aan geaccepteerd/grensoverschrijdend gedrag en het daadwerkelijk gedrag op- en rondom de velden.

5.2 SITUATIES VAN AGRESSIEF GEDRAG EN DE BETROKKEN ACTOREN

Onderstaande paragrafen gaan in op deelvraag 2 (zie § 1.3.2.) van het onderzoek. Wat doet er zich voor aan agressie op de velden en wie zijn hier bij betrokken? De resultaten zullen beschreven worden aan de hand van de observaties van de wedstrijden. De meest opvallende en voorkomende situaties zullen beschreven worden, om inzicht te krijgen in wat er zich daadwerkelijk afspeelt op- en rondom de velden. Enkele situaties zijn aangevuld met data uit de interviews, waarbij er vaak naar (die) specifieke situatie(s) gevraagd werd.

REACTIES OP OVERTREDINGEN

Uit de observaties blijkt dat er bij handballen of vermeende buitenspelsituaties zowel door spelers, coaches als ouders veelvuldig geroepen wordt richting de scheidsrechter. Er wordt vaak direct om vrije trappen of kaarten voor de tegenstander gevraagd of simpelweg 'hé scheids' geroepen. Opvallend is dat dit vaak gebeurt nog voordat een scheidsrechter überhaupt gefloten heeft. Het lijkt hiermee een bijna vanzelfsprekende reactie, waarbij de verschillende actoren rondom de scheidsrechter de regels stellen. Als de scheidsrechter niet meegaat in de waarneming van de spelers, ouders of coaches, ontstaan er vaak geïrriteerde reacties. Wanneer een scheidsrechter niet reageert op deze geïrriteerde reacties van de spelers, wordt het vaak snel weer rustig op het veld. Opvallend is dat ook in gevallen dat de scheidsrechter wél fluit voor buitenspel, de benadeelde partij veelvuldig reageert met kreten als 'kan nooit' of 'nee joh'. Spelers legitimeren dit vaak vanuit een direct emotie, die pas achteraf te relativeren is.

'Ja natuurlijk, op een zaterdag sta je zelf op het veld. Als in jouw ogen iets buitenspel was, en de scheids zegt geen buitenspel en je krijgt een doelpunt tegen, dan ben je natuurlijk woedend. En dan denk je, de scheidsrechter is gek, de grensrechter is gek. Maar als je dan later thuis relativeert, dan denk je ook van tja'. [Speler 1]

Vooraf bij het gebruik van de handen door spelers, slaande bewegingen en vasthouden van shirts zijn er snel geïrriteerde reacties op het veld. Opvallend is dat hoewel een shirt vasthouden of een duw in potentie minder erge fysieke gevolgen heeft dan een hele harde tackle op de bal, waarbij de enkels ook geraakt worden, het toch minder geaccepteerd wordt op het veld. Uit de resultaten van het vorige hoofdstuk bleek al hoe het gebruik van de handen/armen en slaande bewegingen sterk afgekeurd wordt. De observaties laten zien dat dit ook daadwerkelijk tot heftige reacties van spelers leidt.

Opvallende momenten zijn wanneer spelers gestraft worden voor een overtreding, al dan niet met een kaart, en dit zichtbaar accepteren. Dit zou er op kunnen duiden dat de bestraffing ingecalculeerd was. Uit de observaties bleek dat in veel gevallen de coach alsnog tegen het besluit van de scheidsrechter ingaat. Ook ouders reageren regelmatig nog nadat spelers de beslissing zelf al geaccepteerd hebben. Dit brengt duidelijk onrust met zich mee. Tegelijkertijd werkt het ook andersom. In situaties waarin spelers willen reageren en zichtbaar geïrriteerd zijn, is het de coach die roept: 'accepteren' of in iets duidelijker taal 'kop houden'. De spelers lopen dan vaak weg bij de situatie en lijken zodoende een de-escalerende werking te hebben.

Ook coaches houden zich vaak met de beslissingen van de scheidsrechter bezig. Vaak nog voordat een scheidsrechter gefloten heeft. 'Zelfs' op de eigen grensrechter wordt geklaagd in de

trant van: *'je staat niet op te letten man, buitenspel'*. Bovendien attenderen coaches de scheidsrechter regelmatig op 'de regels' wanneer ze het oneens zijn met beslissingen.

ONENIGHEID ARBITRAGE

Een ander opvallend element is dat er vaak geen overeenstemming is tussen scheidsrechter en grensrechter als het over de buitenspelbeoordeling gaat. Sommige grensrechters zijn voorzichtig en reageren langzaam, of zelfs als de scheidsrechter al gefloten heeft. Nog vaker raken grensrechters juist geïrriteerd als de scheidsrechter niet meegaat in hun beoordeling. De eindbeslissing ligt overduidelijk altijd bij de scheidsrechter zelf. Regelmatig laten grensrechters hun onvrede blijken door iets in de trant van *'ik vlagde toch?!'* te roepen. Dit brengt vaak veel onrust met zich mee omdat ook ouders en spelers vervolgens reageren. Een speler beschrijft een situatie tijdens een wedstrijd waarin een grensrechter fysiek agressief werd tegenover de scheidsrechter en deze met zijn vlag sloeg. De situatie ontstond nadat de scheidsrechter meerdere malen de grensrechter gecorrigeerd had. Hoewel de speler het gedrag enerzijds afkeurt, noemt hij het tegelijkertijd grappig en wel terecht.

AANSPREKEN OP GEDRAG

Opvallend is dat, hoewel vrijwel alle respondenten aangaven schelden sterk af te keuren op en rondom de velden, het veel voorkomt en maar nauwelijks bestraft wordt. Zowel coaches, scheidsrechters als ouders laten het veelal gebeuren. De eerste reactie van spelers op een overtreding is vaak verbaal en gaat regelmatig gepaard met scheldwoorden. Uit observatie kwam naar voren dat op het moment dat een speler verstaanbaar hard *'kanker scheids'* riep, op het moment dat hij onderuit werd gehaald, hij gewoon de vrije trap meekreeg [14-03-2015]. De overtreding van de tegenpartij weegt op zo'n moment klaarblijkelijk zwaarder dan het scheldwoord. Coaches geven aan spelers eruit te halen wanneer ze dergelijke woorden gebruiken, dit gebeurt in de praktijk echter zelden. Op zo'n moment zou de coach het eigen team kunnen benadelen, en lijkt het teambelang zwaarder te wegen dan de persoonlijke opvatting over moreel gedrag.

Ook rondom de velden wordt heel regelmatig gescholden. Zowel onder ouders als coaches vindt grof taalgebruik plaats. Vaak wordt er door niemand op gereageerd. Frustraties bij coaches uit zich regelmatig in het gebruik van scheldwoorden richting spelers. Bijvoorbeeld termen als *'fuck man'* en *'godverdomme mis'*, zijn regelmatig geobserveerd langs de velden. Er is niemand die de coaches hierop aanspreekt. Slechts eenmaal is geobserveerd dat een vader een andere vader corrigeert wanneer deze met *'kanker'* scheldt. Er wordt over het algemeen weinig aandacht geschonken aan grof taalgebruik, men lijkt zich er niet aan te storen of het niet mee te krijgen. Jonge spelers die op de tribune zitten moeten zelfs erg lachen om een supporter die onophoudelijk erge beledigingen en scheldwoorden gebruikt [04-04-2015]. Controle erop lijkt er niet te zijn. Een ander opvallend geobserveerd moment is wanneer vier vrouwen onenigheid met elkaar krijgen op de tribune en de scheldwoorden over en weer vliegen. Hoewel duidelijk hoorbaar wordt ook in deze situatie niet gecorrigeerd. De vaders blijven op het spel gefocust.

IMPLICIETE/EXPLICIETE VERWACHTINGEN

Aanmoediging van ouders vindt veelal in gebiedende wijs: *'doorgaan'*, *'druk zetten'*, *'alles geven'*. De kreten van de ouders blijven vaak niet bij aanmoedigingskreten. De vaders langs de lijn

houden zich opvallend veel met de inhoud van het spel bezig. Zo wordt er bij vrije trappen regelmatig door de vaders geroepen wie de bal moet nemen, wordt de spelers verteld wáár ze moeten staan en hoe ze moet lopen. Er is hierbij geen sprake van interactie met de spelers, maar vooral eenrichtingsverkeer aan opmerkingen richting het veld. Dit fanatisme uit zich vaak in frustratie bij ouders. Wanneer een vader een opdracht richting zijn zoontje het veld in roept en deze niet luistert, roept de vader zichtbaar kwaad en verontwaardigd: *'ik riep het toch!'*. De vader verwachtte overduidelijk dat zijn zoontje naar hem zou luisteren [07-03-2015]. Het grootste deel van de op- en aanmerkingen speelt zich echter tussen de vaders onderling af. De gesprekken gaan vooral over de prestaties van de jongens en de verwachtingen hieraan gekoppeld.

Er komen regelmatig tackles voor op de bal, waarbij ook de spelers hard geraakt worden en op de grond blijven liggen. In veel gevallen wordt er wat lacherig gereageerd vanuit het publiek. Ook wordt er regelmatig *'aansteller'* geroepen, of *'niks aan de hand'*. Tijdens een situatie waarbij een speler hard onderuit wordt gehaald en schreeuwend blijft liggen reageert het eigen publiek met: *'komediant'* en lacht [04-04-2015]. Er is weinig ruimte voor (fysieke) pijn. Tegelijkertijd lijkt dit beeld ook op het veld te heersen. Als een scheidsrechter fluit voor een overtreding, roept een speler kwaad: *'Het is toch geen meisjesvoetbal?!'* [07-03-2015]. Hij lijkt hiermee te willen zeggen dat de scheidsrechter meer moet toelaten op het veld.

Coaches leggen vaak nog explicieter druk op bij de spelers. Een opmerking als: *'je moet meer laten zien dan de eerste helft, anders haal ik je eruit'* geeft aan dat de verwachtingen hoog zijn [14-02-2015]. Een coach schopt zelfs hard tegen de dug-out wanneer een speler een kans mist. Wat opvalt is dat voornamelijk spelers in de dug-out meegaan in dit gedrag. Hoe meer coaches en ouders reageren op het spel, hoe meer er ook door de wisselers op de bank geroepen wordt.

ONRECHT ALS AANLEIDING VOOR FRUSTRATIES

Opvallend is dat vooral situaties waarin acties níet gestraft worden tot frustraties blijken te leiden bij de (in hun ogen) benadeelde partij. Men lijkt het gedrag van de ander strenger te beoordelen en bovendien vaak het gevoel te hebben benadeeld te worden doordat de ander niet gesanctioneerd wordt. Het accepteren van een vrije bal tegen de eigen partij is makkelijker te accepteren dan wanneer de tegenpartij 'ergens mee weg komt'. Bovendien wanneer de scheidsrechter voor de ene overtreding wel fluit, en vervolgens voor een vergelijkbare overtreding van de tegenstander niet, reageren spelers en publiek fel. De scheidsrechter wordt er dan regelmatig aan herinnerd dat hij consequent moet fluiten. Dit leidt tot zichtbare frustraties zowel op het veld als langs de lijn.

IMPULSIEVE AGRESSIE

Veel situaties van agressie lijken reactief te zijn en instrumenteel van aard om het spel te beïnvloeden. Er komen echter regelmatig opstootjes voor op het veld waarbij spelers schelden, of fysiek worden zonder dat de bal in de buurt is. Dit lijkt vooral te ontstaan als reactie op een eerdere overtreding. Een speler geeft aan dat hij het liefst z'n tegenstander terugpakt als de scheidsrechter niet in de buurt is.

'Zoals zaterdag, kreeg ik een paar ellebogen in m'n gezicht. Die speler was volgens mij 4, 5 koppen groter dan mij. Ja en dan als de scheidsrechter niet kijkt, dan geef je hem een voetveeg, en dan loop je weg.' [Speler 3]

Er lijkt dus ook een spel gespeeld te worden buiten het zicht van de scheidsrechter. Het gaat hierbij om individuele frustraties die niet direct ontstaan naar aanleiding van concrete spelsituaties. Twee spelers raden elkaar zelfs aan altijd je tegenstander terug te pakken *'als de scheidsrechter niet kijkt'*. Het gaat hierbij dus om hele bewuste overtredingen, waarvan de jongens weten dat ze niet direct bijdragen aan een positiever spelverloop, maar puur om eigen, opgebouwde frustraties af te reageren. De scheidsrechter geeft ook aan dat dit vaak lastige momenten zijn, omdat hij uit moet gaan van de waarneming van publiek of grensrechters. Vaak spelen eerdere situaties mee die leiden tot uitingen van agressie op het veld. Onderstaande uitspraak komt van dezelfde speler, die eerder aangaf vaak buiten het zicht van de scheidsrechter overtredingen te maken. De uitspraak komt voort uit een situatie waarbij de tegenstander de jongen schopte terwijl de scheidsrechter niet keek.

'Ik zei tegen hem: 'Wacht maar'. En toen tijdens het duel ging ik vol op z'n enkels, blijkt 'ie z'n enkel gebroken te hebben.' [Speler 3]

Op de vraag of hij er spijt van had, antwoordt hij ontkennend. Wanneer een tegenstander hem onterecht pijn doet, zal hij altijd *'wraak nemen.'* Hij accepteert hiermee duidelijk grensoverschrijdend gedrag als legitieme reactie op het gedrag van de tegenstander. Dergelijke incidenten lijken het gevolg van individuele frustraties die een uitweg nodig hebben, waarvoor het voetbalveld een goede plaats is. Deze vorm van agressief gedrag, waarbij de intentie enkel is de tegenstander pijn te doen, lijkt echter minder voor te komen dan instrumentele agressie.

GROEPSDYNAMIEK

Niet alleen in interactie met de tegenstander, maar ook binnen een team kunnen frustraties ontstaan. Regelmatig raken spelers gefrustreerd wanneer teamgenoten een bal niet terugspelen. Er wordt vaak gereageerd met opvallende stevige bewoordingen als: *'Godverdomme geef de bal eens terug'*. Een speler zegt hierover:

'Als je voorstaat en in de laatste minuut speelt een teamgenoot de bal in de voeten van de spits, dan is dat een gruwelijk fout. Ja, dan ben je boos, want je ziet je punten vervliegen. Op zo'n moment laat je dat zeker merken.' [Speler 1]

Dit wordt echter makkelijker geaccepteerd en achteraf ook gerelativeerd, maar kan tijdens de wedstrijden wel tot kleine onderlinge scheldpartijtjes leiden. Tegelijkertijd is het opvallend dat het onderling aanspreken op gedrag vooral een positieve uitwerking lijkt te hebben. Wanneer er opstootjes op het veld zijn en spelers elkaar onderling terugroepen of corrigeren wordt het vaak snel geaccepteerd. Bij een opstootje tussen twee tegenstanders is het een medespeler die de twee tot rust maant: *'bek dicht houden tegen elkaar jongens'*, waarna ze uit elkaar lopen [21-03-2015]. Hetzelfde geldt voor momenten waarop er gele kaarten worden gegeven en medespelers roepen *'accepteren'*. Hieruit zou kunnen blijken dat er een sterke groepsdynamiek heerst en er veel waarde aan het teambelang wordt gehecht. Hier lijkt een de-escalerende werking op agressie vanuit te gaan. Het groepsbelang is sterker dan de eigen individuele frustraties waarmee het groepsbelang geschaad zou kunnen worden.

Dat dit teamgevoel ook tot negatieve situaties op het veld kan leiden blijkt uit de grotere incidenten die de spelers meegemaakt hebben. Hoewel de momenten schaars zijn geven alle spelers aan massale vechtpartijen meegemaakt te hebben. Hoewel een vechtpartij plotseling lijkt te ontstaan, gaan er volgens spelers vaak meerdere momenten van overtredingen aan vooraf. Iemand uit het publiek die een kwetsende opmerking maakt kan dan net de druppel zijn. Spelers legitimeren hun aandeel in een massale vechtpartij altijd vanuit een enorm loyaliteitsgevoel richting het team. Als individu ben je onderdeel van een team, wat spelers het gevoel geeft 'te moeten helpen'.

'R2: Wij zijn echt een team gewoon. Als eentje wordt getrapt, dan gaan we met z'n allen erop. Zo hoort dat gewoon.

R1: Ja met z'n allen!

I: Waarom hoort dat zo?

R2: Omdat we een team zijn, als iemand wordt uitgescholden of getrapt dan zijn we één. Dan pakken we ze met z'n allen.' [Speler 3 en 4]

Een andere speler vertelt dat hij, hoewel normaal gesproken heel rustig zowel op- als buiten het veld, ook wel eens betrokken is geweest bij een vechtpartij. Hij verklaart het vanuit een opeenstapeling van momenten.

'In de wedstrijd heb je natuurlijk een heleboel momenten dat je frustratie opbouwt, een pass gaat kut, je levert een bal in, je verliest duels, soms loopt een wedstrijd gewoon niet lekker. Je wordt boos op jezelf en als er dan ook nog een vervelende tegenstander bij zit, of de scheids fluit naar jouw mening niet goed. Er zijn een heleboel factoren die er voor kunnen zorgen dat er ergens frictie ontstaat, bij jezelf, binnen een team, teams onderling, en ja, dan kan het helemaal verkeerd gaan.' [Speler 1]

De jeugdvoorzitter stelt dat de rol van de scheidsrechter om dergelijke situaties te voorkomen cruciaal is. Een scheidsrechter moet ervoor zorgen dat elk incident geïsoleerd blijft, zodat het geen kans heeft om uit de hand te lopen. Wat effectief lijkt is het bij elkaar roepen van twee spelers en handen laten schudden. Vaak creëert de scheidsrechter hier rust mee.

WISSELBELEID

De grootste frustraties van spelers richting de coaches is om in hun ogen onterecht gewisseld te worden. Ze benoemen dit vooral in relatie met de trainingsminuten die ze gemaakt hebben. Op verschillende moment is geobserveerd dat spelers hierdoor geïrriteerd raken.

'Ook op de trainer of coach ben je wel eens boos, als je bijvoorbeeld maar de laatste tien minuutjes speeltijd krijgt of je wordt in de eerste helft gewisseld. Ja, dat is gewoon kut. Iedereen traint hier drie keer per week om op zaterdag 90 minuten te spelen, dus dan ben je gewoon teleurgesteld.' [Speler 2]

De grootste frustraties wat betreft het wisselen lijkt echter bij ouders te liggen. Regelmatig zijn het ouders die reageren wanneer hun zoons gewisseld worden. Een moeder vertelt hoe haar man het niet eens was met een wissel van hun zoon. Dit leidde tot een incident waarbij de vader fysiek agressief werd en uiteindelijk een half jaar geschorst is geweest. Opvallend genoeg weet de moeder het voorval in zo'n perspectief te plaatsen dat de trainer er ook een aandeel in had. De trainers moeten volgens haar consequenter en transparanter zijn in hun wisselbeleid. De rol van ouders kan ook positief zijn bij een wissel. De observaties lieten zien dat op het moment dat

een speler wegens wangedrag gewisseld werd met toestemming van de vader, er bij de betreffende speler een positieve werking wat betreft de acceptatie ervan uit leek te gaan [14-02-2015].

5.3 INVLOED VAN DE BELANGRIJKSTE ACTOREN BINNEN HET VELD

In onderstaande paragrafen zal er in worden gegaan op deelvraag 3 van het onderzoek (zie §1.3.2.). Er zal aan de hand van de interviews uiteengezet worden hoe de sociale omgeving van invloed is op het gedrag dat zichtbaar is op de velden. Een enkele keer is er gebruikt gemaakt van de observaties die uitgevoerd zijn. Hierbij zal achtereenvolgens de rol van de coach, de ouders en de arbitrage belicht worden.

5.3.1 DE COACH

BIJDRAGE TRAINERSOPLEIDING

Binnen club X mogen alleen KNVB-gecertificeerde trainers de selectie jeugdelftallen trainen. Alle coaches geven aan dat er in de verplichte opleiding die zij gevolgd hebben bij de KNVB nauwelijks aandacht werd besteed aan omgangs- en gedragsvormen. De opleiding is voornamelijk gericht op voetbalinhoudelijke trainingskennis. De meeste trainers zijn gematigd positief over de opleiding.

'Kijk de opleiding heeft bijgedragen dat ik als de KNVB moet denken, als de Nederlandse voetbalschool, niet dat ik een betere trainer erdoor ben geworden. Door mijn achtergrond met jongeren heb ik juist meer dingen meegenomen daar naartoe. Je krijgt wel een aantal tools, maar dat is echt voetbaltechnisch waar je dan aan moet denken. Omgangsvormen helemaal niet' [Coach 2]

Dezelfde coach stelt dat iedere trainer toch vanuit zijn eigen achtergrond en beroep handelt, coacht en omgaat met de jongeren. De achtergrond van een coach heeft volgens hem meer invloed dan dat een trainersopleiding kan bijbrengen. Zijn beroep als jongerenwerker helpt hem in zijn rol als voetbalcoach. Een andere coach is echter van mening dat er meer ruimte voor moet komen binnen de opleiding, maar vermoedt dat zelfs dan niet bij iedere trainer *'het kwartje zal vallen'*. Een derde coach stelt eveneens dat er meer aandacht voor gedragsproblematiek en coaching mag komen binnen de opleiding.

'Zeker bij dit soort clubs hè, multicultureel.en hebben toch allemaal wat andere gedragingen. Sommige jongens hebben echt gedragsproblemen. Sommigen komen uit een andere cultuur. De ene heeft een schop onder z'n hol nodig en de andere een aai over z'n bol. Dus ik denk wel dat het verstandig is dat dat uiteindelijk ook een beetje aandacht krijgt binnen de opleiding.' [Coach 3]

Hij geeft aan dat voornamelijk de multiculturele diversiteit binnen de club hierom vraagt, omdat verschillende etnische achtergronden om verschillende coachingsstijlen vragen. Gebrek aan kennis en vaardigheden bij sommige coaches om hiermee om te gaan, zorgt ervoor dat bepaalde jongeren de ruimte voelen om negatief gedrag te vertonen.

DE COACH ALS VOORBEELDROL

Coaches hebben een voorbeeldrol richting de spelers. Zowel spelers, ouders als de coaches zelf bevestigen dit. Coaches geven aan zich bewust te zijn van deze rol en zich hier ook naar proberen te gedragen.

'Als ik mijn spelers voorhoud dat ze niet moeten reageren, dan moet ik dat zelf ook niet doen. Dan geef je als coach geen goed voorbeeld'. [Coach 3]

Alle spelers geven aan dat hun coach, tijdens de wedstrijden, de belangrijkste persoon is naar wie ze luisteren.

I: 'Hebben jullie het gevoel dat je meer naar je vader of moeder zou luisteren dan naar wat je coach zegt?'

R: Nee, natuurlijk niet! Nee, wat de coach roept is heilig'. [Speler 3]

Verschillende spelers geven aan dat ze het ook enkel als de taak van de coach zien om zich inhoudelijk met het spel te bemoeien en dus niet als de taak van ouders. Ook de scheidsrechter geeft aan dat alleen de coach in de positie is om zich met de spelers te mogen bemoeien. Ouders geven vooral aan hoe belangrijk de consequentie van coaches richting spelers is. Duidelijkheid is belangrijk. Eén visie op voetbal, discipline en gedrag. Door de invloed die de coach toegeschreven wordt kunnen we logischerwijs verwachten dat het fysieke of verbale gedrag dat een coach laat zien, van (grote) invloed is op het gedrag van spelers. Een coach geeft aan hoe hij merkt dat zijn gedrag direct van invloed is op het gedrag van zijn spelers in het veld.

'Want wat ik gemerkt heb, als je schreeuwt langs de kant, als je je met dingen bemoeit, spelers nemen dat over. Daar krijg je in het veld ook gedragsverandering van.' [Coach 1]

Aan een positie wordt verwacht gedrag toegeschreven. Een coach geeft aan dat, waar hij als speler wél de ruimte voelt of neemt om zich agressief uit te laten in het veld, hij zich bewust is van de beperkte ruimte die hij hierin als coach heeft.

'Ik ben zelf op het veld best wel een klootzak. Dan laat ik het best wel merken, ook richting mijn teamgenoten als het niet goed gaat of als ik vind dat de scheidsrechter een foute beslissing maakt. Maar ik weet dat ik dat hier niet kan doen, in mijn rol als coach'. [Coach 4]

Bovenstaand citaat maakt duidelijk hoe de coach afhankelijk van de positie waarin hij verkeert, hetzelfde (eigen) gedrag anders beoordeelt en zich afhankelijk van z'n rol ook anders gedraagt. In zijn positie als coach heeft hij een voorbeeldfunctie richting spelers en ouders en moet hieraan gekoppeld verwacht gedrag vertonen. Ondanks dat andere coaches ook aangeven zichzelf bewust zijn van deze voorbeeldrol, wordt hier niet altijd naar gehandeld.

VERWACHTINGEN ALS BRON VOOR FRUSTRATIES

Uit de observaties bleek hoe coaches regelmatig gefrustreerd langs de lijn staan, en hier ook met negatief gedrag uiting aan geven. Tegelijkertijd geven de coaches aan het eigen gedrag langs de lijn geregeld af te keuren. Dit legitimeren ze vaak door emoties en frustraties die voortkomen uit de verwachtingen die ze van de jongeren hebben. Van de selectie spelers zijn deze verwachtingen vooral hoog als het aankomt op discipline. Eén van de coaches zegt hierover:

'Ik denk dat mijn verwachting van iemand die in het eerste selectie elftal speelt, behoorlijk hoog is als het gaat om discipline, gedrag.. en nou verbaasd het mij soms wel eens dat spelers zich daar niet helemaal aan houden. Goed, je wilt iets bereiken en je weet dat je er veel voor moet doen, en veel voor moet laten, en dat is niet altijd even duidelijk voor elke speler'. [Coach 3]

De coaches geven aan tevergeefs te verwachten dat de motivatie van spelers om iets te bereiken gepaard gaat met een positief gedragspatroon. Dit is niet altijd het geval. Coaches hebben door

hun formele positie de mogelijkheid om negatief gedrag van de spelers, ook tijdens trainingen, te sanctioneren. Dit gebeurt dan ook regelmatig. Je kunt verwachten dat dit logischerwijs een cultuur creëert waarin de jongeren moeten presteren, wat druk met zich meebrengt. Spelers geven aan die druk te voelen, maar dat dit inherent is aan selectievoetbal. Een coach geeft aan dat het voor hem maar lastig te accepteren is wanneer het talent van een speler tekortschiet, waardoor er fouten gemaakt worden op het veld. Dit leidt bij hem direct tot frustraties.

'Nou, ik kan soms wel echt doordraven. Schreeuwen ja. Ik denk zo vaak, hoe kan je op die manier die bal aannemen? Omdat ik zelf natuurlijk hoog speelde. Dat levert wel frustratie op als ze niet goed spelen. Ik betitel het dan soms als dom (...) En dat is natuurlijk niet helemaal de bedoeling. Dat is niet de manier om die jongens te benaderen.' [Coach 3]

Een andere coach geeft ook aan hoe hij door zijn eigen fanatisme en verwachtingen af en toe het belang van de voetballers vergeet.

'Ik kan ontzettend slecht tegen m'n verlies. Dat is misschien wel een nadeel aan mij, want ik kan soms wel eens iets te fanatiek reageren. Dan schroom ik ook niet als iemand het heel slecht doet om hem na een kwartier al van het veld te halen en te wisselen. Daar zou ik wel eens wat anders in kunnen worden.' [Coach 1]

Een coach beschrijft hoe zijn eigen gedrag ingaat tegen zijn morele ideeën over de positie van de scheidsrechter en bovendien tegen de verwachtingen over gepast gedrag dat hij z'n spelers voorhoudt.

'Oh, jawel hoor! En dat betreur ik dan bij mezelf hoor, dat ik dan toch meega in die emotie.. dat heb ik afgelopen zaterdag nog meegemaakt. Waarbij in mijn ogen een onterechte penalty wordt gegeven. Nou ja, dan houd ik mijn spelers dus voor van dat ze het moeten accepteren, maar ik zei er zelf wel wat van naar de scheidsrechter toe, geen lelijke woorden of wat dan ook, maar meer in de trant van, een cadeautje of wat dan ook.' [Coach 3]

Opvallend is dat de coaches enerzijds heel expliciet stellen dat het op deze leeftijd nog niet om de overwinning gaat, maar dat tegelijkertijd hun negatieve fanatisme wel gericht is op de winst en ze het gedrag op grond hiervan weten te legitimeren. Ook een vader benoemt dat leeftijd een rol speelt in de manier van coaching die gewenst is. Hij heeft regelmatig het idee dat coaches hun frustraties op een verkeerde manier afreageren.

'Nou je bent op een leeftijd dat je nog veel moet leren. Maar het is ook een spel, ze moeten ook plezier hebben. Niet je eigen frustraties op die kinderen afreageren.' [Vader 1]

Een moeder gaat nog een stap verder en stelt zelfs dat op de leeftijd van deze spelers, hen opvoeden tot de taak van de coaches behoort.

STATUS VAN DE COACH

Aan de positie van de coach lijkt een bepaalde status te zijn gekoppeld. Het volgende citaat maakt goed duidelijk welke positie ten opzichte van de andere actoren de coach voor zichzelf ziet weggelegd. De coach staat in de hiërarchie zowel boven de ouders als boven de spelers.

'Anders gaan we beide dingen zeggen waar we spijt van krijgen. En hoe vervelend het ook klinkt, ik win die strijd dan. Zo is het gewoon, dat is misschien niet helemaal terecht.' [Coach 2]

De coach heeft dus macht door zijn formele hiërarchische positie. Een moeder stipt ook het belang hiervan aan. Ze beschrijft een situatie waarin de coach het gezag verliest. Dit kan leiden tot een afname van discipline en negatief gedrag. Onderstaand citaat geeft goed weer hoe de positie van een coach verschilt van die van een ouder.

'Nou kijk in het begin was het moeilijk, omdat hij altijd de leider was, en de vader van één van die jongens. Als ouders zijnde regelden we ieder jaar een kamp en als ze op kamp waren had hij het voortouw in de activiteiten. En hij verkleedde zich. Hij klom dan net zo makkelijk door het raam met een gek masker op, de boel opstoken en gek doen en maf doen. En als je dan opeens hoofdtrainer wordt dan is dat gek voor die jongens, dan heb je niet dat aanzien dat een buitenstaander wel heeft'. [Moeder 1]

Het citaat geeft goed aan hoe je als coach een andere positie inneemt voor de spelers dan een ouder dat doet en hierdoor een andere sociale status belichaamt binnen het veld. Het gevolg hiervan is dat van een coach ander gedrag verwacht wordt.

5.3.2 OUDERS

AANWEZIGHEID OUDERS

Hoe jonger de spelers, hoe meer ouders er langs de lijn staan. Hoewel de meeste velden over tribunes beschikken, bevinden ouders zich vaak direct achter de hekken langs de lijn. Een moeder geeft aan op deze manier beter betrokken te zijn bij het spel. In de dug-out of op het veld zal ze echter nooit komen. De coaches geven aan dat hoe ouder de jongens worden hoe meer de invloed van ouders afneemt. Ook geldt dat hoe meer waarde er gehecht wordt aan het belang van een wedstrijd hoe meer publiek en dus ouders er aanwezig zijn. De jongeren geven allemaal aan dat aanwezigheid van publiek voor hen een grote rol speelt. In essentie is deze aanwezigheid voor hen positief.

'Je vind het echt leuk als je ouders er zijn, als er publiek is. Dan doe je het ergens voor.' [Speler 3]

'Ja! Dat is het leukste wat er is natuurlijk. Da's vet, dan krijg je zo'n kick.'[...] je doet het echt ergens voor. Je wilt goed spelen'. [Speler 4]

Hoewel de invloed van de fysieke aanwezigheid van ouders dus groot is op de beleving van de jongens, is de ruimte die de ouders hebben om hier met gedrag invulling aan te geven maar klein. In het eerste deel van de resultaten hebben we kunnen lezen hoe zowel spelers als coaches duidelijk aangeven aan dat de ouderlijke invloed beperkt zou moeten zijn tot het positief coachen van de spelers en zij hierbij nooit moeten reageren op beslissingen van een scheidsrechter of een coach. Opvallend is dat ouders hierover hetzelfde standpunt innemen. Spelers geven aan dat ouders zich in de praktijk wel degelijk regelmatig inhoudelijk met het spel bemoeien en dit als storend te ervaren. Het blijkt dat ouders zich vooral bij overtredingen met het spel bemoeien. Als een speler gevraagd wordt of hij deze reacties begrijpt, zegt hij:

'Nou niet echt, je hebt tenslotte je zoon ermee. Je hebt je zoon toestemming gegeven om op voetbal te gaan en dat soort dingen gebeuren, overtredingen. Dan mag je als ouder niet roepen als je buiten de lijnen staat.' [Speler 5]

Hoe dit frustraties oproept bij deze speler en hoe hij hier ook in gedrag uiting aan geeft, laat het volgende citaat zien:

'Ik heb wel eens geroepen tegen een ouder dat iemand zich niet met het spel moest bemoeien die er niks mee te maken had, van die ouders. Bijvoorbeeld als iemand een overtreding maakt en dat er dan meteen 'rood' geroepen wordt. Doe normaal achterlijke, die moeten zich daar niet mee bemoeien. Het is vaak een ouder van een speler die speelt, die roept dan van rood ofzo, of iets gek. Daar reageer ik wel eens op.' [Speler 5]

Negatief beoordeeld gedrag van ouders kan dus frustraties uitlokken bij spelers. Hoewel de moeder van speler X aangeeft dat haar zoon het heel erg prettig vindt wanneer zij zich inhoudelijk met zijn voetbalspel bezig houdt, geeft de speler in een interview aan dat hij hier een andere kijk op heeft:

'Zooo, als mijn moeder me aanmoedigt, is dat meestal kritiek. Nou, dan zegt ze, kom op speler X, loop nou eens door. En na de wedstrijd als ik echt heel erg slecht gespeeld heb, krijg ik hem toch om m'n oren van m'n vader.' [Speler 3]

Er zit dus een duidelijk verschil in perceptie van de betekenis van positieve coaching tussen de zoon en de moeder. De moeder neemt een veel grotere ruimte in langs de lijn, dan dat de zoon van haar wenselijk acht. De speler geeft aan hoe dit bij hem tot irritaties kan leiden op het veld.

VERWACHTINGEN

Coaches verklaren dit fanatieke gedrag van ouders door te stellen dat ouders vaak verblind zijn door winnen.

'Wat veel volwassenen vergeten is dat de jeugd gaat om kinderen. Die [de ouders] zijn bezig met winnen winnen winnen. Dat moeten we direct vergeten vind ik.' [Coach 1]

De coaches geven verder aan dat iedere ouder zijn of haar kind altijd de beste voetballer vindt. Wissels worden hierdoor regelmatig niet geaccepteerd wat incidenten tussen coach en ouders oplevert. Opvallend genoeg ondersteunen ouders dit verhaal. Ze spreken dan echter nooit over zichzelf maar altijd over ouders als 'de ander'. Eén moeder stelt zelfs dat deze verwachting voornamelijk bij de spelers zelf ligt. Tegelijkertijd is ze van mening dat club X hier slecht mee omgaat.

'Je bent bij club X en club X heeft een bepaalde naam van oudsher. Dat pretenderen ze ook. En als je vindt dat je club een soort BVO-achtige status heeft, dan moet je ook echt heel hard zijn [in het selecteren van de beste spelers]. Dat is aan de ouders of de kinderen of ze daarvoor kiezen, maar dan moet je dat ook wel doorvoeren.' [Moeder 1]

Hiermee geeft de moeder aan dat ze niet alleen van de spelers, maar ook van de club een bepaalde verwachting heeft. De club moet volgens haar geen 'sociaal beleid' voeren als het gaat om doorselecteren van jonge spelers; alleen de beste spelers mogen blijven. Van de spelers, en dus ook van haar eigen zoon, verwacht ze een ijzeren discipline om alles te bereiken wat er binnen z'n mogelijkheden ligt. Een oma van één van de spelers gaat zelfs zo ver in dat ze stelt dat op deze leeftijd de keuzes voor een speler gemaakt moeten worden. Ouders en familie hebben volgens haar dan ook een hele grote invloed op het bevorderen van discipline. Zij moeten de voorwaarden scheppen waarbinnen de spelers kunnen presteren.

INVLOED OUDERS

De coaches geven een direct verband tussen het gedrag van ouders en het gedrag van de spelers op het veld. Jongeren nemen het gedrag van ouders over. Wanneer ouders ingaan tegen scheidsrechters zullen de kinderen dit als normaal gaan ervaren en het gedrag overnemen.

R: 'Oh heel groot. Dan denkt hij: Mijn vader geeft mij gelijk. M'n vader staat achter mij.

I: En zet dat aan tot iets?

*R: Ja, dat zo'n jongen terug gaat praten tegen een scheidsrechter. Zeker, zeker, ja!
[jeugdvoorzitter]*

Een coach voegt hier aan toe hoe specifiek de eigen vader van een speler invloed heeft. Ouders zouden zichzelf hier bewust van moeten zijn.

'Echt, een kind herkent z'n vaders stem. Als die andere allemaal homo roepen, of klootzakken, dat herkennen ze niet. Maar ze herkennen juist de stem van hun eigen vader'. [Coach 2]

De coach geeft vervolgens aan dat wanneer een vader tekeer gaat tegen een scheidsrechter, zijn zoon zal denken 'misschien kan zo'n scheidsrechter er wel helemaal niks van'. De waarde die jongeren hechten aan de mening van hun ouders lijkt dus groot te zijn. Hoewel de coaches aangeven dat zij formeel in de positie zijn om de regels te bepalen, blijkt er door de coaches een dominante positie van ouders ten opzichte van die van de coach te worden ervaren.

'Als een ouder tegen z'n kind zou zeggen, je moet niet luisteren naar een trainer, doe maar gewoon dit of dat, dan komen je kwaliteiten veel beter uit, ja dan kan ik van alles tegen zo'n jongen zeggen, maar dat komt dan niet meer binnen.' [Coach 2]

Opvallend is dat waar de spelers zelf aangeven meer naar de coach te luisteren dan naar hun ouders, coaches ervan overtuigd zijn dat de invloed van ouders dominanter is. Wanneer de spelers herhaaldelijk negatief van gedrag van ouders legitimeren, zal dit kunnen leiden tot de aanname bij de spelers dat het geaccepteerd gedrag is.

Zo zijn er situaties waarin het gedrag van ouders *an sich* niet goedgekeurd wordt, maar het door spelers toch gelegitimeerd wordt. Eén van de spelers beschrijft een situatie waarin zijn vader weggestuurd werd langs de lijn vanwege herhaaldelijk schelden op een scheidsrechter. De jongen geeft aan dat het gedrag ingaat tegen zijn persoonlijke opvattingen over geaccepteerd gedrag, maar tegelijkertijd dat zijn vader wel in zijn recht stond. Zo kan een ouder van invloed zijn op zijn kind, dat grensoverschrijdend gedrag van zijn vader koppelt aan situaties waarin het legitiem gebruikt zou mogen worden, waardoor het gedrag in specifieke situaties genormaliseerd wordt.

POSITIEVE INVLOED

De in potentie grote invloed van ouders kan ook positief uitwerken. Een coach vertelt hoe hij één van z'n spelers, met zijn toestemming, liet wisselen door zijn eigen vader. De speler had zich volgens de coach misdragen op het veld. De impact hiervan is volgens de coach groter dan wanneer hij het zelf zou doen. Dit laat zien hoe de aanwezigheid van ouders ook positief gedrag kan bevorderen. Ook de jeugdvoorzitter hecht grote waarde aan het belang van aanwezigheid van ouders. Zijn ervaring leert dat betrokken ouders doorgaans een positieve invloed hebben op het gedrag van kinderen. Betrokkenheid wordt gekenmerkt door onder andere aanwezigheid bij de wedstrijden. Er is dus een spanningsveld zichtbaar tussen enerzijds het belang van de

aanwezigheid van de ouders en de positieve invloed hiervan op het gedrag en anderzijds de beperkte ruimte die ouders hebben om die aanwezigheid vorm te geven.

'Ik merk dat kinderen van de ouders die nooit komen kijken, of de kinderen waarvan de ouders zich misdragen. Die misdragen zich het meest in het veld.' [Jeugdvoorzitter]

De jeugdvoorzitter vat goed samen hoe het aanleren van positief gedrag bij de jeugd gestimuleerd kan worden wanneer coaches en ouders hier één lijn in trekken.

'Ja, nou met name ouders, echt waar. Ik merkte het vroeger thuis, als ik naar school ging en ik had een grote mond tegen de juf of meester, en die zei dat tegen m'n vader. Dan kreeg ik nog een keer op m'n kop. Dat wist ik ook van tevoren. Daardoor hou je je ook iets meer in. Kijk, dingen die echt onterecht zijn, daar ga je tegenin. Maar je weet, als ik dit gedrag vertoon krijg ik thuis nog een keer op m'n kop. Kinderen die dat niet hebben, die gaan verder en verder en verder. Die krijgen die sturing niet.' [Jeugdvoorzitter]

AANSPREKEN OP GEDRAG

Een moeder geeft aan dat zij het als taak van de coaches ziet om ouders aan te spreken op negatief gedrag en hier ook een voorbeeldrol in hebben. Coaches geven echter aan dat zij voornamelijk op de wedstrijd gefocust zijn en niet op het gedrag van de ouders.

'Als ik zie dat mijn spelers het merken, of dat het invloed heeft op het spel van de spelers, dan zou ik er wat van zeggen. Maar heel vaak krijg je het ook allemaal niet mee, wat er gebeurt langs de lijn.' [Coach 1]

De voorzitter geeft aan dat in de meest ideale situatie ouders elkaar zelf aanspreken op gedrag. Dit laat zien dat er verschillende ideeën zijn over de verantwoordelijkheid tot aanspreken op gedrag langs de lijn. Uit de observaties bleek dat men elkaar in de praktijk zelden aanspreekt op gedrag. Ook stelt hij voor om extra mensen van de club in te zetten tijdens de wedstrijden om ouders en publiek aan te spreken op gedrag. Een coach gaat nog een stap verder en stelt dat ouders al 'bij de poort' gescreend moeten worden. Hierbij moet er niet enkel naar de kwaliteit van spelers gekeken worden, maar ook naar de ouders die er achter zitten. Met elk jeugdlid dat er bij de vereniging komt, komt er ook een ouder bij.

5.3.3 DE ARBITRAGE

'Ik verwacht dat ze gewoon eerlijk en goed fluiten, daarvoor ben je scheidsrechter. Anders kan ik er zelf wel gaan staan.' [Coach 1]

Alle jeugdelftallen die deel uitmaken van het onderzoek zijn selectie-elftallen. Dit houdt in dat de scheidsrechters voor de wedstrijden door de KNVB geleverd worden. Deze scheidsrechters zijn opgeleid door de bond en niet direct verbonden aan een voetbalclub. Dit zou tot de aanname mogen leiden dat het onafhankelijke scheidsrechters zijn die logischerwijs ook onpartijdig fluiten. Uit de interviews blijkt echter dat dit gevoelsmatig zelden het geval is. In onderstaande paragrafen wordt ingegaan op de positie en de invloed van de arbitrage. Omdat de meningen van de spelers, coaches en ouders zeer afwijken van die van de betreffende scheidsrechter, is paragraaf 5.3.4 gewijd aan het perspectief van de scheidsrechter.

KWALITEIT SCHEIDSRECHTERS

Zowel spelers, coaches als ouders oordelen zeer negatief over de kwaliteit van de scheidsrechters. Eén van de coaches geeft aan dat het niveau van de scheidsrechter een bron is voor veel frustraties en agressie tijdens de wedstrijden. Zijn mening is helder:

'Als je het niveau van scheidsrechters kan verhogen, dan denk ik echt dat je heel veel ellende voorkomt'
[Coach 2]

De spelers geven aan het gevoel te hebben dat de scheidsrechters, met name bij uitwedstrijden, altijd in het nadeel van hun elftal fluiten. Wat blijkt is dat ook op selectieniveau er vaak dezelfde scheidsrechters de wedstrijden begeleiden bij de club. Een speler vertelt dat het vaak scheidsrechters zijn die op de een of andere manier toch verbonden zijn (geweest) bij de club, maar wel een opleiding bij de KNVB hebben gevolgd. De kritiek die gegeven wordt bestaat uit beslissingen die niet kloppen en een slechte spelregelkennis. Daarnaast wordt er meerdere keren genoemd dat ze beïnvloedbaar zijn wanneer er bijvoorbeeld tegen Ajax gespeeld wordt.

'Nou door de context van zo'n wedstrijd [tegen Ajax] fluiten ze gewoon partijdig. Dat moet niet kunnen.' [Moeder 2]

Verskillende respondenten geven aan dat het slecht fluiten door de scheidsrechter een grote bron van irritatie vormt. Een coach zegt hierover:

'Nou kijk, we hadden bijvoorbeeld afgelopen zaterdag een scheidsrechter, onze eigen scheidsrechter trouwens hoor, die rare beslissingen nam. In mijn ogen dan. En dan moet ik me wel inhouden om daar niet op te reageren. Maar dan laat ik wel langs de zijkant blijken, samen met persoon X van ja, wat een lul is dat. Ik breng het niet over op de spelers, ik probeer het wel voor mezelf te houden.' [Coach 4]

Een scheidsrechter moet duidelijke grenzen trekken. Als een scheidsrechter deze grenzen niet goed of niet consequent bewaakt, geeft hij een verkeerd signaal richting de spelers af.

'Kijk, er is een grens, het is niet om alles moet je fluiten. Op een gegeven moment deden onze spelers het, daarna de tegenstanders, dan krijgen ze het gevoel van doe maar.' [Coach 3]

De coach vervolgt dat wanneer je een zware overtreding niet bestraft als scheidsrechter je het slachtoffer er daarmee het team een vrijbrief geeft om hetzelfde terug te doen bij de tegenstander.

POSITIE SCHEIDSRECHTER

In het eerste deel van de resultaten hebben we kunnen lezen hoe zowel coaches als spelers aangeven van mening te zijn dat je niet zou moeten reageren op een scheidsrechter. Formeel lijkt de positie van de scheidsrechter geaccepteerd te worden. Hij bepaalt de grenzen en die heb je te accepteren. Uit de observaties bleek echter dat er heel veel gereageerd wordt op scheidsrechters. Dit wordt veelal gelegitimeerd vanuit een gevoel van onrecht. Wanneer situaties *'echt te ver gaan'*, zo geeft een coach aan, dan zal hij altijd reageren.

'Ik heb er ééntje meegemaakt [...] Daarvan vond ik echt dat hij ons had benadeeld. Ik heb hem niet uitgescholden ofzo, maar ik heb hem gewoon alleen boven in de toren gezegd van, waarom ik niets tegen hem zei na de wedstrijd en waarom ik het ook vond.' [Coach 4]

Dezelfde coach geeft aan de scheidsrechters ook nooit een hand te geven wanneer ze naar zijn mening de wedstrijd slecht geleid hebben.

'Kijk je kunt er weinig invloed op uitoefenen. Daarom zou je aan de ene kant denken, omdat ik er weinig invloed op kan uitoefenen.. maar je staat misschien als ouder, als trainer machteloos, omdat de invloed [op de scheidsrechter] eigenlijk maar heel klein is.' [Coach 3]

Bovenstaand citaat geeft goed het gevoel weer dat coaches hebben wanneer ze geen invloed hebben op de beslissingen van de scheidsrechter. Daar zit bij zowel coaches als spelers een frustratiepunt.

Opvallend is dat hoe dichter de persoon betrokken is bij het besluit van de scheidsrechter, hoe negatiever de mening over de kwaliteit van de scheidsrechter. Alleen de voorzitter geeft aan dat er niets aan de hand is met de kwaliteit van de scheidsrechters.

'Als jij een scheidsrechter hebt, die eigenlijk gewoon een goedwillende vrijwilliger is, die het nog niet helemaal in z'n vingers heeft. Ja, je moet mensen ook de kans geven om iets te leren, om fouten te maken, en ja, dat zien de spelers natuurlijk niet. Zeker niet, als ze net dat fysieke duel hebben verloren, dan zit de emotie hoog.' [Jeugdvoorzitter]

De voorzitter verklaart de negatieve meningen van de spelers dus als zijnde gebaseerd op emoties tijdens de wedstrijd. Spelers en coaches bieden de scheidsrechter niet deze ruimte om verkeerde beslissingen te maken. Hun beoordelingsperspectief is gekleurd door de context van de wedstrijd.

TACTISCH OMGAAN MET DE SCHEIDSRECHTER

Hoewel men aangeeft geen invloed te kunnen hebben op een gemaakte keuze van de scheidsrechter, geven meerdere coaches aan dat je een scheidsrechter beter te vriend kunt houden. Hoe meer je reageert, hoe vaker hij tegen je fluit en hoe meer frustraties je bij hem oproept. Coaches zijn het er over eens dat dit de wedstrijd niet ten goede komt. Er zit dus ook een tactische keuze achter het niet reageren op scheidsrechters.

'Dat zeg ik tegen die jongens ook altijd, joh laat die man gaan, des te minder je tegen hem zegt, des te minder raakt hij gefrustreerd van ons, en des te meer zal hij in jouw voordeel gaan fluiten. Dus scheidsrechters laat ik altijd maar voor wat ze zijn. Beetje tactisch ook.' [Coach1]

Een van de coaches geeft aan dat scheidsrechters zich vaak ook maar moeilijk laten aanspreken wanneer ze wedstrijden slecht gefloten hebben, terwijl hij regelmatig de behoefte voelt. Een andere coach draagt zelf een oplossing aan.

'Kijk, tijdens zo'n incident, dat zo'n scheidsrechter wordt doodgeslagen. Het is heel erg wat er gebeurd is hè, maar ik begrijp ook een bepaalde emotie, van bepaalde mensen. Ik praat het niet goed hè. Maar kijk, we hebben eigenlijk nooit een evaluatieformulier. Er is geen evaluatieformulier over een scheidsrechter.' [Coach 2]

Hij vervolgt dat het opvallend is dat de scheidsrechter wel over hen kan oordelen, maar andersom niet. Het frustrereert hem en hij stelt dat hij als trainer eigenlijk nooit z'n verhaal kwijt kan over een scheidsrechter.

PARTIJDIGHEID VAN GRENSRECHTERS

Hoewel de grensrechters onderdeel zijn van de arbitrage en hiermee dus een onpartijdige positie moeten innemen tijdens het spel, is hier volgens de respondenten maar zelden sprake

van. Het feit dat de grensrechter altijd een vader is en dus verbonden aan de club lijkt het lastig te maken om deze neutrale rol te vervullen. Een coach geeft aan dat dit dan ook niet de ideale situatie is:

R: Het mooiste zou zijn als je neutrale grensrechters hebt van buitenaf. Maar dat hebben we niet.

I: Waarom zou dat het mooiste zijn?

R: Zodat er écht onpartijdig gevlagd kan worden. Als je er over nadenkt, is het vreemd dat iemand van je eigen partij daar staat te vlaggen.[Coach 1]

Het citaat geeft aan dat de grensrechter daadwerkelijk beschouwd wordt als iemand van de 'eigen partij'. Oneerlijk vlaggen is een grote bron van frustratie bij de verschillende respondenten. Toch antwoordt een speler bevestigend als hem gevraagd wordt of hij het goed zou keuren als hun grensrechter het zou doen:

'Ja ik ben een slechte verliezer, ik snap ook dat het voor frustraties zorgt bij de tegenpartij. Een grensrechter zou niet partijdig moeten vlaggen natuurlijk, maar het gebeurt.' [Speler 1]

Opvallend is dat de speler de frustraties begrijpt die dit oplevert maar het anderzijds wel goedkeurt als het in het voordeel van zijn eigen team zou werken. Hij geeft aan vaak te ervaren dat de grensrechter van de tegenstander partijdig vlagt.

I: Wat gebeurt er dan met je?

R: Nou dan krijgen alle spelers frustraties, dat ze tegen je zijn. De scheidsrechter kan er niet veel aan doen, die gaat op zijn beslissing af en daardoor gaat de wedstrijd slechter, en raakt iedereen gefrustreerd en boos. En kan je opeens zomaar uitgescholden worden.[Speler 1]

Een coach vertelt hoe bepalend de grensrechter kan zijn en het spel en de uitslag kan beïnvloeden door oneerlijk te vlaggen.

'Nou ja, als 'ie slim is, kan hij zeg maar punten binnen halen door bijvoorbeeld een keer niet voor buitenspel te vlaggen. Dat is voetbal (...) Ze zeggen ook vaak, een goede vlagger, die haalt een punt voor je binnen. [Coach 2]

Een goede grensrechter wordt in bovenstaand citaat door de coach gelijkgesteld met een oneerlijke grensrechter. Opvallend is dat de meeste respondenten aangeven dat hún grensrechters wel eerlijk vlaggen. 'Te eerlijk' noemt een coach zelf. Hieruit klinkt de verwachting dat het oneerlijk vlaggen in eigen voordeel in bepaalde situaties geoorloofd lijkt. De partijdigheid van de grensrechter, en het onvermogen van de scheidsrechter om dit goed te kunnen beoordelen leidt heel direct tot frustraties en in potentie tot agressie bij de spelers. Tegelijkertijd blijkt hoezeer het van de eigen partij toch als geaccepteerd middel aanvaard wordt in dienst van de winst.

5.3.4 PERSPECTIEF VAN EEN KNVB-OPGELEIDE CLUBSCHEIDSRECHTER

'Ik wil een eerlijke man zijn.' [Scheidsrechter X]

Scheidsrechter X is al 7 jaar betrokken bij de club. Hij is KNVB opgeleid en mag zodoende selectie-elftallen fluiten. Over de opleiding vertelt hij dat het voornamelijk draait om regelkennis, wanneer de gele en wanneer de rode kaart getoond moeten worden. Over hoe je als

persoon omgaat met lastige situaties op en rondom het veld wordt minder aandacht besteed. Hij geeft echter aan dat dit ook vooral een kwestie van ervaring is.

De belangrijkste opdracht van een scheidsrechter is onpartijdig zijn en eerlijk fluiten. Dit staat sterk in contrast met het gevoel dat spelers, coaches en ouders hebben over scheidsrechters in het algemeen. De scheidsrechter zelf lijkt dit te verklaren door de verwachting die spelers hebben van een scheidsrechter. Omdat de scheidsrechter al lange tijd betrokken is bij de club, of hier vaker wedstrijden fluit, stelt hij dat men verwacht dat hij in hun voordeel zal fluiten.

'Jawel, ik krijg zelfs kritiek van de medespelers van eigen club. Omdat ik ben eerlijk. Dat belemmert mij, je krijgt wrijving. Van ja, hij is van ons maar toch fluit hij tegen ons.' [Scheidsrechter X]

Spelers geven ook aan dat ze voornamelijk bij uitwedstrijden het gevoel hebben benadeeld te worden. Hieraan kan een impliciete aanname ten grondslag liggen dat een scheidsrechter bij een thuiswedstrijd in het voordeel zou werken. De scheidsrechter vindt dan ook dat eerlijke, objectieve beslissingen, niet als zodoende ervaren worden door club X. Hij geeft aan dat veel van zijn beslissingen leiden tot frustraties bij spelers en omstanders. De scheidsrechter geeft aan dat het een proces van verschuiven van frustraties is. De scheidsrechter stelt dat hij door zijn positie binnen het veld logischerwijs de persoon is om dit op af te reageren.

'Als het misgaat dan krijgt de scheidsrechter altijd de schuld, dat weet je ook, ze gaan toch hun nederlaag verschuiven naar de scheidsrechter [...] Er moet een zondebok zijn. Dat zit in de natuur van de mens. Zodat zij niet verantwoordelijk zijn voor wat er is gebeurd.' [Scheidsrechter X]

Ook noemt de scheidsrechter een gebrek aan regelkennis een factor die kan leiden tot onbegrip van zijn keuzes en geldt voor hem als een verklarende factor voor het reageren op zijn beslissingen. Met name de handbal zorgt voor onenigheid.

'Als de bal naar de hand gaat, ook binnen het 16-meter gebied, is er geen sprake van een penalty. Als de hand naar de bal gaat, dan is er sprake van een overtreding. Maar sommige mensen bij verschillende teams, als de bal naar de hand gaat willen ze toch een penalty krijgen' [Scheidsrechter X]

Ook uit de observaties bleek dat dit inderdaad tot frustraties leidt, zowel binnen als buiten het veld. Publiek is het regelmatig oneens met deze beslissing. Uit de observaties bleek dat wanneer de scheidsrechter tijdens de wedstrijd de regel probeert toe te lichten aan het publiek, hij voor een 'grappenmaker' wordt uitgemaakt die zelf de spelregels niet kent. Dit is een duidelijk voorbeeld hoe verschillende interpretaties van spelregels leidt tot onenigheid in het veld.

De scheidsrechter geeft aan dat wanneer er door spelers, coaches of publiek op zijn beslissingen gereageerd wordt, dit hem belemmert in het uitvoeren van zijn taak. Hij moet vooral zorgen dat hij zich hier niet door laat beïnvloeden, en niet luistert naar wat publiek, coaches en spelers zeggen. Hij moet blijven participeren in de wedstrijd. De scheidsrechter geeft aan meer last te hebben van coaches dan van ouders als het gaat om het reageren op zijn beslissingen.

VELDVERHOUDINGEN

De eindbeslissing over een spelsituatie en hieraan gekoppelde bestraffing of niet, moet volgens de scheidsrechter altijd bij hem liggen. Ouders, coaches en spelers horen zich nooit met een beslissing van een scheidsrechter te bemoeien. Dit neemt niet weg dat hij in zijn positie nooit

een verkeerde keuze maakt, maar hoe dan ook is de beoordeling van een spelsituatie zijn taak. Hij is zich er van bewust van dat hij wel eens foute beslissingen maakt in het veld.

'Als ik fluit kan ik het niet terugdraaien. Nooit meer. Daarom, voordat ik een beslissing neem, moet ik goed weten wat er gebeurd is.' [Scheidsrechter X]

Iemand die wel invloed zou kunnen hebben op de scheidsrechter is de grensrechter. In zijn relatie met de grensrechter vervult hij echter een hele dominante rol.

'Ik haal ze in begin van wedstrijd naar me toe en zeg, ik fluit eerlijk. Mocht ik als scheidsrechter merken dat jij partijdig vlagt, na 2x fout vlaggen, haal ik mij vertrouwen er van af, en ga ik het zelf bepalen. Ik kijk niet meer naar jou.' [Scheidsrechter X]

Het stoort de scheidsrechter bovendien dat grensrechters zich te vaak met de inhoud van het spel bemoeien, en te druk bezig zijn met het coachen van de jongens in het veld. Hij geeft aan hoe lastig het is om elke situatie goed te beoordelen door de snelheid van het spel. Daar komt bij dat de personen op wie hij zou moeten kunnen vertrouwen bij zijn waarneming, de grensrechters, eerder als last ziet dan als hulpmiddel. Als er gevraagd wordt of hij op zijn grensrechters kan vertrouwen zegt hij:

'Niet altijd nee, dat is moeilijk. Meestal als een team met 2-1 of 3-2 achterstaat, gaat de vlag heel vaak omhoog. Dat gebeurt.' [Scheidsrechter X]

De moeilijkste momenten van agressie in het veld zijn wanneer de bal er niet bij in de buurt was. Hij is dan gefocust op het spel en moet afgaan op de waarneming van de grensrechter of het publiek. De scheidsrechter is er van overtuigd dat grensrechters niet altijd vanuit hun eerlijke overtuiging vlaggen. De scheidsrechter gaat om deze reden dan ook altijd van zijn eigen observatie uit. Slechts in het geval van twijfel zal hij de grensrechter erbij betrekken. Uit het verhaal van de scheidsrechter blijkt hoezeer de eindverantwoordelijkheid van beslissingen bij hem hoort te liggen. Hierbij hanteert hij strak de regels en heeft weinig vertrouwen in de twee grensrechters die hem dienen te ondersteunen.

6. ANALYSE

In onderstaand hoofdstuk zullen de resultaten gestructureerd en geanalyseerd worden aan de hand van het in hoofdstuk 4 geschetste theoretisch kader. Daarnaast zullen de resultaten gekoppeld worden aan de literatuurstudie (zie hoofdstuk 3). Op basis van de resultaten wordt er geanalyseerd hoe datgene wat er zich voordoet op de velden te begrijpen is vanuit de context waarbinnen het spel zich afspeelt. Dit zal gebeuren aan de hand van de drie begrippen van Bourdieu: *veld*, *position-taking* en *habitus* (zie § 3.3.2). Allereerst wordt het veld weergegeven, vervolgens wordt er ingegaan op hoe de verschillende betrokken actoren positie innemen binnen het veld en ten slotte zal er gekeken worden naar hoe er op basis van geïnternaliseerde waarden -binnen de habitus- door de respondenten betekenis wordt gegeven aan agressief gedrag binnen het veld.

6.1 VELD

De voetbalvereniging als geheel kunnen we beschouwen als een veld zoals Bourdieu deze omschrijft; als een sociaal domein met haar eigen (organisatie-)regels (Laberge & Kay, 2007). Binnen de verenging kunnen we onderscheid maken tussen het letterlijke speelveld waarop de wedstrijd zich afspeelt en waar de spelers en arbitrage onderdeel van zijn. Tevens is er een ruimte te onderscheiden langs het speelveld waar de coaches en ouders zich bevinden, die op verschillende manieren betrokken zijn bij het spel. Deze twee fysiek verschillende velden zullen afzonderlijk behandeld worden. Er zal worden ingegaan op de specifieke kenmerken van de velden en hoe die zich verhouden tot het gedrag dat zich erbinnen afspeelt.

6.1.1 HET SPEELVELD

Het speelveld kan worden gezien als het letterlijke veld waarop het spel gespeeld wordt. Binnen de lijnen van het voetbalveld zijn de spelregels richtinggevend voor passend gedrag (Tiessen-Raaphorst et al., 2008). Smith onderscheidt vier typen geweld, waarbij alleen het gebruik van *brutal body contact* binnen de spelregels van het voetbal plaatsvindt (zie §2.1). Uit de resultaten blijkt dat deze vormen van fysiek contact zodanig geaccepteerd zijn, dat er nauwelijks discussie over ontstaat. Het gaat hierbij veelal om correcte tackles, die ook als zodoende door de tegenstander geïnterpreteerd worden. Dit leidt dan ook zelden tot frustraties of agressie. Refererend vanuit Bourdieu's veldlogica is dit te begrijpen omdat ze als impliciete vanzelfsprekendheid- en hiermee als onderdeel van het veld - worden ervaren (Laberge & Kay, 2007). Het gebruik en acceptatie ervan is ingebed in de omgeving, die het tegelijkertijd stimuleert. Uit de resultaten komt naar voren dat wanneer spelers na correcte tackles te lang op de grond blijven liggen of pijn hebben, ouders, coaches en wisselers dit vaak afkeuren. Fysieke weerbaarheid en zelfs pijn worden hiermee genormaliseerd tot logische uitkomst van het spel.

De Vaan (2012) stelt dat structuur zou moeten leiden tot beheersbaarheid van gedrag. Vanuit dit perspectief zouden we kunnen verwachten dat de formele spelregels van het veld, en de hieraan gekoppelde sancties bij het overtreden ervan, ertoe zouden leiden dat de ruimte voor het afwijken van de regels beperkt blijft. Uit de resultaten blijkt echter dat de formele regels van het veld in veel gevallen niet leidend zijn voor het gedrag van de spelers. Fysiek contact speelt zich

namelijk veelvuldig af buiten de regels van het spel om (zie *borderline violence* §2.1). Spelers blijken gemakkelijk in staat om het gebruik van overtredingen, die in strijd zijn met de regels van het spel, binnen het veld te legitimeren. Het gaat hierbij dus formeel om niet-legaal geweld (Anderson, 2010). Zo wordt uit de resultaten duidelijk dat het krijgen van kaarten in verregaande mate als onderdeel van het spel beschouwd wordt. Waar de gele kaart volgens de spelregels grensoverschrijdend gedrag impliceert, wordt duidelijk dat er binnen de lijnen van het veld een ruimte gecreëerd wordt waarbinnen het krijgen van de gele kaart voor een overtreding geaccepteerd is. Ze dienen als handig hulpmiddel om het spel te beïnvloeden. Cashmore (2010) omschrijft deze vorm van agressie als instrumenteel geweld. Opvallend is hoe instrumentele agressie enerzijds een gecalculerde wedstrijd tactiek lijkt te zijn. Zo wordt er soms bewust de afweging gemaakt het enkel toe te passen tegen het einde van de wedstrijd. Dit zou verklaard kunnen worden vanwege het feit dat op hoger amateurniveau er vaak meer rekening wordt gehouden met het team- en eigen belang (Veldvoer et al. 2003). Een gele kaart kan namelijk negatieve gevolgen hebben voor kansen op de winst. Tegelijkertijd geven spelers aan dat dergelijke overtredingen plaatsvinden 'zonder erbij na te denken', waardoor ze volledig geïntegreerd lijken in het spel. De gevolgen van sanctionering lijken een onvoldoende beperkende werking te hebben om te voorkomen dat de overtredingen plaatsvinden of het risico wordt zodanig ingeschat dat het aanvaardbaar is. De structuur heeft hierbij slecht een deels beperkende werking op gedrag. Dit zouden we ook kunnen bezien vanuit het licht van de gelegenheidstheorie (zie 2.2.2.2). Het veld staat in zekere mate toe- en draagt bij aan het ontstaan en het in stand van situaties waarin agressie gebruikt kan worden.

Zware agressie waarbij zonder vorm van wedstrijd tactiek, de tegenstander pijn wordt gedaan, komt in veel mindere mate voor. Dit wordt door de literatuur omgeschreven als excessief geweld en heeft vaak ernstig letsel tot gevolg (Duijvestijn et al., 2013). Opvallend is echter wel dat het onderzoek laat zien dat agressie vaak niet beoordeeld wordt op grond van de gevolgen, maar vaker op de intentie of het doel dat de agressie dient. Zo heeft het uitdelen van een klap in potentie minder ernstige gevolg dan een harde tackle om een tegenstander uit scoringspositie te houden. Toch wordt het slaan van een tegenstander unaniem afgekeurd en instrumentele harde tackles daarentegen gelegitimeerd binnen de cultuur van het veld. Een ander kenmerk van het speelveld is dat er een sterke groeps cultuur heerst. Het onderzoek laat een sterke oriëntatie op het team en het hieraan gekoppelde 'wij-gevoel' zien. Wanneer een teamgenoot fysiek zwaar gepakt wordt door de tegenstander geven de spelers in het onderzoek aan het als vanzelfsprekend te beschouwen dat je je teamgenoot steunt en daardoor zelf agressie of zelfs geweld toepast. Sterke bindingen binnen een team lijken dus inderdaad agressie bevorderend te kunnen werken. In groepsverband kunnen vormen van gedrag voorkomen die ingaan tegen de persoonlijke opvattingen van geaccepteerd gedrag (De Jong & Gemert, 2010).

Ook verbale agressie komt regelmatig voor. Dit kan belediging, intimidatie of zelfs bedreiging zijn (Velboer et al., 2003). Uit de resultaten komt naar voren dat verbale agressie door zowel coaches als spelers als legitiem wordt beschouwd wanneer het dient om de tegenstander te intimideren. Het gebruik van scheldwoorden wordt daarbij door alle respondenten afgekeurd. Andere vormen van (volgens de regels) verbaal grensoverschrijdend gedrag, zoals ingaan tegen beslissingen van de scheidsrechter, worden niet als wedstrijd tactiek beschouwd, maar wel begrepen vanuit de context van de wedstrijd. Ook dit wordt vaak gelegitimeerd vanuit de emotie die het spel met zich meebrengt en bovendien het gevoel dat men 'onrecht' aangedaan wordt dat rechtgezet moet worden. Het gevoel van onrecht lijkt samen te hangen met de verschillende

betekeningen die aan gedrag gegeven worden en lijkt bovendien versterkt te worden door het feit dat het gedrag van de tegenstander vaak makkelijker veroordeeld wordt dan het eigen gedrag. Tevens blijkt hoe er binnen het veld waarde gehecht wordt aan verbale dominantie. Spelers leren door verbaal dominant te zijn, respect af te dwingen bij te tegenstander. Uit de resultaten blijkt dat ook bij het gebruik van verbale agressie een zekere mate van tactiek ingebouwd is. Wanneer de gevolgen ervan het teambelang kunnen schaden wordt het verbaal ingaan tegen beslissingen van de scheidsrechter aan de coach overgelaten.

6.1.2 LANGS DE LIJN

Voor de ouders en coaches langs de lijn gelden andere regels dan voor de spelers die zich binnen de lijnen van het speelveld bevinden. Zij maken niet direct onderdeel uit van het spel. Deze ruimte typeert zich door de vaak meer informele gedragsregels, die richting moet geven aan gedrag langs de lijn. Doordat er niemand direct verantwoordelijk is om te sturen op het gedrag langs de lijn is hier ook maar weinig controle op. De resultaten laten zien hoe ouders en coaches deze verantwoordelijkheden ook gemakkelijk verleggen. Waar een moeder aangeeft dat zij dit van trainers verwacht, geven trainers echter aan het gedrag langs de lijnen nauwelijks mee te krijgen door hun focus op het veld. De relatie van de coaches tot het speelveld is directer dan die van de ouders. Coaches hebben de tactische middelen om invloed uit te oefenen op het speelveld, waar de ouders dit niet hebben. Uit de resultaten blijkt dat voor zowel ouders als coaches de winst van het spel de grootste opbrengst lijkt te zijn. Hoewel twee fysieke afzonderlijke 'ruimtes', beïnvloeden de twee velden elkaar dus heel direct. De opbrengsten van het speelveld zijn direct zichtbaar in emoties en frustraties langs de lijn. Hoe ouders en coaches direct invloed uitoefenen op het speelveld wordt in de volgende paragrafen geanalyseerd vanuit het concept position-taking.

6.2 POSITION-TAKING

Binnen de structuur van het veld nemen mensen verschillende posities in (Calhoun, 2007). In het onderzoek is gefocust op de vraag hoe deze verschillende posities binnen de context van de vereniging -het veld- van invloed zijn op het zichtbare gedrag op het voetbalveld. In onderstaande paragrafen zal gekeken worden naar hoe de coaches, ouders en arbitrage positie innemen binnen het veld. Daarbij wordt gekeken naar hoe de posities zich verhouden ten opzichte van het gedrag op het voetbalveld.

6.2.1 ARBITRAGE

Uitgaande van de objectieve structuur van het veld zouden we kunnen stellen dat de scheidsrechter en grensrechters de belichaming zijn van de formele norm. De taak gekoppeld aan de positie van de scheidsrechter is om zowel het gedrag op het veld, als mogelijk ook daarbuiten, te beïnvloeden door het sanctioneren van negatief gedrag. Uit de literatuur blijkt dat het niveau van de scheidsrechters een grote rol speelt in de mate van fair-play op de velden (Tiessen-Raaphorst, 2014). Uit het onderzoek komt naar voren dat de kwaliteit van de scheidsrechter doorgaans als zeer slecht wordt getypeerd en zijn positie nauwelijks geaccepteerd. Schnabel (2004) stelt dat als gevolg van een proces van *informalisering*, respect meer verdiend moet worden, wat strijd kan opleveren. Uit de resultaten blijkt dit zichtbaar te zijn binnen het veld, de formeel hiërarchische positie van de scheidsrechter wordt niet

geaccepteerd. Het verontstelde slechte niveau van de scheidsrechter leidt vaak tot frustraties zowel op de velden als langs de lijn. Veelvuldig worden beslissingen van scheidsrechters in twijfel getrokken en hier verbaal uiting aan gegeven. Hoewel spelers en coaches aangegeven dit in principe af te keuren, zowel van zichzelf als van 'de ander', wordt ook dit gelegitimeerd door te stellen dat de kwaliteit van de scheidsrechters ontoereikend is. Hierdoor weten coaches, spelers en ouders een ruimte te creëren waarbinnen het reageren op de scheidsrechters geaccepteerd is.

De belangrijkste taak van de twee grensrechters is om buitenspelsituaties te signaleren en de scheidsrechter te ondersteunen in zijn waarneming. Zij zijn hiermee onderdeel van de neutrale positie die de arbitrage binnen het veld verwacht wordt in te nemen. Uit de resultaten blijkt echter dat de positie van de grensrechter zelden als neutraal wordt geïnterpreteerd. Doordat elk team zijn eigen grensrechter levert, is er een impliciete aanname dat deze grensrechter onderdeel van het team is. Uit de observaties blijkt dat de grensrechters zich hier ook toe verhouden, door veelvuldig het 'eigen team' te coachen. Hoewel de scheidsrechter aangeeft dat dit niet toegestaan is, blijkt dit niet gecorrigeerd te worden. Uit de resultaten komt naar voren dat de partijdigheid van de grensrechter gezien kan worden als het resultaat van de inrichting van het veld, waarbinnen de grensrechter altijd een vader (of een ander persoon) verbonden aan de eigen club is. Dat grensrechters regelmatig oneerlijk vlaggen, lijkt dan ook in verregaande mate geaccepteerd te worden door de spelers, coaches en ouders en afgedaan als onvermijdelijk. Tegelijkertijd blijkt uit de observaties dat het één van de grootste frustratiepunten is wanneer de grensrechter van de tegenstander partijdig vlagt. Enerzijds lijkt het door de verontstelde onoverkomelijkheid ervan genormaliseerd binnen het spel maar daarentegen niet geaccepteerd wanneer het in het nadeel van de eigen partij is. Het gevolg hiervan is dat beslissingen van grensrechters veelvuldig tot situaties van frustraties en agressieve uitingen op het veld leiden.

6.2.2 COACHES

Langs de lijn heeft de coach formeel hiërarchisch een dominante positie als het aankomt op het beoordelen van grensoverschrijdend gedrag van de spelers. Volgens de gedragsregels die de club voorschrijft is het de taak van de coach om spelers te corrigeren en te sturen op gewenst gedrag. Tijdens de wedstrijd zijn de middelen die de coach heeft om het gedrag en het spel te beïnvloeden vooral zichtbaar op tactisch vlak. Uit de literatuur blijkt dat coaches vaker het goede voorbeeld moeten geven en onsportief gedrag moeten corrigeren om een positieve invloed te hebben op het gedrag van de spelers (Lucassen et al., 2012). Uit de resultaten blijkt echter dat coaches zowel zichtbaar als minder zichtbaar een zekere mate van agressief gedrag juist stimuleren en negatief gedrag bovendien zelden corrigeren. Uit de literatuur kwam naar voren dat veel coaches ervaren dat collega's regelmatig verbaal agressief gedrag vertonen (Tiessen-Raaphorst & Breedveld, 2007). De resultaten bevestigen dat dit zeer regelmatig plaatsvindt. Er wordt duidelijk dat, tegen de eigen beoordeling van geaccepteerd gedrag in, coaches zich verbaal vaak te fanatiek opstellen langs de lijn. Ook ouders geven aan dat coaches te vaak teveel schreeuwen en frustraties afreageren op spelers. Uit de literatuur bleek hoe spelers dit gedrag kunnen overnemen (Tiessen-Raaphorst & Breedveld, 2007). Het onderzoek bevestigt dit. De coaches uit het onderzoek geven aan negatieve gedragsverandering te zien wanneer zij zich te fanatiek opstellen langs de lijn. Dit is een heel zichtbaar proces van invloed uitoefenen op het gedrag van spelers.

Aan de positie van de coach langs de lijn is verwacht gedrag gekoppeld. Verbaal agressief gedrag is niet wenselijk voor een coach, waarvan coaches aangeven zich bewust te zijn. Een coach geeft aan hoe hij in zijn rol als coach ander gedrag laat zien dan zelf als speler op het veld. Waar hij als speler zichzelf de ruimte neemt de grenzen van verbale agressie op te rekken, vindt hij dit gedrag als coach zijnde onacceptabel. Hetzelfde gedrag beoordeelt hij, afhankelijk van zijn positie, dus verschillend. Dit laat zien hoe formele structuren in de vorm van een hiërarchische positie, dus een (positieve) beperkende werking kunnen hebben op negatief gedrag. Het feit dat coaches regelmatig gedrag laten zien dat in strijd is met hun eigen ideeën over geaccepteerd gedrag, verklaren de coaches door de hoge verwachtingen die zij (door het niveau) hebben van de spelers en het fanatisme dat hieruit voortkomt. Ook hier wordt zichtbaar hoe de context van het spel, en de waarde die er aan de winst en prestatie gehecht wordt, leidt tot het legitimeren van onwenselijk gedrag.

Een minder merkbaar proces is wanneer coaches impliciete verwachtingen van spelers hebben. Selectiespelers zijn afhankelijk van de coaches als het gaat om hun rol en invloed (speelminuten) op het veld. Uit de resultaten kwam naar voren hoe het presteren van de spelers voor de coaches samenhangt met fysiek en verbaal dominant zijn op het veld. Wanneer een coach ook nog aangeeft een speler te wisselen wanneer deze niet 'hard genoeg' is in het veld, moeten de spelers zich wel conformeren aan de betekenissen van de coaches om hun eigen positie binnen het veld veilig te stellen. Tegelijkertijd mogen spelers niet 'te ver gaan' in het tonen van agressief gedrag, dat namelijk eveneens tot sancties kan leiden. Coaches creëren een norm waarbij een zeker mate van fysieke en verbale dominantie de standaard is om goed te presteren binnen de lijnen. In hoeverre gender zoals in de literatuur beschreven is hierin een rol speelt is lastig te zeggen, omdat niet duidelijk is of dit een norm is die specifiek aan jongens gesteld wordt. Wel kunnen we stellen dat kracht, dominantie en assertiviteit belangrijke waarden zijn die aan de spelers worden toegekend (Schissel, 2000).

Uit de resultaten komt verder naar voren dat de waarde die de spelers toekennen aan de positie van de coach groot is. In de literatuurstudie hebben we kunnen lezen hoe *individualisering* mogelijk kan leiden tot minder respect voor de rol van coach als gezagsdrager (zie § 2.2.1). Dat lijkt hier echter niet aan de orde. Spelers lijken zich eerder te overconformeren aan de normen van de coaches. Coakley (2009) stelt hoe mensen met macht en autoriteit over het algemeen de meeste macht hebben in het beïnvloeden en vaststellen van normatieve grenzen. Coaches dragen in grote mate bij aan de cultuur die gecreëerd wordt binnen de lijnen, door hun impliciete verwachtingen over het gebruik van fysieke en verbale agressie.

6.2.3 OUDERS

Uit de literatuur blijkt hoe het gedrag van ouders langs de lijn van grote invloed is op de spelers (Lucassen et al., 2012). Hierbij wordt vaak de directe link gelegd tussen het zichtbare gedrag van de ouder en het gedrag van het kind. De betreffende voorzitter geeft uit ervaring aan dat wanneer de ouders ongewenst gedrag vertonen, de jongeren dat vaak ook doen.

Het onderzoek toont tevens aan dat spelers heel goed weten wat ze wel en niet geaccepteerd vinden van ouders. Uit onderzoek van Omli en LaVoi (2012) blijkt dat kinderen ouders het liefst in de rol van 'supporter' zien. Zowel de spelers als ook coaches uit het onderzoek zijn van mening zijn dat ouders inderdaad een zeer kleine ruimte hebben om hun fysieke aanwezigheid langs de lijn vorm te geven. De middelen die een ouder binnen zijn/haar positie heeft om invloed

op het spel uit te oefenen zijn zeer beperkt. Zo zouden ouders zich inhoudelijk niet met het spel, met de coach of met de scheidsrechter mogen bemoeien. Als het gaat om de invloed van ouders (tijdens de wedstrijden) zou je kunnen stellen dat hun positie formeel hiërarchisch ondergeschikt is aan die van de coach en de arbitrage.

De resultaten laten een grote discrepantie zien tussen dit gewenste gedrag en het vertoonde gedrag van ouders. Ouders blijken vaak een veel grotere ruimte in te nemen dan dat wenselijk is. Tegen de regels en de wensen van de spelers in, bemoeien ouders zich veelvuldig met de inhoud van het spel en de beslissingen van de arbitrage. Ook laten ze blijken het vaak oneens te zijn met de beslissingen van de coaches. Hiermee lijken ze een minder grote waarde toe te kennen aan de positie van de coach dan dat de spelers doen. Hoewel de coach dus formeel in de positie is om te bepalen, wordt dit in sommige gevallen niet gerespecteerd en kan zelfs aanleiding vormen tot frustraties en agressieve uitingen bij ouders. Enerzijds leidt ongewenst gedrag van ouders soms direct tot frustraties bij spelers doordat ze het sterk afkeuren. Aan de andere kant laten de resultaten ook zien hoe de spelers in staat zijn om binnen specifieke omstandigheden gedrag van ouders juist te legitimeren. Waar spelers dus enerzijds stellen dat ouders zich op geen enkele manier inhoudelijk met het spel mogen bemoeien, zijn ze tegelijkertijd in staat het toch te legitimeren.

Uit de resultaten blijkt eveneens hoe weinig kritisch ouders zijn op het eigen gedrag, en hoe het bovendien regelmatig in strijd is met datgene wat ze zelf als geaccepteerd beweren te zien. Daarnaast blijkt dat ouders het gedrag van andere ouders veel strenger beoordelen dan het eigen gedrag. Zo kunnen ze vaak goed aangeven welk gedrag en hebben strengere normen over geaccepteerd gedrag, maar gedragen zich hier tegelijkertijd niet naar. Ze legitimeren dit vanuit de verwachtingen die ze van de club, coaches of de spelers hebben. Evenals coaches kunnen ook ouders op een onbewuster niveau bij te dragen aan een cultuur waarbij 'soft' gedrag, als het op de grond blijven liggen of schreeuwen na een tackle, afgekeurd wordt. Hierdoor spreekt ook de verwachting vanuit de ouders dat de spelers bestand moeten zijn tegen fysieke pijn.

Het is de aanwezigheid van ouders *an sich* echter waar een enorme, bijna symbolische, werking vanuit gaat. Aanwezigheid impliceert betrokkenheid en betrokkenheid heeft volgens de coaches en voorzitter een positieve uitwerking op het gedrag van de jongeren. Jongeren van wie de ouders nooit aanwezig zijn gaan makkelijker over de schreef. Ook spelers geven aan dat de fysieke aanwezigheid van hun ouders hen het gevoel geeft *'het ergens voor te doen'* en zodoende goed te willen presteren. Zo is de positie van de ouders gebonden aan allerlei beperkingen en verwachtingen. Hoewel de ruimte die er aan ouders geboden wordt klein is om invulling aan hun posities te geven, is de invloed die het getoonde gedrag heeft erg groot.

6.3 HABITUS

Vanuit Bourdieu's interpretatiekader kunnen we stellen dat de manier waarop betekenis gegeven wordt aan agressief gedrag binnen de vereniging, gestuurd wordt vanuit iemands habitus (Laberge & Kay, 2007). Tegelijkertijd is de habitus (ten dele) gevormd door het veld waarbinnen men zich bevindt, waardoor de structuren van het veld ook invloed hebben op de totstandkoming van de betekenissen aan agressie. Het gaat hierbij zowel om de beoordeling van het eigen als wel van het gedrag van anderen. In onderstaande paragrafen zullen de resultaten geanalyseerd worden vanuit het concept habitus. Dit zal gebeuren aan de hand van een aantal

centrale geïnternaliseerde kenmerken die uit de resultaten naar voren komen, en als onderdeel van de habitus binnen het veld beschouwd kunnen worden.

6.3.1 IMPLICIETE VERWACHTINGEN VAN PARTIJDIGHEID

Uit de resultaten komt naar voren dat betekenissen aan situaties vaak gestuurd worden vanuit een impliciete verwachting dat ze in het voordeel van het eigen team moeten werken. De betekenissen die de scheidsrechter geeft aan grensoverschrijdend gedrag zijn (logischerwijs) een gevolg van de formele structuur van het veld en zijn positie hierbinnen. Hij heeft een taak te vervullen die bestaat uit het handhaven van de regels en hiermee het bevorderen van sportief gedrag. Voor zijn beoordeling van het gedrag van de spelers, coaches en ouders is dit referentiekader leidend. De scheidsrechter is hiermee de enige die op neutrale wijze betekenis geeft aan geaccepteerd/grensoverschrijdend gedrag. Spelers, coaches en ouders beoordelen situaties en zodoende de beslissingen van de scheidsrechter echter vaak niet als zodanig. Uit de resultaten blijkt dat zij het veelvuldig oneens zijn met beslissingen van de scheidsrechter. Er heerst vaak sterk het gevoel dat de scheidsrechter in hun nadeel fluit. Situaties waarbij aan dezelfde gebeurtenis verschillend betekenis wordt gegeven leiden regelmatig tot frustratie en uitingen van agressie. Dit is zowel op als rondom de velden zichtbaar. Dit kan begrepen worden door een verschillende waarneming van de situatie (wel/niet buitenspel wel/niet een handsbal) of door verschillende betekenissen aan dezelfde waarneming van de situatie (wel of geen overtreding volgens individuele normen). Volgens de betreffende scheidsrechter uit het onderzoek ligt bij de beoordeling van de scheidsrechter door het thuisteam en publiek bovendien, een impliciete aanname aan ten grondslag dat de scheidsrechter in hun voordeel zal fluiten. Nog zichtbaarder zijn deze verwachtingen ten opzichte van de grensrechters. De positie van de grensrechter binnen de structuur van het veld, creëert een onuitgesproken verwachting dat zij onderdeel is van het team. Uit de resultaten kwam naar voren hoe met name spelers en coaches in staat zijn het partijdig vlaggen van de grensrechter als onderdeel van het spel te zien. Calhoun (2007) stelt dat geïnternaliseerde waarden als onderdeel van de habitus ook bijdragen aan de structuren en gebruiken binnen het veld. Dit zou ertoe leiden dat deze verwachting van spelers en coaches er aan bijdraagt dat dit door grensrechters als geaccepteerd gedrag wordt ervaren.

6.3.2 HET BELANG VAN DE WINST

Veldboer et al. (2003) stellen dat hoe hoger het niveau, hoe makkelijker spelers in staat zijn om grensoverschrijdend gedrag te legitimeren. Uit de resultaten blijkt echter dat dit niet direct inherent is aan het niveau, maar vooral aan de verwachtingen die de sociale omgeving koppelt aan het niveau en hiermee aan de prestatie van de spelers. Zij creëren een omgeving waarbinnen overtredingen in dienst van de winst genormaliseerd worden tot verwacht gedrag. Stokvis (2010) stelt dat voor het voortbestaan van een (vrijwillige) vereniging er aan gedeelde normen en waarden grote waarde moet worden toegekend. De resultaten laten zien hoe de habitus van de spelers aangepast is aan de normen en waarden van het veld door de gedeelde betekenissen die ze geven aan de legitimiteit van het toepassen van agressie. Uit de resultaten blijkt dat het winnen van de wedstrijd de hoogste prioriteit lijkt te hebben voor zowel spelers, ouders en coaches. Hoewel de respondenten uitgesproken normen en waarden over geaccepteerd gedrag hebben, lijken deze vooral van belang voor het beoordelen van 'de ander' (de tegenpartij). Tijdens de wedstrijd zijn de opbrengsten van het veld dominant over iemands ideeën over

moreel gedrag, en zo stuurt het belang van de winst de betekenissen aan geaccepteerd gedrag. De resultaten laten zien dat wanneer het nastreven van moreel gedrag te kostbaar is, dus wanneer het ten koste van de winst zou kunnen gaan, dit opgelost wordt door de betekenis te verschuiven. Door dit proces van het oprekken van de grenzen is men in staat agressie te rechtvaardigen.

6.3.3 DE STRIJD TUSSEN FORMELE- EN SOCIALE NORMEN

De habitus stuurt volgens Bourdieu niet alleen het handelen van mensen, maar ook de betekenissen die aan andermans handelen worden gegeven (Laberge & Kay, 2007). De resultaten laten zien hoe grensoverschrijdend gedrag op individueel niveau en in teambelang gemakkelijk gelegitimeerd wordt, terwijl hetzelfde gedrag van 'de ander' (de tegenpartij inclusief ouders en coaches) sterker wordt veroordeeld. Als we dit vanuit een breder maatschappelijk perspectief bekijken zou dit mogelijkwijs een gevolg kunnen zijn van toenemende individualisering (§2.2.1). Deze trend zou leiden tot een sterke focus op het eigen gedrag en minder tolerantie voor het gedrag van anderen (van Noije, 2010).

Het speelveld bestaat enerzijds uit een formele structuur waarbinnen de (spel-)regels richtinggevend zijn voor passend gedrag en anderzijds uit meer impliciete vormen van geaccepteerd gedrag. Deze impliciete vormen zitten vaak verborgen in sociale en morele normen (Duivesteijn et al., 2013). Tiessen-Raaphorst et al. (2008) stellen dat er tussen deze formele- en sociale en morele normen vaak veel overlap zit. Uit de resultaten blijkt echter dat de sociale normen die de spelers, coaches en ouders hanteren veel verder gaan dan de formele normen over geaccepteerd gedrag op de velden. Wanneer agressief gedrag herhaaldelijk [vanuit de emoties die het belang van de winst met zich meebrengen] toegepast en gelegitimeerd wordt, zal dit leiden tot gedeelde verwachtingen over geaccepteerd gedrag die afwijken van de formele regels van het speelveld.

7. CONCLUSIE

In dit onderzoek is er ingegaan op verschillende vormen van agressie op- en rondom de voetbalvelden en de betekenissen die hier door de respondenten aan toegekend worden. Dit is in kaart gebracht aan de hand van observaties en interviews. In dit hoofdstuk zal allereerst antwoord gegeven worden op de drie deelvragen zoals geformuleerd in de inleiding (zie §1.3). Dit zal leiden tot het antwoord op de centrale onderzoeksvraag. Deze antwoorden vormen de conclusie van dit onderzoek.

7.1 DEELCONCLUSIES

- *I Welke betekenissen worden er door de verschillende actoren gegeven aan agressief gedrag op- en rondom het voetbalveld?*

Uit het onderzoek blijkt dat de betekenissen die aan agressie worden gegeven, sterk afhangen van de gehanteerde normen van de betreffende persoon. Opvallend is dat bij de beoordeling van agressie de respondenten niet consistent zijn in de toepassing van hun normen. Spelers, ouders en coaches lijken gemakkelijk in staat een ruimte te creëren van acceptabele ideeën en handelingen, waarbinnen de toepassing van verbale- en fysieke agressie gelegitimeerd wordt. Het proces van legitimering wordt gevoed door het belang dat er aan de winst van het spel wordt gekoppeld. Betekenissen aan bruikbare vormen van fysieke en verbale agressie worden zo geconstrueerd dat ze in dienst van het spel te rechtvaardigen zijn. Het gaat hierbij om overtredingen die volgens de bestaande typering van sportgeweld, buiten de regels van het spel om plaatsvinden. Tegelijkertijd wordt zichtbaar dat wanneer het om beoordeling van het gedrag van de tegenstander gaat, er veel minder toegestaan wordt. Betekenissen aan het gedrag van de tegenpartij lijken meer gestuurd te worden door de formeel geldende spelregels van het veld. Betekenissen van de jeugdvoorzitter en de scheidsrechter ten aanzien van agressie wijken af van die van spelers, coaches en ouders. Dit kan komen doordat de belangen van de winst voor hen minder groot zijn. Hieruit kunnen we concluderen dat de positie van de persoon binnen het veld in grote mate de beoordeling en betekenissen aan agressief gedrag stuurt. Weick (1995) stelt dat het geheel van betekenissen van de verschillende actoren gezien kan worden als een constructie van de (organisatie-)werkelijkheid. Wanneer het gebruik van agressie zodanig (sociaal-)geconstrueerd wordt dat het legitiem toepasbaar is, zal hier door de betrokkenen naar gehandeld worden en daarmee de geconstrueerde werkelijkheid worden bevestigd.

- *II Wat doet er zich voor aan agressief gedrag op- en rondom de voetbalvelden en wie zijn hierbij betrokken?*

Uit het onderzoek is duidelijk geworden dat de definitie van agressie afhangt van de betekenissen die de betrokken actoren aan de situatie geven. Bij de beoordeling van het eigen gedrag, worden de grenzen van acceptatie zodanig opgerekt dat het gedrag tot legitiem verheven wordt. Indien we bij het beoordelen van agressieve situaties de formele spelregels hanteren, doen er zich echter veel meer situaties van grensoverschrijdend gedrag op de velden voor. Alle situaties die zich buiten de gehanteerde formele regels van het spel afspelen kunnen getypeerd worden als op z'n minst grensoverschrijdend gedrag en volgens de typologie van Smith (1983) zelfs als agressief (gewelddadig-) gedrag. Uit de observaties blijkt dat er - vanuit

dit perspectief - zich veelvuldig situaties van agressie voordoen. Verbale agressie komt vooral voor in de vorm van scheldwoorden, die zowel op- als langs de velden gebruikt worden. Zowel coaches, ouders als spelers maken hier gebruik van om hun frustraties dan wel onvrede te uiten. Dit kan zowel gericht zijn tegen de coach, tegen de tegenstander, tegen ouders en zelfs tegen teamgenoten. De meeste uitingen van verbale agressie zijn echter gericht tegen de scheidsrechter. Opvallend is dat uit de interviews blijkt dat het gebruik ervan stevast afgekeurd wordt, maar op het moment dat het zich voordoet toch gerechtvaardigd wordt. Fysieke agressie op het veld uit zich vaak in de vorm van instrumentele agressie. Spelers legitimeren het gebruik van overtredingen die zich afspelen buiten de formele regels van het spel om, veelvuldig vanuit het belang van de winst. Zwaardere vormen van fysieke agressie zijn niet geobserveerd. Uit het onderzoek blijkt wel dat alle spelers en coaches hier mee te maken hebben gehad. Hierbij is er bijna altijd sprake van meerdere betrokkenen wat uitmondt in een massale vechtpartij. Spelers verklaren hun betrokkenheid hierbij vanuit een sterk loyaliteitsgevoel richting de teamgenoten. Daarnaast is er gesproken over agressie van ouders als reactie op tactische keuzes van de coaches en agressie van een grensrechter die volgde uit onenigheid tussen scheidsrechter en grensrechter. Impulsieve agressie, zonder enige functie, werd slechts door 1 speler benoemd en verklaard vanuit een gevoel van wraak. De meest zichtbare en besproken vormen van agressief gedrag blijken dus – volgens de betrokkenen – in dienst te staan van het spel en vanuit hier ook gelegitimeerd te worden.

- *III Op welke manier zijn de belangrijkste betrokken actoren binnen de sociale omgeving van de vereniging (ouders, coaches & arbitrage), van invloed op het gedrag op (-en rondom) het voetbalveld?*

Ouders en coaches dragen in grote mate bij aan een cultuur binnen de lijnen van het voetbalveld waarbinnen het gebruik van formeel grensoverschrijdend gedrag genormaliseerd wordt. Door de invloed -gekoppeld aan de dominante posities- van deze actoren, creëren zij op verschillende manieren een ruimte waarbinnen zowel fysiek als verbaal dominant gedrag geaccepteerd- en soms zelfs verwacht wordt. Enerzijds is dit een zichtbaar proces. Wanneer coaches veelvuldig schreeuwen langs de lijn, leidt dit op het veld tot negatieve gedragsverandering. Regelmatig vertonen coaches gedrag langs de lijn dat zowel door henzelf als door de spelers afgekeurd wordt. Het gaat hierbij voornamelijk om het ingaan tegen de scheidsrechter of het gebruiken van scheldwoorden. Coaches legitimeren hun gedrag veelal door het af te doen als fanatisme dat voortkomt uit emoties. Deze emoties worden opgewekt door het gevoel van onrecht -scheidsrechters fluiten niet goed, grensrechters vlaggen partijdig – en de hoge verwachtingen die de coaches van hun selectiepelers hebben. Hoewel coaches aangeven dat het op jonge leeftijd nog niet om de winst gaat, lijkt het grootste deel van hun (te) fanatieke gedrag te herleiden tot het belang dat zij hechten aan het winnen van de wedstrijd. Vanuit het belang van de winst wordt ook de spelers aangeleerd dat overtredingen zinvol kunnen zijn en dat ze niet 'te lief' op het veld moeten zijn. Er kan geconcludeerd worden dat coaches een zekere mate van verbaal en fysiek dominant gedrag van hun spelers waarderen, waardoor dit verwacht gedrag wordt. Ook ouders hebben hier een aandeel in. De ruimte die ouders hebben om uiting te geven aan hun gedrag is klein. Het onderzoek laat zien dat zij echter veel meer dan de gewenste ruimte innemen om zich met het spel bezig te houden. Hierbij kunnen we denken het ingaan tegen de scheidsrechter, het persoonlijk worden tegen spelers of het bemoeien met tactische keuzes van de coaches. Het onderzoek laat zien hoe spelers negatief gedrag van ouders legitimeren, wat bij kan dragen aan het oprekken van de eigen (morele) grenzen van geaccepteerd gedrag. De

invloed van de scheidsrechter op het gedrag op de velden, wordt vooral gestuurd door de betekenissen die ouders, coaches en spelers geven aan de positie van de scheidsrechter. Deze wordt nauwelijks gerespecteerd; de kwaliteit van de scheidsrechter wordt door spelers, ouders en coaches als zeer negatief beoordeeld. Verkeerde beslissingen - vanuit het perspectief van deze actoren - leiden veelvuldig tot frustraties en verbale agressie op en rondom het veld. De rol van de grensrechters is opvallend. Zij worden vaak als onderdeel van 'het team' beschouwd. Door bewust in het voordeel van de eigen partij te vlaggen kunnen zij invloed uitoefenen op de wedstrijd. Ook hier wordt zichtbaar hoe dit aanvaard wordt als onderdeel van het spel, maar tegelijkertijd tot veel situaties van frustraties en verbale agressie leidt wanneer de grensrechter van de tegenpartij het doet.

7.2 CENTRALE ONDERZOEKSVRAAG

Met de beantwoording van de deelvragen wordt er nu een antwoord op de centrale onderzoeksvraag geformuleerd.

- *Welke situaties van agressief gedrag doen zich voor op- en rondom de voetbalvelden, en hoe is dit te begrijpen vanuit de context van de sportvereniging?*

Uit de deelvragen blijkt hoe de beoordeling van agressie op de velden afhangt van de gehanteerde normen waarmee er betekenis aan het gedrag wordt gegeven. Het onderzoek laat een sterk contrast zien tussen de beoordeling van het gedrag van 'de ander' - de tegenpartij - en het eigen gedrag. Bij de beoordeling van het gedrag van de ander lijken formele normen [de spelregels] richtinggevend te zijn. De tegenstander krijgt hiermee weinig ruimte af te wijken van de formele regels van het spel. Tegelijkertijd zijn spelers in staat om het gebruik van agressie te legitimeren wanneer dit het eigen- dan wel het teambelang dient. Doordat beide partijen zichzelf meer ruimte toe-eigenen voor het gebruik van agressie in dienst van het spel, leidt dit logischerwijs tot frustratie en mogelijk agressief gedrag. De ruimte die spelers voelen- en ook nemen om agressief gedrag te gebruiken, staat in relatie tot de ruimte die het veld hiervoor biedt. De belangrijkste actoren binnen dit veld zijn de ouders en de coaches van de spelers. Zij dragen in grote mate bij aan een cultuur waarin een zekere mate van agressie toegestaan en zelfs verwacht wordt. Het voetbalveld als sociaal domein en het belang van de winst die hieraan gekoppeld wordt, stelt de spelers, coaches en ouders in staat om immoreel gedrag gemakkelijk te rechtvaardigen als onderdeel van het spel. Agressie wordt zo geconstrueerd dat het een moreel doel dient; dat van het teambelang en hiermee de winst. Opvallend is niet de ernst van de agressie, maar de vanzelfsprekendheid en frequentie waarmee juist de mildere vormen van agressie toegestaan en genormaliseerd worden binnen de context van het voetbal. Een voortschrijdend proces van normalisatie kan er toe leiden dat de grenzen van geaccepteerd gedrag steeds verder oprekken.

8. DISCUSSIE EN AANBEVELINGEN

In onderstaande paragrafen zal er door de onderzoeker gereflecteerd worden op het onderzoek. Er zullen thematisch een aantal aspecten behandeld worden waarmee rekening moet worden gehouden bij de interpretatie van de conclusies uit het onderzoek. Tenslotte worden er zowel enkele praktische als theoretische aanbevelingen gedaan.

BEPERKINGEN RESPONDENTEN EN CASESTUDY

Het onderzoek heeft inzicht gegeven in hoe agressief gedrag begrepen kan worden vanuit de context waarbinnen het plaatsvindt. Hierbij is gefocust op de belangrijkste actoren die deel uitmaken van het veld. Er is gekozen voor een grote verscheidenheid aan respondenten om deze context zo goed mogelijk in kaart te brengen. Hier kan tegelijkertijd een beperking in zitten doordat er relatief weinig respondenten per doelgroep bevraagd zijn. De betekenissen van een relatief kleine onderzoeksgroep kan mogelijk minder waarde toegekend worden dan wanneer er voor een groter aantal respondenten per doelgroep was gekozen. De casestudy heeft echter vooral willen focussen op de achterliggende verklaringen voor het gebruik van agressie. Op grond van het onderzoek kan er zodoende niet gegeneraliseerd worden, maar heeft de onderzoeker getracht inzicht te geven in processen die bijdragen aan de normalisering van agressie. Daarnaast is de vereniging binnen het onderzoek willekeurig gekozen - op grond van de medewerking die nodig was vanuit het bestuur- waarbij er bijvoorbeeld niet gekeken is naar de reputatie van de vereniging. De onderzoeker was vooraf niet bekend met de mate waarin agressie voorkwam binnen de vereniging. Mogelijk zouden betrokkenen binnen een vereniging met een slechte reputatie op het gebied van agressie, andere betekenissen toekennen aan het verschijnsel. Dit kan voor een volgend onderzoek meegenomen worden.

AFBAKENING VAN HET ONDERZOEK

De onderzoeker heeft bij het coderen van de transcripten een bewuste keuze voor de topics gemaakt. Deze werden gestuurd door de deelvragen uit het onderzoek waarop de onderzoeker antwoorden wilde formuleren. Door de hoeveelheid aan data (interviews en observaties) zijn er echter bewust thema's achterwege gelaten. Zo kwam het aspect van etniciteit regelmatig terug in de interviews als mogelijke aanleiding voor agressief gedrag. Het weglaten hiervan zal geen invloed hebben gehad op de uitkomsten van dit onderzoek. In de literatuurstudie is etniciteit echter wel meegenomen. De cijfers tonen aan dat agressie voornamelijk voorkomt onder allochtonen. Hier wordt met name ingegaan op de culturele verschillen als verklaring voor agressie (Veldboer et al., 2003). Uit de onderzoeksdata bleek dat allochtone jongeren veelvuldig geconfronteerd worden met racistische opmerkingen, wat aanleiding vormt voor frustraties. De ervaringen van deze jongere wordt in de bestaande literatuur vaak niet meegenomen. Dit kan wellicht interessant zijn om mee te nemen in verder onderzoek.

DE OMVANG VAN HET PROBLEEM

De cijfers over de grote excessen binnen het voetbal zijn bekend. Dit onderzoek focust echter niet op de ernst en kwantiteit van agressie maar op de frequentie en het gemak waarmee de

lichtere vormen toegepast worden. Agressie wordt gemakkelijker herkend door buitenstaanders dan door mensen die zich bevinden binnen de context waarin het zich afspeelt (Duivestijn et al., 2013). Het onderzoek laat zien hoe de actoren die onderdeel uitmaken van de ruimte zich conformeren aan de heersende normen binnen die ruimte. Met het onderzoek is getracht bewustwording te creëren over processen die leiden tot deze gehanteerde normen binnen de voetbalvereniging. Uit het onderzoek komt naar voren dat veel vormen van formeel grensoverschrijdend gedrag door de betrokkenen echter niet als een probleem ervaren wordt. Tiessen-Raaphorst et al. (2010) stellen dat trends als individualisering en informalisering (zie § 2.2.1.) samengaan met een verlaging van de frustratietolerantie. Uit het onderzoek blijkt een sterke gerichtheid op het individu en vaak minder tolerantie voor het gedrag van anderen. Hoewel dit onderzoek geen uitspraken kan doen over de toename van agressie binnen het amateurvoetbal, is het interessant om mee te nemen dat de beeldvorming over de toename en de ernst van agressie wellicht voortkomt uit het feit dat ook de tolerantiegrens van de samenleving waarbinnen het plaats vindt lager is geworden.

PRAKTISCHE AANBEVELINGEN

- Het onderzoek laat zien hoe de sociale omgeving in grote mate van invloed is op het gedrag op de velden. Tevens blijkt hoe controle en verantwoordelijkheid ontbreken om negatief gedrag langs de lijn bij te sturen. Clubs zouden hier actiever op in kunnen zetten, door ouders en coaches (nog) bewuster te maken van hun voorbeeldrol binnen de vereniging.
- De betreffende jeugdvoorzitter kwam zelf met een tip om vanuit de KNVB onafhankelijke *mysteryguests* in te zetten om rond te lopen en te rapporteren bij verenigingen. Hier kan een preventieve werking vanuit gaan om negatief gedrag tegen te gaan.
- Een opvallende uitkomst uit het onderzoek is de kloof tussen het perspectief van de jeugdvoorzitter en de rest van de respondenten in de beoordeling van de kwaliteit van de scheidsrechter. Het is daarom aan te bevelen om binnen verenigingen in te zetten op meer respect voor de positie van de scheidsrechter. Eén van de spelers uit het onderzoek liet weten nadat hij zelf een wedstrijd had gefloten, meer waardering voor scheidsrechters te hebben gekregen. Het zou een tip kunnen zijn voor verenigingen om jeugdspelers te laten fluiten.

THEORETISCHE AANBEVELINGEN

- In de huidige literatuur over voetbalagressie wordt vaak gezocht naar (algemene) verklaringen om agressie te kunnen duiden. Raadzaam is om binnen onderzoek meer te focussen op de onderliggende processen die leiden tot de vaak tegenstrijdige betekenissen die aan hetzelfde –agressieve- gedrag worden toegekend.
- In de huidige literatuur wordt bovendien vaak het fysieke karakter van de voetbalsport als verklaring voor frustratie en agressie binnen de lijnen gegeven. Frustraties lijken echter in grote mate opgeroepen te worden doordat dezelfde situaties, anders beoordeeld worden. Bij het definiëren van agressie zou daarom meer gefocust moeten worden op de verschillende normen die toegepast worden om de betekenis van agressie te geven. Hiermee zou er kritisch naar de bestaande typologieën van sportagressie gekeken moeten worden.
- In de bestaande literatuur is tevens weinig bekend over de rol en invloed van de grensrechters binnen het amateurvoetbal. De positie van de grensrechter leidt echter

veelvuldig tot frustraties, zowel in interactie met de scheidsrechter als met het publiek en de spelers die tegengestelde verwachtingen hebben van zijn positie.

9. LITERATUURLIJST

- Anderson, E. (2010). *Sport, Society and Social Problems: A Critical Introduction*. Londen: Routledge. (54- 72.)
- Anthonissen, A. & Boessenkool, J. (1998), 'Betekenisconstructie en handelen in de arena', in: *Betekenenissen van besturen*, Utrecht: ISOR, pp. 207-239
- Adams, A., Anderson, E., M, McCormack. (2010). Establishing and Challenging Masculinity: The Influence of Gendered Discourses in Organized Sport. *Journal of Language and Social Psychology* 29(3) 278-300.
- Averill, J.J. (1983). *Studies on Anger and Aggression. Implications for Theories of Emotion. American Psychologist*.
- Bergsma, M. (2003). *Betrouwbaarheid en validiteit van kwalitatief georiënteerde operational audits*. Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Boeije, H. (2010). *Analysis in Qualitative Research*. Londen: Sage Publications.
- Boessenkool, J., J. Lucassen, M. Waardenburg en F. Kemper (2011). *Sportverenigingen: tussen tradities en ambities*. Nieuwegein: Arko Sports Media.
- Bolman, L.G. & Deal, T.E. (2003). *Reframing Organizations: Artistry, Choice and Leadership*. San Francisco (USA): Jossey-Bass.
- Bloom, G. A. & Smith, M. D. (1996). Hockey violence: A test of cultural spillover theory. *Sociology of Sport Journal*, 13, 65-77.
- Breedveld, K., Poel, H. van der. & Elling, A. (2012). *10 jaar sportonderzoek en -beleid: essay ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van het Mulier Instituut*. Nieuwegein: Arko Sports Media.
- Calhoun, G., Gerteis, J., Moody, J., Pfaff, S. & Virk, I. (2007). *Contemporary sociological theory*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Cashmore, E. (2010). *Making Sense of Sports*. Londen: Routledge., 300-330.
- Coakley, J.J. (1994). *Sport in society. Issues and controversies*. Madison (Wisconsin): Brown and Benchmark.
- Coakley, J.J. (2009). *Sport in society. Issues and controversies*. Boston [etc.]: McGraw- Hill.
- Collard, C. (2013). *Nationaal sportonderzoek (NSO) 2012 Blok L; misstanden in de sport*. Utrecht: Mulier Instituut. Verkregen op 12 augustus 2015, via <https://www.kennisbanksportenbewegen.nl/?file=2719&m=1422883213&action=file.downloa d>
- Collins, R. (2008). *Violence: A Micro-Sociological Theory*. Princeton: Princeton University Press.

Duijvestijn, P., Dijk van, B., Egmond van, P., Groot de, M., Sommeren van, D., & Verwest, A. DSP groep (2013). Excessief geweld op en om de voetbalvelden. Praktijkonderzoek naar omvang, ernst en aanpak van 'voetbalgeweld'.

Edwards, A., & Skinner, J. (2009). *Qualitative research in sport management*. Londen: Routledge.

Elling, A. (2004). 'We zijn vrienden in het veld'. Grenzen aan sociale binding en 'verbroedering' door sport. *Pedagogiek* 24ste jaargang. 342-360.

Flood, M. (2002). Engaging men in endings men's violence against women. University of Sydney, Australia.

Holt, N. L., Tamminen, K. A., Black, D. E., Sehn, Z. L. & Wall, M. P. (2008). Parental involvement in competitive youth sport settings. *Psychology of Sport and Exercise*, 9, 663-685.

Janssens, J. (2014). *De aanpak van geweld op en rond de velden: aan goede bedoelingen geen gebrek, aan effectieve maatregelen wel*. Geraadpleegd op 17 april 2015, van <http://www.sportknowhowxl.nl/nieuws-en-achtergronden/column-xl/item/85218/>

Jong, J.D. de. & Gemert, F. (2010). *Een studie naar het concept groepsdruk*. Amsterdam: WODC.

KNVB. (z.d.). Sportiviteit & Respect. Geraadpleegd op 22 augustus 2015, van <http://www.knvb.nl/watdoenwe/sportiviteitenrespect>

Laberge, S. & Kay, J. (2002). Pierre Bourdieu's sociocultural theory and sport practice. In Maguire, J. & Young, K. (Eds), *Theory, sport & society* (pp. 239-266). Londen: JAI.

Lucassen, J.M.H., Mossel, G. van, & Wisse, E. (2010). *Jeugd: sport, bewegen en onderwijs*. In J.M.H. Lucassen, *Sport een leven lang* (pp. 107-124) Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP).

Lucassen, J., Van Kalmthout, J., Steenbergen, Van der Werff, H., Smits, F. & De Jong, M. (2012). *Je gaat het pas zien als je het door hebt...Conclusies en slotbeschouwing van 70 de monitor Samen voor Sportiviteit en Respect 2009-2012*. Nieuwegein: Arko Sports Media.

Martin, J. (2002). *Organizational culture: Mapping the terrain*. Londen: Sage Publications.

McDowell, J. & Schaffner, S. (2011). Football, it's a man's game: Insult and gendered discourse in The Gender Bowl. *Discourse & Society*, 2011, 22, 547-564.

Messner, M.A. & Sabo, D.F. (1994). *Sex, violence & power in sports: rethinking masculinity*. Freedom (Californië) USA: The Crossing Press.

NOC*NSF (2012) Ledentalrapportage 2012. Geraadpleegd op 14 augustus 2015, van <http://www.nocnsf.nl/ledentallen>.

Noije, L. van. (2010). De jeugd van tegenwoordig. In: Broek, A van den., Bronneman-Helmers, R. & Veldheer, V. (red.). *Wisseling van de wacht. Generaties in Nederland. Sociaal en cultureel Rapport 2010* (p. 431-452). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

NRC. (2012). *Voetbalclub Buitenboys: onze grensrechter is overleden*. Geraadpleegd op 22 augustus 2015, van <http://www.nrc.nl/nieuws/2012/12/03/politiewoordvoerder-grensrechter-overleden-aan-mishandeling-door-voetballers/>

- Overman, S.J. (2014). *The youth sports crisis: out-of-control adults, helpless kids*. California: Preager.
- Putnam, R.D. (2000). Thinking about social change in America. In: *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*, pp. 15-28.
- Romijn, R., Van Kalmthout, J., Breedveld, K. (2014) *VSK Monitor 2014. Voortgangsrapportage Actieplan 'Naar een veiliger sportklimaat'*. Verkregen op 11 augustus 2015, via <https://www.kennisbanksportenbewegen.nl/?file=3653&m=1422883365&action=file.download>
- SCP. (2004). *In het zicht van de toekomst. Sociaal en Cultureel Rapport 2004*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau. Verkregen op 12 augustus 2015, via http://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2004/In_het_zicht_van_de_toekomst
- SCP & SCB. (2000). *Trends, dilemma's en beleid. Essays over ontwikkelingen op langere termijn*. Verkregen op 12 augustus 2015, via <http://www.cpb.nl/publicatie/trends-dilemmas-en-beleid-essays-over-ontwikkelingen-op-langere-termijn>
- Smith, M.D. (1983). *Violence and Sport*. Toronto: Butterworths.
- Schnabel, P. (2004) Het zestiende Sociaal en Cultureel Rapport kijkt zestien jaar vooruit. In: *In het zicht van de toekomst. Sociaal en Cultureel Rapport 2004* (45-91).
- Stokvis, R. (unpublished paper). Naar een sociologische theorie van de club.
- Tiessen-Raaphorst, A. & Breedveld, K. (2007). Een gele kaart voor de sport. Een quickscan naar wenselijke en onwenselijke praktijken in en rondom de breedtesport. *Sociaal Cultureel Planbureau, Den Haag*.
- Tiessen-Raaphorst, A., Lucassen, J., Van den Dool, R. & Kalmthout, J. (2008). Weinig over de schreef. Een onderzoek naar onwenselijk gedrag in de breedtesport. *Sociaal Cultureel Planbureau, Den Haag*.
- Tiessen-Raaphorst, A. (red.). (2015). *Rapportage sport 2014*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Tiessen-Raaphorst, A., Verbeek, D., Haan, J de. & Breedveld, K. (red.). (2010). *Sport: een leven lang. Rapportage Sport 2010*. Den Haag/ 's Hertogenbosch: Sociaal en Cultureel Planbureau/W.J.H. Mulier Instituut. Verkregen op 11 augustus 2015, via www.scp.nl/dsresource?objectid=27069&type=org
- Vaan de, M. (2012). *Tussen vrijheid en beperking. Een onderzoek naar de politieke dimensie in arbeidsorganisaties*. (Proefschrift).
- Veldboer, L., Boonstra, N. & Duyvendak, J.W. (2003). *Agressie in de sport. Fysieke en verbale agressie in de Rotterdamse amateursport: ervaringen en verklaringen*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Verweel, P., Vermeulen, J. (2009). Participation in sport: bonding and bridging as identity work, *Sport in Society: Cultures, Commerce, Media, Politics*, 12:9, 1206-1219, DOI: 10.1080/17430430903137886

Weick, K.E. (1995). *Sensmaking in Organizations*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Woolthuis, R.K., Hillebrand, B. & Nooteboom, B. (2005). Trust, contract and relationship development. *Organization Studies*, 26, 813-840.

BIJLAGE 1: INTERVIEW- EN OBSERVATIETOPICS

INTERVIEWS

Coaches

- Introductie onderzoek
- Trainersopleiding
 - o Aandacht omgangsvormen
- Mening elftal
 - o Discipline
 - o Gedraginen
- Eigen houding tijdens wedstrijd
 - o Rol t.a.v. ouders
- Invloed coaching
- Ervaringen agressief gedrag
 - o Zelf
 - o Spelers
 - o Ouders
- Definities agressief gedrag
- Mening en relatie scheidsrechter
 - o Invloed
 - o Conflicten
- Rol grensrechters
- Overig

Scheidsrechter

- Hoe bent u scheidsrechter geworden?
- Heeft u hiervoor een cursus of opleiding gevolgd? (zo ja, wat heeft u voornamelijk geleerd in die opleiding/zo nee, heeft u behoefte aan een cursus of opleiding en waarom)
- Wat is in uw ogen het belangrijkste dat een scheidsrechter moet kunnen?/doen?
- Hoe vindt u het werk?
- Wat vindt u voor & nadelen van het werk?
- Kun je wat zeggen over club X?
- Beschrijf eens wat voor u een prettige wedstrijd om te fluiten?
- En wat is een vervelende wedstrijd om te fluiten?
- Wat zijn voor u 'lastige' situaties?
- Hoe vaak doen lastige situaties zich voor?
- Welke 'lastige' situaties heeft u dit jaar meegemaakt? (of als daar niks uitkomt: Wat is de lastigste situatie die u de laatste jaren heeft meegemaakt?)
- Hoe kwam dat/ Beschrijf de situatie eens? Wie waren daarbij betrokken? Hoe bent u ermee omgegaan? Had u het zien aankomen?
- Heeft u nog andere ervaringen met grensoverschrijdend gedrag?

- Hoe zorgt u ervoor dat een wedstrijd niet escaleert? (preventief en als de situatie zich voordoet?)
- Wat voor situaties leiden het vaakst tot een conflict?
- Wat is het beste dat je als scheidsrechter kunt doen om conflicten te voorkomen?
- Welke rol speelt de club daarin?
- Hoe heeft u als scheidsrechter met lijnrechters te maken?
- Hoe heeft u als scheidsrechter met ouders te maken?
- Hoe heeft u als scheidsrechter met trainers/coaches te maken?
- Aan wat voor soort dingen ergert u zich? (spel, club)
- Als scheidsrechter ben je verantwoordelijk om allerlei maar problemen op te lossen, bent u zelf wel eens heel boos geweest of over de schreef gegaan/buiten het boekje gegaan?
- Wat zou voor u een reden zijn om ermee te stoppen?

Jeugdvoorzitter

- Hoelang bent al voorzitter?
- Al eerder betrokken bij club X?
- Kan je kort wat vertellen over je taken?
- Kan je kort wat over de club vertellen?
- Kan je wat vertellen over het gedrag wat je hier om je heen ziet/ hoe mensen met elkaar omgaan?
- Wordt er actief beleid gevoerd om positief gedrag te bevorderen? (Preventief?/Repressief)
- Gedragsregels binnen de club?
- Website: Fair-play formulier om sportiviteit te meten?
- Nieuwe regels vanuit KNVB voor jeugd.
- Invloed programma's KNVB
- Kijk je zelf veel wedstrijden bij de jeugd?
- Heb je wel eens te maken gehad met grensoverschrijdend gedrag?
 - o Ouders
 - o Coaches
 - o Spelers
- Zoja, wat gebeurde er?
- Rol hierin als voorzitter?
- Wat is de grootste aanleiding voor onsportief/agressief gedrag denk je?

Spelers

- Mening over club en elftal
- Omgang met teamgenoten
- Mening over coach
 - o Kwaliteit
 - o Invloed
- Ouders
 - o Hoe vaak?
 - o Ervaringen aanmoediging
 - o Andere ouders

- Ruzie op het veld? Zo ja met wie?
- Aanleidingen voor ruzies
- Rol en kwaliteit scheidsrechters
- Rol en kwaliteit grensrechters
- Agressie
 - o Medespelers
 - o Tegenstanders
 - o Coaches/trainers
 - o Scheidsrechter
 - o Grensrechter
 - o Ouders
- Wat is grensoverschrijdend gedrag?
 - o Gehanteerde definities

Ouders

- Achtergrond
 - o Vader/moeder
 - o Hoelang al betrokken bij Elinkwijk?
 - o Traint u zelf ook een team of bent u vrijwilliger bij een (de) voetbalclub?
- Bezoeken van voetbalwedstrijd
 - o Hoe vaak bezoekt u wedstrijden (training) van uw kind?
 - o Doet u dit ook bij uw andere kinderen?
 - In de zelfde frequentie als bij uw kind dat voetbalt?
 - o Waarom bezoekt u wedstrijden van uw kind?
 - o Met wie bezoekt u de wedstrijden van uw kind?
- De context van een voetbalwedstrijd
 - o Waar gaat u (en andere ouders) meestal staan om te kijken?
 - o Wat vindt u van de trainers/coaches van het elftal?
 - Waarom vindt u dat?
 - o Wat vindt u van de andere spelers in het elftal?
 - Waarom vindt u dat?
 - o Hoe vindt u over het algemeen dat de scheidsrechters die de wedstrijden die u bezocht heeft fluiten?
 - Waarom vindt u dat?
 - Wat doen huidige scheidsrechters volgens u goed?
 - Wat zouden scheidsrechter beter kunnen doen volgens u?
 - o Hoe vindt u dat de grensrechter van de tegenstander over het algemeen vlagt
 - Waarom vindt u dat?
 - o Hoe vindt u dat de grensrechter van het eigen team over het algemeen vlagt
 - Waarom vindt u dat?
 - o Wat vindt u van (het gedrag) andere ouders langs de lijn?
- Gedrag langs de lijn
 - o Vindt u dat er (veel) fanatieke ouders langs de lijn zijn?
 - o Hoe manifesteert zich het fanatieke ouderschap?

- Hoe gedragen zij zich langs de lijn?
 - Ten opzichte van hun (uw) kind, spelers, grensrechters, scheidsrechters en/of andere teams
 - Wat vindt u daarvan?
 - Wat doet het aanmoedigen met de kinderen (uw zoon?) denk je?
 - In hoeverre beschouwt u uzelf als een fanatieke ouder?
 - Indien fanatiek: hoe uit zich dat?
- Moedigt u het team (kind) wel eens aan? (indien ja);
 - Op welke wijze probeert u dit te doen?
 - Waarom moedigt u het team (kind) aan?
- Heeft u bij de club wel eens situaties meegemaakt waarbij er in uw ogen sprake van grensoverschrijdend gedrag?
 - Zelf
 - Van andere ouders?
 - Van spelers
 - Van coaches

OBSERVATIES

I Wie? (Actoren)

- Spelers
 - o Samenstelling teams op basis van
 - Leeftijd
 - Geslacht
 - Etniciteit
- Toeschouwers
 - o Uit/ thuis
 - o Samenstelling op basis van
 - Leeftijd
 - Geslacht
 - Etniciteit
 - o Aantal toeschouwers (ongeveer)
 - o Leeftijd
 - o Man/vrouw (in aantal ongeveer)
 - o Samenstelling op basis van
 - Leeftijd
 - Geslacht
 - Etniciteit

II Waar? (Plaats)

- Veld (Waar op het veld?)
- Langs het veld (Hoe verdelen ze zich langs de kant van het veld?)
- Kleedkamer
- Kantine
- Fietsenstalling
- Parkeerplaats
- Dug-out
- Onderweg (rust/richting kleedkamer)

III Wanneer? (Tijd & context)

- Training
- Voor de wedstrijd
- Tijdens de wedstrijd (specifiek welk moment)
- Rust
- Na de wedstrijd (specifiek welk moment)

IV Wat?

Agressie

- Fysiek
 - o Instrumenteel geweld (binnen de regels van het spel)

- Agressie (buitensporig)
- Verbaal
 - Wat wordt er gezegd? (Thema's benoemen).
 - Stemgeluid (Hoe? Toon? Geschreeuwd?)
- Non-verbaal
 - Gebaren
 - Gezichtsuitdrukkingen
 - Houdingen
- Attributen (bal, kleding, voorwerpen waarmee mogelijk iets gedaan wordt)

Wat voor conflicten? – Tussen wie? (in de vorm van beschrijvingen)

- Onderling binnen team (spelers, coach)
- Tegenspelers
- Scheidsrechter
- Publiek

BIJLAGE 2: OVERZICHT RESPONDENTEN EN OBSERVATIES

Tabel 1

Respondenten
Speler A1
Speler A2
Speler C1
Speler C1
Speler C2
Coach A2
Coach C1
Coach C1
Coach C2
Moeder C1
Moeder C2
Vader C2
Jeugdvoorzitter (Club-) Scheidsrechter

Tabel 2

Datum wedstrijd	Elftal
20-12-2014	Club X A2
17-01-2014	Club X A2
14-02-2015	Club X A2
07-03-2015	Club X C1
07-03-2015	Club X C2
14-03-2015	Club X C1
21-03-2015	Club X A1
28-03-2015	Club X A1
04-04-2015	Club X C1
19-05-2015	Club X C2